

Cuprins

1. Grigorovitză - Porvesti - Raslete
2. Radulețu Codru - Vîne roate
la Stîrbina

BIBLIOTECA

PENTRU TOȚI

Povești Răslețe

DE

EM. GRIGOROVITZA

Editura Librăriei LEON ALCALAY

București, Calea Victoriei, 37

Prețul 60 bani

Biblioteca pentru toți

1956

Volumne reunite și legate elegant în pânză

care pot figura în ori-ce bibliotecă.

- Jules Verne*. Cinci săptămâni în Balon. Călătorie de descoperiri în Africa 2.5
- Frații Grimm*. Povești cu numeroase ilustrațiuni trad. de D-na Hârsu 2.-
- Edm. de Amicis*, *Cuore* (Inimă de Copil), cu numeroase ilustrațiuni 2.-
- Tom. Titt.*, Știința amuzantă. Experiențe atrăgătoare întemeiate pe legi științifice Trad. de Laura Nădejde . . 1.5
- N. Gane*, Novele 3 volume legate împreună 2.5
- Buna Cuvință*, sau cum trebuie să se poarte omul în toate ocaziile vieții. Un prea frumos volum legat, de peste 300 pag. 1.5
- Hașdeu B. P.*, Sic Cogito, ce e viața? ce e moartea? ce e omul? legat 2.-
- Olivier Goldsmith* Vicarul din Wakefield 1.5
- Mic Atlas de Zoologie*, Omul, cu 12 tabele colorate. Mamiferele cu 12 tabele colorate, legate. 2.5
- Onciu Dim.*, Din Istoria României, legat 1.5
- Flammarion*, Ce e Cerul? cu numeroase ilustrațiuni . . 1.5
- Candrea și Densușianu*, Din Popor, cum grăește și simte țăranul român, legat 1.5
- Lamartine*, *Graziella*, legat 1.5
- Carmen Sylva*, Povestile Peleşului 1.5
- Const. Negruzzi*, Poezii, Proză, Scrisori, legate împreună 2.5
- Duiliu Zamfirescu*. În Răsboiu, legat 1.5
- Istrati Dr.*, București-Cairo, note de călătorie 1.5
- Goethe* Faust, tragedie, trad. de Iosif Nădejde legat. în pânză 1.5
- Traian Demetrescu*, Cum iubim, Iubita, Romane legate . . 1.5

Inscr. A. 30.900

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI

246508

POVEȘTI RASLEȚE

DE

EM. GRIGOROVITZA

DONAȚIA
BUCUREȘTI **RABU GLUCEANU**

—
Editura Librăriei LEON ALCALAY

CALEA VICTORIEI, 37

1908

55807

953
COTA

56 581 Varis

B.C.U. Bucuresti

C55907

RC Azila/02

DORAZIA

GLUCENA

O POVESTE DE CRACIUN

Eram să scriu altceva în capul acestei mici povești și s'o poreclesc „Râs cu plâns“. Dar mi-am tras pe samă, fiindcă întâmplarea, pe care am de gând să v'o spun, a început cu plânsete, și încă de cele amarnice, ș'apoi abia a venit voie bună cu hârzobul. Vorba e că, toate se țineau cheag de zestrea unei fete de țară și ca să nu lungesc predoslovia, haide mai bine, să vă povestesc lucrul cum a fost, până nu'l scap din minte.

Sunt 20 de ani și mai bine că mă aflam pe drum spre țărișoara fagilor, cea mult cântată de Alexandri! Era spre crăciun și gara Pașcani, unde se

întâlniau mai multe trenuri, era ticsită de călători de tot soiul. Cum trenul pe la Vaslui nu umbla încă pe vremea aceea, Iașul și cu Bucureștiul își dau întâlnire la Pașcani și încă de două ori pe zi.

Pornisem de cu sară din București, pe o ninsoare ce nu se cam putea înteți, din pricina unui pui de ger, care se lăsase peste noapte, prefăcând pojghița albă de pe câmp, în maramă argintie. Sclipia zăpada în zarea soarelui cu dinți și unde puneai mâna, te împungeau cristalele mărunte ale fulgilor amorțiți și prefăcuți în ascuțiș de gheață.

În gara de Pășcani, care de pe atunci n'avea decât un singur salonaș lungueț de clasa întâia și a doua și o crâșmă plină de duhoare ce ținea loc de așteptare pentru prostime, se înghesuia, cum vă spuneam, o lume neobișnuită decât în alte zile. Scrâșnea omățul sub botforii văcsuiți ai elevilor militari, din cari unii veniau din Iași, alții din București, încât credeași că tot locul e numai al lor. Grăbiau băieții la mâncările faimosului restaurator Ror, care la zile de vacanță, ca aceasta, nu prea

știa cât încasa, dar își găsia în sfârșit socoteala sa la ceilalți călători, ce veneau pe urma neastâmpăraților tineri militari.

Aceștia erau deputații și senatorii din vagoanele călduțe ale trenului dela Roman, cari se întorceau după munca grea din sfatul țării, pe la căminurile lor. Și mi se așezau oamenii dela cârma Statului pe la mesele întinse și nenea Ror îi servea, cum știa el. Și se amestecau taifasuri politice înfierbântate cu zgomotul farfuriilor și paharelor, cu glumele școlarilor neastâmpărați, cu strigătele chelnerilor îngrijați de plata ce aveau să ia ei, cu țipete de copii mici, de câini călcați pe coadă și de evrei îmbrânciți de portarul bărbos Costache, care păzea intrarea în sală și ținea în frâu sărăcimea de pe peronul strâmt al gării.

Izbutisem să iau și eu o cafea cu lapte, când iată la o margine de masă, pe banca lungă de lemn, am zărit că se așează un bătrân, care fără să ceară dela cineva ceva, și-a scos din buzunarul mantalei sale lungi o frântură de pâine neagră și niște fălii de carne de vânat și mânca în liniște și fără

să-i pese de chelnerii cu farfurii și pahare ce umblau forfota pe lângă dansul.

După haine omul părea să fie bogătaş, la chip semăna a fi fost cândva militar, încolo însă înfățișarea sa de bătrân cu bărbia răsă și trăsăturile puțin încruntate, nu arăta nimic neobișnuit. Am băgat însă de samă că toți câți treceau pe lângă acest bătrân, îl salutau cu multă temeneală. Dela un tânăr ofițer, cu care mă împrietenisem în tren, am aflat, că acest bătrân era faimosul colonel Alcaz, moșier bogat și proprietarul unei fabrici mari de postav la târgul Neamțu și că era faimos prin zgârcenia sa.

N'am avut când să mă gândesc la vorbele tovarășului meu de călătorie, căci în minutul acela a despicat un țipăt strașnic de femeie, oarecum văzduhul fumuriu al sălii, un țipăt, precum nu'mi aduc aminte să-l fi auzit vr'odată. Glasul venia din spre ușa ce da în tinda de afară și odată cu strigătul sfâșietor „banii mei, bănișorii mei“, care făcuse pe toți să se opriască în loc, văzurăm năpustindu-se o tânără femeie, slabă la chip, cu ochii hol-

bați și zmulgându'și părul sub tulpănașul de lână, ce'l avea pe cap.

Era atâta strașnică durere în glasul și înfățișarea sărmanei fete de țară, încât mai mult din zbuciumările ei, decât din vorbele tăiate de bocet nesfârșit au putut înțelege cei de prin prejur cam despre ce era vorba.

„Am cusut dela Rusalii și pân' acum la zestrea duduiei Elenca din Mărgineni...” spunea fata în gemete surde „...am orbit lucrând nopțile, până am dat lucrul gata și acum plecam cu cei 420 frăncușori strânși, acasă, la Botoșani, să'mi văd de sărmana mea mamă, și să'mi fac și cu rost de măritiș, și... miau furat hoții băsmăluța cu banii..., m'au nenorocit..., am rămas pe drumuri...”

Ași fi dat mult, să se găsiască în sală o actriță de meserie, să învețe, ce vrea să zică durerea și deznădăjduirea la o ființă simplă și ce greu poate cineva să meșteșugească simțiri, pe care le scoate sufletul omului încercat și lovit de nenorocire. Eram cuprinși cu toții de compătimire adâncă, la vederea acestei femei nefericite, care înconjurată acum din toate părțile, nu mai conținea cu plânsetele ei amare.

Abia a putut șeful gării și cu polițaiul să scoată dela sărmana fată ceva lămuriri, cum și în ce fel a fost prădată.

Am înțeles atât, că un lucrător străin, ce zice că se înghesuia pe la casa de bilete, când fata își aștepta rândul să poată străbate la ferestruiea casierului, îi șterpelise băsmăluța. Despre asta nu era acum nici o îndoială și gardiștii gării s'au și luat îndată după urmele hoțului, dar cum și unde să-l găsești? Fata însă leșinase în cele din urmă de atâta plâns și desperare și numai mulțămită unor doamne miloase din sală a fost adusă în simțire.

În această mișuială de tot felul de gânduri de îndurare, ce cuprinsese până și pe cei mai reci din oamenii adunați, nimeni nu știa ce să zică sau ce să facă și lumea începea să-și caute de treabă, grăbind spre peron, mai ales că portarul Costache striga cu glasul său gros, „Pleacă trenul la Roman.“

Și totuși era în sală un om, pe care ori cine l'ar fi bănuit că are inima de piatră, era bătrânul cel cu pânea și pastrama de căprioară în mână, care

a pus capăt priveliștei de oameni ce o tânguiau pe nenorocita fată, dar nu știau sau poate nici nu aveau de gând s'o ajute. Căci știți ce a făcut? A scos omul din adâncurile mantalei sale un portofoliu vechiu legat cu o curelușă subțire, a desfăcut din el o hârtie de o sută și zmulgând din mâna unui chelner zăpăcit blidul gol, a pus biletul de bancă în farfurie și fără să spună o vorbă a început să întindă talerul de milă pe la cei de prinprejur.

Ca să vă mai spun? Au dat toți, fără să scoată măcar o vorbă, de s'a umplut farfuria în câteva clipe cu hârtii de câte douăzeci și cu poli și cu piese de cinci și de doi lei, peste cari s'a rostogolit la sfârșit și un franc bortelit dat de însuși Herșcu cel chior, arendașul boicrului din Pașcani, Nunuca Roznovanu, că doar îl atinsese și pe el mila de biata fată.

Au plecat, pe rând, trenul spre Roman și cel spre Iași, în vreme ce Stanca Gălășescu,—așa-i spunea fetei cu paguba,—mulțumia în genunchi pentru scăpare și ajutor și nu știa, să râdă sau să plângă, când a aflat dela comisarul Costandache care 'i numă-

rase banii adunați, că s'au strâns cu 90 de franci mai mult decât avusese fata.

Dar cu asta nu era să se isprăviască întâmplarea. Căci ce să vedeți? Când i-a venit rândul și trenului de Suceava să fie de plecare și mă gătiam și eu cu ofițerul meu, să ne urcăm în vagon tot privind cu ochii curioși la Stanca Gălășescu, cum o suia lumea ca pe o mireasă în clasa treia a vagonului pentru Botoșani, s'a iscat pe peron o zarvă nouă.

Venia arendașul Herșcu cel cu francul bortelit și cu ochiul sub petec, tă-rând pe un băețandru leali de guler și strigând cât îl ținea gura:

„Atădu hot ir dem talaharoiu“ *) domn Costandache, l'am prins eu singur, cum a vrut să schimbe suta la cumnat al meu, la Ghedale.

Fetei îi venia să nebuniască de bucurie, când i-a dat șeful stației și banii găsiți, în ciuda feței cam oțărâte a polițaiului. Peronul însă răsuna de chiote de veselie, de pare că mergea trenul

---

*) Pe jargonul evreiesc „iată, mă rog, tălaharoiul!“

---

chiar la nuntă. Eu însă mi-am propus să scriu această întâmplare, căci așa lucru cu zestre peste zestre cine a mai pomenit.

FIRE DE MAMA

× (*Din Basarabia*)

Pe pânza liliacie a cerului, luneca soarele cu pripă spre marginea bolții și se umfla par'că de zorul ce'l avea, de a se scufunda mai curând în nesfârșit. Dar iată că o șuviță lungă și ascuțită de nori fumurii, s'a pus în calea ghemului de foc, vrând, oarecum să-l opriască pe loc. O mare de fulgi scânteietori se împrăștie la locul ciocnirii și soarele biruitor străbate liniștit și falnic șuvița deasă și întunecată de nori, pentru a se strecura înbrodit în aur în asfințitul său mândru. Dela poala pădurii, sub care s'adă-

posteste căsuța berejnicului Timofi, se întinde o dungă luminoasă, ce prinde a tivi, în licăreala amurgului, tot negrul stufăriei dintre pădure și gura râulețului ascuns printre ierburile înalte ce-l înconjoară. Apoi se stinge încet și luciul acesta ruginiu, oglindinduse în bătaia talazurilor de mare, care se îngână cu apa dulce și liniștită a bălții.

Căsuța pădurarului e sălaș încăpător. Toată partea stângă cu tinda cea largă, slujește trebuințelor isprăvnicelului, pe care-l trimete Cneazul Șeremțef, din vreme în vreme, la această moșie a sa, ca să-i pregătiască câte o vânătoare. Odaia de dinainte este un fel de cancelarie și în dosul ei se găsește încă una mai micuță, ce slujește pentru odihnă, când se întâmplă de vine isprăvnicelul sau alt cineva dintre oamenii de samă ai Cneazului. Peste tindă se găsesc găzduirile lui Timofi, adică o culne largă cu ferestile spre ogradă, în care petrece și doarme berejnicul cu nevasta sa Nastasia și, în fund, un anchiraș curățel, nu tocmai mare, unde stă nepoțica lor Sașa, copila ce le-a rămas dela biata fată lor, moartă de vr'o 14 ani. În dos

se mai văd lipiți de casă, un grajd și un șopron cu șandrama lungă. De aici se încinge apoi gospodărioara cea mică din dreapta ogrăzii, cu o cânepiște strâmtă, cu câțiva perji și pruni și cu un lan de păpușoiu între drum și pădure, cari toate la un loc alcătuiesc locul de traiu al acestor trei suflete pacinice.

Satul de pescari destul de mare se întinde pe malul drept al râulețului, pe un loc mai ridicat și apărat, care dă spre coasta înaltă a mării. Acolo însă Timofi n'avea ce căuta, măcar că satul nu e depărtat. La o bătae de pușcă chiar, se zărește crucea sclipitoare a bisericuții cu țintirimul cel mic. Decât, tocmai locul acesta era pentru Timofi și Nastasia sa, ca o stavilă, care-i făcea să nu treacă de cât la nevoie mare drumul spre sat, lucru care se întâmpla poate de patru, cinci ori pe an.

În țintirimul cel tăcut dela marginea satului, erau așezate, sub un paltin umbros, crucile de piatră peste două morminte goale, căci trupurile Mariei, fata berejnicului, și al soțului ei, Vasile pescarul, le înghițise marea fur-

tunoasă, fără a le mai fi da înapoi. Asta a și mărit, poate, jalea lui Timofi și a Nastasiei, de nu-și mai venise în fire mulți ani. Numai mica Sașa, ce le ră-măsese pomenire pe urma nenorociți-lor tineri, li era mângâerea și acum 14 ani după groaznica întâmplare, acest bujor de fată ce semăna leit cu neuitata lor Maria, le însenina zilele.

Mai avusese Timofi și cu Nastasia și alt copil, un băiat cu numele Gheorghe, mai mic aproape cu 10 ani; dar parte n'au avut dintr'ânsul. Pe cât de blând la fire fusese jelita fată, pe atât de neastâmpărat s'a arătat chiar din anii d'ântâi băiatul lor. Frumușel de nu-și putea deslipi mă-sa ochii dela dânsul, băiatul era totuși atât de buiac și răută-cios la suflet, că numai de bătae avea frică. Crud la inimă, făcea rău unde pu-tea, încât se feriau dobitoacele casei de dânsul și Timofi cu Nastasia, îngrijați adânc de aceste urâte apucături ale copilului, nu știau cum să o mai apere pe nepoțica lor Sașa de sălbăticiile lui.

„Asta seamănă lui fratele Niculai Corăbierul și am să-l dau pe mâna lui. Corb la Corb nu scoate ochii. Dacă se cere tot bătut, las că-l hrănește Ni-

culai!“ Aşa vorbea, nu odată, amărâtul Timofi.

Şi cum a zis aşa a şi făcut.

La vârsta de 15 ani, Gheorghe a fost dus la Bender şi dat în sama unchiului său, fost marinar, care, rămânând numai cu un picior, trăia neînsurat şi făcea pe corăbierul în acest vechiu oraşel. Mama Nastasia a oftat mult pe urma băiatului, dar n'a zis nimic. Ii prezicea sufletul în chip tainic, că nu era aici sfârşitul amarului, ce trebuia să i se tragă dela acest copil. Din când în când numai, primiau câte o veste despre el şi inima Nastasiei svâcnea par'că speriată, la aceste ştiri răsleţe, iar Timofi se uita gânditor şi tăcut în depărtare şi zicea: „Are să-l moaie într'o zi şi pe dânsul greul lumii, şi apoi, să vezi, cum se 'ntoarce Gheorghe al tău, acasă la noi. Ține minte!“

Lucrurile au venit însă altfel. După ce-a împlinit anii de ucenicie la unchiul său din Bender, Gheorghe s'a pomenit chemat în marina împărătească şi băgat pe un vas de răsboiu, care luându-l în lumea mare, dus a rămas. Şi au trecut în urmă ani de-a rândul şi de Gheorghe nici pomeneală. Când a venit însă

vestea despre strașnica bătălie pe mare cu japonezii în care pierise aproape toate corăbiile rusești, a rămas credința până și în sufletul Nastasiei, că băiatul ei nu se mai întoarce și de atunci jelea doi copii morți în loc de unul.

* * *

Când s'a șters și geana cea din urmă după frumosul apus de soare și a început să se lase umbrele nopții peste ferestrele casei, Nastasia ieșia tocmai din casă, să vadă de ai săi. S'a mai oprit însă pentru o clipă în kuhne, cu privirea spre gura vetrei, ca să împingă oalele mai spre fundul cuptorului, unde pâlăiau rămășițele jăratecului. Și acum sta nemișcată în pridvor și ținând golul palmei drepte d'asupra ochilor, se uita în depărtare, spre fânațele satului, de unde se ivia, pe cărărușă, mica cireadă mânăta spre casă de Sașa. O păreche de juncași, două vacuțe cu vițeluși și câteva oi grăbiau cu pas împleticit să ajungă din urmă pe flocosul câne ciobănesc Turcu, ce venia lătrând în fruntea turmei, în vreme ce Sașa rămăsese puțin în urmă, pentru ca să iaie în treacăt

și cârdul mic de găște, cari pășteau dincolo, pe șanțul drumului.

Bătrânul Timofi își aprinsese tocmai luleaua și aștepta, șezând pe lăvicioara de lângă porțița ogrăzii, sosirea viteilor. S'a sculat încet dela locul său și deschizând poarta mare de drugi ciopliți, a dat spre fântână, trăgând cu lanțul cumpăna scârțaitoare. Și umplând repede cu câteva ciuturi zdravene troaca de adăpat, privia cu mulțumire cum sorbiau însetatele dobitoace.

Nastasia cobora acum treptele pridvorului și părul ei alb, strâns pieptănat peste fruntea mare, o arăta, par'că, mai bătrână de cât era. Se apropia tăcută de bărbatul ei și de Sașa, spre a li da ajutor și în mersul ei călca greu, încât se vedea bine că era încă femece în toată puterea și părea cu mult mai mare de cât pădurarul. Pe acesta îl cam gârbovise anii din urmă, umblatul cel mult în paza vânatului, la care ținea Cneazul lucru mare, poate și din pricină că fusese ani îndelungați în oștire. Dar, pe cât erau bătrânii de tăcuți, pe atât de veselă și cu gust de vorbă se arăta tânăra Sașa. Im-

brăcată ca și mătușă-sa, Nastasia, în portul pe jumătate rusesc al locului, cu mânicele suflecate la cămașa românească, cusută cu flori și alțițe, cu cozile negre și groase în vânt, ea îngrijia acum de găsculițele ei, împărția cu obrajii aprinși și tot cu alintări, cum le știa numai ea, tărățele opărite, deopotrivă la păsări și la viței, neuitând să desmierde din vreme în vreme pe tovarășul ei credincios, pe roșcatul Turcu.

Era o fire sglobie fără asemănare, această gingașă copilă cu obrajii subțiri, ochii căprui, mâinele albe și mici și mersul mlădios de sânzeană și amândoi bătrânii se uitau cu suflet mulțămit la chipul drăgălaș al acestei ființe, ce le-o lăsase Dumnezeu, după ce le luase copiii proprii.

Numai atât, că tihna sufletească, care o simțeau, pădurarul și bătrâna sa, la vederea tinerei lor nepoate, nu se putea citi în fețele lor sbârcite și posomorâte. Apucase ei de mult obiceiul de a nu mai glumi și nici a mai râde, și chiar, vorbe prea multe nu se schimbau între ei. Suferința le amuțise graiul și voia bună de mult, de mult. De altfel,

nici pădurarul Timofi, nici baba sa, nu erau de fire vorbăreți.

Nastasia, rămasă ea însăși de mică fără mamă, s'a fost măritat întâiu cu un bărbat pătimaș, care și-a și făcut singur samă. Timofi a luat-o în căsătorie, după ce biata femeie ispășise, încă tânără, toate amarurile vieții. Ca fată de preot învățase puțină carte și trăia ca văduvă din cei rămăsese moștenire dela tatăl ei, care ținea cu Biserica sa, de moșiile Cneazului Șeremțef. Când s'a făcut Timofi pădurar la Cneazul, acesta a și căutat să facă din ostașul fără căpătâiu om așezat și l-a căsătorit, cam așa, pe porunciala muscălească, cu Nastasia. Și i-a potrivit boerul bine, numai că oameni veseli din ei n'a putut să facă. Și la ce oare? Pentru muscali veselie începe cu beția, Timofi însă cu Nastasia sa erau de sămânță Moldoveni din cei treji.

În sat, pe Timofi nu-l prea iubiau. Era temut de toți, fiindcă nu îngăduia samovolnicii în pădurile date lui spre pază și nu lăsa să se vâneze nici prin stufărie. Lemnele și papura trebuitoare oamenilor din sat, le împărția, cu mare dreptate, în schimbul raboajelor prin

cari se lega fiecare din săteni la hăituit, când se făceau vânătorile mari pe moșiile Cneazului. Singurul om din sat, cu care sta pădurarul de vorbă era pristavul satului. Asta îi fusese adică, naș la copiii săi. Pentru Nastasia însă, erau părintele Igor, duhovnicul bătrân al satului, cu preoteasa sa, unicii oameni, de cari se simția datoare a ține sama și mergea din când în când până la căsuța lor, ducându-le totdeauna câte un mic poclon.

Așa era viața tăcută a acestor doi oameni, cari, în sara când începe firul acestei povești, ședeau tăcuți, unul lângă altul și priviau neprihăniți la jocul nevinovat al Sașei cu flocosul Turcu și cu un zburdalnic ied de capră ce-l căpătase fata dela pristavul satului. Cine ar fi gândit că peste aceste suflete nevinovate, cu fețele îngândurate, avea să sufle din nou vântul soartei crude, care nu-i slăbia cu ispitele.

* * *

Nu s'a fost întunecat de tot și Nastasia lăsase tocmai în grija Sașei să vadă de vatră și să așterne pentru mănncarea de sara, când iată că s'au

pomenit cu cânele lătrând și dând goana către drumul ce ducea spre sat. Se vedea însă că s'apropia cineva cunoscut, căci Turcu, după puțină zăbavă, a și venit chelălăind vesel spre porțiță și urmat de un flăcău ca de 19 ani. Era băiatul pristavului, care aducea o scrisoare pecetluită și cam mânjită de atâtea mâini prin care trecuse. O adusese pocitavoiul în chibitca sa, care trecea la trei zile odată prin sat și, cum nu era cinovnic poștal anume, răvașele ce soseau se împărțeau de băiatul pristavului.

Timofi a dat băiatului cele două copeici, cuvenite pentru răvașul adus, în vreme ce acesta înșira pădurarului și Nastasiei o poveste întregă: că a venit știre dela nacialnicul din Bender, cumcă dintre feciorii marinari plecați din sat cu cuirasatul la rășboiu, câțiva au să sosiască curând acasă, dar că nu se știe cine sunt anume cei întorși, fiindcă plecaseră de atunci și alții mai tineri, tot pe marea depărtată, colo spre Țhитай (*). Astea toate le spunea Fedia în graiul său stricat malo-rus-moldo-

(*) Nume rusesc pentru China.

vean și tot trăgea cu coada ochiului spre Sașa, care și ea nu'l scăpa din priviri.

Fața Nastasiei însă se luminase o clipă ca de o văpae năprasnică, ce i se urca la cap. Inima i se bătea ca nici când și uitându-se lung la bărbatul său, a rostit numai cât vorba: „Gheorghe n'a murit!”

Și și-au făcut bărbatul și femeia de mai multe ori cruce și apoi a desfăcut Timofi cu băgare de samă pecetea răvașului; mîna însă îi tremura ca la un damblagiu și peste barba sa scurtă și cărunțită se rostogoleau boabe de sudoare. Nu era harnic să descurce nici slova de pe hîrtia groasă, în care era învelită scrisoarea.

A văzut însă Nastasia, nevastă-sa, eă erau nu numai cât slova dar și tâlcul răvașului, scrise de mână străină și nu moldovenește ci curăț muscălește. Și, cum se pricepea bine la citit limbă de asta, a luat scrisoarea din mîna pădurarului și au intrat cu toții în casă, ca să facă citirea la lampa ce-o aprinsese Sașa.

Inchinăciuni la părinți, croite pe tâlcul obișnuit al epistolelor rusești, spuse de gură și de inimă străină și

la urmă de tot veste că e slobod de slujba de războiu și că, până la altă rânduire, va veni în curând acasă să steie câteva luni în ostavcă (*). Asta era cuprinsul răvașului lui Gheorghe scris de mâna unui tovarăș al său.

N'au trecut în urmă nici trei zile, că iată au și sosit într'o chibitcă câțiva marinari cheffii, cântând și haulind de se auziau depărtare de zece versuri și între ei era și Gheorghe, flăcăul lui Timofi berejnicul.

Cândă intrat apoi flăcăul pe poarta ogrăzii, înalt, și bine făcut, cu șapca turtită pe ureche, cu un cemodean de pânză cătrănită la subsioară, tatăl său ieșea tocmai din ușa casei. S'a uitat țintă în fața flăcăului, care a plecat o clipă ochii cei întunecați, și la *zdraști batiușca* al lui, i-a întins mâna și i-a zis pe moldovenește: „Bine te-ai întors, Gheorghe! Intră în casă, că maică-ta te așteaptă de mult!“.

În tindă a și dat flăcăul de mamăsa, care l-a sărutat pe frunte și l'a dus în odaia mare a culnei, în vreme ce Sașa sta într'un colț ca speriată și nu

---

(*) Disponibilitate.

știa cum să întâmpine pe cel venit.

„Asta-i Sasa, vară-ta“, a început să îngâne bătrânul, scoțându-și luleaua din brâu. „Vezi tu, fă, dă-i ceva de mâncare, că'i trudit și flămând“. Și îndreptându-se iar spre flăcău, care aruncase cemodanul pe un scrin din colț, s'a așezat lângă el pe lavița de sub fereastră.

„Ei, ia spunene de unde vii, cum ai dus-o tu colo la bătălie, că noi mai-mai credeam că nu te mai vedem“.

Gheorghe, care-și pironise în neștire ochii asupra cbipului mlădios al Sasei, ce se strecura pe ușă afară, a tresărit ca din gânduri și, lovind ușor cu mâna peste masă, a început să le spue părinților, una câte una, pățaniile sale. Și avea nădejde băiatul că, îndată ce se vor mai potoli lucrurile, are să fie primit la slujbă mai bună, la *dobrovolnăi flot* — așa se chiamă adică pe rusește marina de pace, cu corăbiile uriașe, ce se duc prin țări depărtate și petrec acolo ani întregi, de îngrijesc de oamenii pravoslavnici împrăștiați prin lume.

Și înșira flăcăul bunătățile traiului din slujba asta nouă și mai spunea și

de ticăloșiile ce le suferise pe vasele de războiu. Glasul său gros și răgușit se aprinsese, obrații săi se mișcau în schimonositudini ciudate, încât se uita mamă-sa oftând la fața asta nouă și necunoscută, la firea pornită și vorba gâlcevoasă a flăcăului și-l găsea tot mai schimbat, în cât i-se năzăriau mereu chipul și apucăturile cumnatului ei Neculai.

Când a venit Sașa de a doua oară în odaie, de-a așternut masa, o nouă căutătură ca de fiară lacomă a scăpărat din ochii lui Gheorghe și par'că nu se îndura să-și deslipească privirea de chipul fetei. Dar nu s'a prea băgat de samă lucrul, pe urma întrebării năprasnice a flăcăului, dacă nu se găsește ceva vutcă în casă.

Nici berejnicul și nici nevastă-sa nu obicinuiău băutura, dar aveau la cameră o ploscă mare cu rachiu, din care se da câte odată tăietorilor de pădure. I s'a adus deci lui Gheorghe un stacan mare din acest rachiu și se pare că-i plăcea mult, căci l-a supt în două dușce. Dar... lucru ciudat: după fie care înghițitură de rachiu, se făcea flăcăuașul tot mai făcut, până la urmă

s'a sculat greoiu de după masă și a cerut să'i-se arăte un loc de culcare.

Și l'a dus maică-sa fără să zică sau să mai aștepte vr'o vorbă, în anchi-rașul de alătura, iar pe Sașa a oprit-o în kuhne, unde avea să doarmă împreună cu bătrânii. Se vede însă că nu li era dat la nici unul să ațipiască curând, căci se suceau neliniștit, mai ales bătrânii, de pe o parte pe alta și oftau neîncetat, în prada gândurilor ce li chinuiau mintea. Băiatul nu le plăcea de loc și simțiau că dela firea neîmblânzită a acestui copil, ajuns acum bărbat în toată înfățișarea, aveau să le vie multe supărări.

Svâcnea inima Nastasiei, când se gândea ce îngerăș de băiat fusese Gheorghe, pe când era mic. Câtă dragoste de mamă nu-i încunjurase zburdalnicului de copil anii întâi ai traiului, și cum visa ea să-l vadă odată crescut mare, băiat bun și credincios casei și părinților! Și ce se făcuse din odorașul ei, crescut în atâtea lacrimi de grija și teama fără sfârșit! Era par'că un blăstem, ca copilul ei, trup și sânge din ea, să se arunce în firea altei ființe,

de care-i venea groază, de câte ori numai se gândea!

* * *

A doua-zi, desdedimineată, au plecat cei din casă cu toții la treaba lor. Gheorghe însă horcăia nestingherit de nimeni în anchirașul cu ferestruia ferită de prea multă lumină. Pe la prânzișor flăcăul totuși s'a trezit din somnul său greu, a ieșit pe afară, de s'a spălat la troaca fântânei și, ca și cum îi era rușine de atâta dormit, s'a dat în vorbă cu mamă sa. Se întâmplase ca ea să fie singură prin ogradă, căci Timofi cu Sașa erau duși cu vitele. Glasul băiatului se silia par'că să fie blajin și se părea până și mamei-sale, că alegea, nu știu cum, cuvintele, înainte de-a le spune.

Și s'a apucat și Nastasia să-i înșire și să-i spue, în vreme ce i-a pus ceva gustare, colo pe măsuța din pridvor, câte s'au petrecut prin casă dela ducerea lui și ce s'a mai întâmplat prin sat în vale; cum erau să se mute cu slujba la curtea boierului și numai cu mare rugămintă au fost lăsați aici, la

berejnicia pădurilor, și câte și mai multe.

Le-a ascultat Gheorghe pe toate și a mai dat și el cu întrebări, când iată că s'a auzit un scârțâit de porțiță și a venit Sașa însoțită de Turcu și le-a curmat firul vorbelor. Era înfierbântată la obraji, drăguța de copilă, pe semne de graba mersului, și din părul ei castaniu, strâns într'o singură costiță groasă, se furișase afară o şuviță subțire mătăsoasă, ce juca în vânt pe d'asupra frunții, sub care scânteiau doi ochi vioi.

Și iar s'a pornit căutătura flăcăului asupra chipului gingaș al fetei, dar, ca și cum ar fi înțeles privirea mamei sale, pe care a prins-o așa, cu coada ochiului, s'a repezit de pe lăvicioara pridvorului și luându-și din cui casceta, a pornit prin ogradă și drept pe poartă afară, spre sat, în vale.

S'a întors Gheorghe abia spre sară și puțin cu chef, căci se întâlnise, cum zicea el, cu tovarăși din tinerețe, colo la ceainăria lui Iurief lipoveanul și au făcut, se vede, cinste, așa cum se face. Nastasia l-a întrebat de-i este cumva foame. El, însă, a scos din buzunarul

mundirului o ploscă de rachiu, de cele cazone, cu pecete, și a deschis-o, îndemnând pe părinți să beie cu dânsul. S'au potrivit ei și la asta și până și Sașa a gustat cu vârful buzelor din ștacanul plin întins. Au mâncat apoi cu poftă toți patru, din crupele de hrișcă făcute cu unt, ce le gătisese înadins mama Nastasia, știind gustul băiatului de pe când era copil. Și lepădase cabatul, tunica, și suflecase mânecile, mâncând cu poftă; în timp ce ochii bătrânului se ațintiseră de câteva ori cu plăcere asupra mâinii puternice cu care ducea flăcăul lingura la gură.

Zărise acest lucru și Gheorghe și, cum a isprăvit de mâncat, i-a spus bătrânului zâmbind: „Așa-i că m'am făcut voinic, tată? Ce zici? Oare azi te-ai mai încumeta să mă bați, cum mă băteai, când eram mic?”

La aceste vorbe, fața bătrânului Timofi s'a posomorât și sprâncenele cele groase îi tremurau. Și-a scos, însă luleaua dela chimir și, după ce a bușit-o cu tutun, a aprins-o cu o bucățică de iască, ducând'o la gură și punând capăt la orice vorbă.

Băiatul râdea cu hobot și nu vedea

neliniștea de pe fața mamei sale. Apoi însă a dat cu ochii de Sașa și iar i s'a aprins privirea ca la o fiară. Și văzând că mamă-sa o scoate pe față din casă, a vrut par'că s'o mustre pentru asta, dar, ca apucat de alt gând mai pacinic, a zis:

— Mamă, poimâine e Duminecă și are să fie joc devale, în sat. Să știi că o iau pe Sașa și o scot colo, între flăcăi, că-i doar fată mare și poate vrea și ea să știe ce-i lumea.

Berejnicul a sărit ca fript la vorbele acestea și, îndreptându-se țintă spre flăcău, a scuipat întâiu, cum e obiceiul celor ce trag din lulea, și i-a zis răstit:

— Dacă ție drag să fii pe la noi, în casă, apoi la lucruri d'astea să nu te gândești. Sașa nu-i de nasul flăcăilor din sat. Du-te, dacă ai poftă; ve-selește-te cât vrei. Dar copila să mi-o lași în pace. Iacă, nici mamă-ta nu vrea altfel. —

Nastasia, ca să nu scape și ea o vorbă, poate și mai aspră, din sufletului necăjit ce o frământa' acum, a ieșit afară și nu s'a mai arătat până ce nu s'a dus Gheorghe, în cele din urmă, la culcare. Inima flăcăului clo-

cotia însă de mânie și văzând și pe tatăl său că pleacă din odaie, a intrat în anchiraș, izbind ușa după el și murmurând pe muscălește: „Stați că am să vă moiu eu pe voi, de aveți să vă faceți ca miezul de pâine caldă!”.

Duminecă Sașa la joc nu s'a dus, dar nici pace'n casă n'a mai fost; ci, dinpotrivă, a fost zarvă pentru lucrul acesta. Din vorbă în vorbă, cearta a ajuns aprinsă și când Timofi n'a mai putut răbda și, în pornirea sa, a început să-i arăte burzuluitului flăcău pumnii, acesta a uitat tot și ca un turbat s'a năpustit asupra bătrânului; de l'a îmbrâncit așa de cumplit, că șubredul om a căzut la pământ, lovindu-se de muchia vetrei, încât la podidit sângele.

Odată cu asta însă, i-a venit nesocotitului băiețan ca fulgerul mintea la cap și, dându-și pe semne sama de ce a făcut, a ridicat cu mâinile tremurătoare pe tatăl său dela pământ și l-a întins pe pat, spălându-l cu apă rece la cap. În clipeala aceea au sosit și Nastasia cu Sașa, venind dela preotul, unde se dusesese cam pe furia, chip să scape de gâlceava din casă.

Un țipăt de spaimă și durere a fost tot ce au putut scoate mama și nepoata. la vederea berejnicului însângerat. Cu fața albă ca varul sta Gheorghe înaintea mamei sale și la bocetele ei sfâșietoare a rupt-o la fugă, în drumul mare, mai vinovat ca un Cain.

Vr'o câte-va zile n'a îndrăznit nici să se apropie măcar pe acasă, iar când, în sfârșit. s'a hotărât să se arate iarăși, n'a putut da ochii nici cu tatăl, nici cu mama sa. Il ocoliau bătrânii ca pe duhul cel rău, și numai Sașa de se ivia ca o nălucă și-i puneă câte un blid de mâncare pe masă, fără să scoatăo vorbă. Și asta îl durea pe nenorocitul flăcău mai rău ca orice ocară și inima sa neîmblânzită se îndârjia pe zi ce trecea.

Câtă vreme avusese parale de cheltuit, Gheorghe sta cu zilele la lipovauul Iuriet șiși îneca necazul în chef și băutură. Acum însă de când apucase să beie pe datorii și cârșmarul începuse să-i ceară plata, sufletul lui Gheorghe s'a făcut și mai îndârjit. Iși zălogise tot ce avea în cemedanul său de marinar și, neștiind cum sa pună capăt lucrurilor, s'a dat într'o sară la beție cumplită. Scos din

crâșmă, mai mult cu sila, a nimerit, Dumnezeu știe cum, acasă.

Nu era tocmai târziu, și mamă-sa cu Sașa lucrau încă la lumânarea aprinsă. A intrat în odaie și, la vederea fetelor lor, a început să hohotiască, ca omul care nu știe ce face. Intr'însul se zbătea acum numai fiara cu poftele ascunse și ochii săi s'au pironit de astă-dată, ca nici când, asupra Sașei, rânjind de bucurie. că vedea femeile singure acasă, tatăl său, berejnicul, fiind de cu sara cea laltă, dus la curte.

Cu fața aprinsă și fără să mai știe ce face, Gheorghe a dat năvală asupra fetei. Mușcată ca de șarpe, Nastasia a sărit asupra lui și i-a smuls copila din brațe, repezind-o în anchiraș și stând ca un stâlp în pragul ușei. Inșă tot în minutul acesta s'a auzit în ogradă lătratul vesel al lui Turcu și între privazurile ușei s'a ivit deodată fața înspăimântată a bătrânului Timofi.

Slab și umilit la înfățișare, și-a aruncat berejnicul ochii prin casă și par'că a înțeles ceva. Până să se hotărască însă ce să facă, Nastasia, și mai îngrozită de ce putea să se întâmple, a strigat către bărbatul său:

— „Fugi, Timofi, că ista a turbat și te omoară! Fugi în sat după oameni, — vrea să siluiască pe Sașa! Fugi, de scapă-ne!“

La aceste strigăte, ochii bețivului s'au făcut numai sânge și, de turbare, încrunțat, s'a năpustit întâiu spre ușa casei unde se arătase tatăl său. Dar chipul acestuia se ștersese ca o umbră și se făcuse nevăzut în întunericul nopții. Intors acum în odaie, Gheorghe care nu mai semăna a om, cu spume la gură și ca un bezmetic, s'a repezit spre locul unde o lăsase pe mama sa. De cât, acolo, par'că nu mai sta Nastasia. Acolo se vedea acum, ca înfipt, chipul înalt și strașnic al femeii ce'și apăra tot: casa, viața cinstea de mamă. Cu iuțeala fulgerului întorsese ea cheia în broasca ușei anchirașului și înhățând din cuiul păretului de alătura pușca încărcată a bărbatului, o ținea în mâinile de mult deprinse a umbla cu arme de foc.

Și pe când fiara de Gheorghe înainta, ațâțat și mai mult de îndrăzneala mamei, ea a deschis ochii ei mari și, ridicată în vârful degetelor, ca o stafle uriașă, a adus pușca „cu cocoșul intins la ochi și strigând cu glas crâncen: „Pieri,

copil blăstemat!“, a descărcat arma în pieptul lui Gheorghe, tocmai când acesta prinsese țeava cu mâna.

Lovit de moarte, trupul greu al flăcăului s'a prăbușit ca un buștean doborât de secure. Sângele ce-i gâlgâia din rana de desubtul umărului, roșia măneca brațului stâng, cu care dase spre obraz. Un scâncet surd arăta că nenorocitul își da sufletul, înaintea mamei sale, ce își privia, cu ochii holbați și galbenă ca ceara, copilul răpus.

Dar iată că o mișcare și încă strașnică, purcesă din o rămășiță de viață, ce se lupta încă cu moartea, a săgetat ochii și inima înghețată a mamei împinse la cruzime. Ce s'a petrecut în această strașnică clipeală în sufletul ei și a băiatului lovit, cine poate spune?

Nastasia vede și astăzi încă brațul drept al lui Gheorghe, cum se întepeneste deodată ca o pârghie de oțel, în cotul scaldat de balta de sânge; capul său, cu părul vâlvoi, se ridică cu puterea din urmă, ochii mari, încruntați, se deschid încă odată spre mamă-sa, care l-a lovit fără îndurare și, cu privirea plină de o groază nespusă, nefericitul, ca fulgerat

de o scântee de căință, descleastă buzele sale învinețite și șoptește cu glasul morții: „...Mamă!...”

Și acest strigăt îi sună mereu la ureche, nenorocitei Nastasia, pe care nici judecata muscălească n'a găsit-o vinovată, lăsând-o să și ispășiască ea însăși păcatul. De cât osânda asta îi pare nerericitei femei și mai cumplită. Zilele și nopțile și le petrece în țințirul satului, pe movilișurile, sub cari se odihnește de câtă-va vreme și berejnicul Timofi. Iar cei ce vin pe acolo și întrebă de suferința bătrânei din țințirim, aud povestea din gura frumoasei Sașa și a vorbărețului ei bărbat Fedia, care mi-a spus-o și mie.

URA DE RĂZEȘ

POVESTIRE DIN BUCOVINA

Era într'o Joi, zi de târg la Storojineț, și fiind-că se apropia de Rusalii, roiau oamenii ca nici odată, căci, se adunase norod din tot județul. Dar cum mergea pe înserate, târgul, care cu câte-va ceasuri înaintea gema de oameni și de vite, începea să se risipiască tot mai mult. Numai cât în fața drumului de mijloc al târgului, mai furnicau femeile de-a cumpărării prin dughenile și tarabele jidovești, înșirate pe amândouă laturi ale drumului, în vreme ce bărbații mai trăgeau câte o dușcă de rachiu la crâșma rotundă din mijlocul târgului. Și căruțele împărăsiate se trăgeau par'că și ele, încet, spre acest din urmă popas, iar caii, sătui de

atâta odihnă și mâncare, scuturau căpestrele, oare-cum nerăbdători, să plece odată spre casă, la grajdurile lor obișnuite.

Numai cărucioara dascălului Irimia de la Broscăuți sta încă cu hulubele în sus și iepșoara lui sură, grasă ca un pepene, migia, priponită de chilna trăsurei, din care își mâncase merindea de trifoiu uscat până la cel din urmă fir și acum visa, se pare, de mânzucul ei frumos rămas acasă.

Dar iată că s'a pomenit și Sura cu stăpânul ei, care venea în grabă de la fierarul târgului, având la subțioară o capcană de vulpi, ce o cumpărase pentru berejnicul satului. A mângăiat Irimia iepșoara sa cu tot felul de vorbe dulci, netezind-o pe ochi și întinzându-i puțin urechile, ca și cum avea să-i ceară ertare desmierdatului dobitoc, că-l lăsase atâta vreme singur. A strâns îndată cumpărătura din urmă și ce mai târguise peste zi, la locul convenit, apoi descuiând lăcățica de la sicriașul trăsurei de sub locul de șezut, a băgat în lăuntru, cu mare grijă, condica parohială, luată dela părințele potropopul și cărticelele de bir ce-i le încredințase niște vecini, ca să li facă rostul la visterie.

În urmă a scos din fundul trăsorelei un săcșor, în care se mai găsea cam un sfert de gărneț de ovăs și-i la potrivit Surei, care privia nechezând la pregătirile de plecare, frumos la gât, lovind-o ușurel peste coamă. Până să ronțăiască calul ovăsul, Irimia a cules cu îngrijire istrava de trifoiu risipit pe lângă cărucioară, a mai bucsit fundul din dosul sicriășului, pipăind dacă stă bine capcana și-a început a se uita spre drumul dughenilor, de nu se zărește cum-va și chipul nevestei sale.

Și cum s'a brodit, că chiar atunci venia, cam găfăind, o grăsulie de femeie cu tulpanul puțin tras de pe fruntea asudată și ținând într'o mână și cealaltă tot felul de legături și lucruri de casă, târguite, așa la repezială. Și păreau veseli, unul și altul, soții mulțumiți de potriuala târgului, fără să și zică de o cam dată o vorbă. Că erau oameni, cari se înțelegeau bine între ei, deși Irimia era mai în ani de cât dăscălița.

S'a uitat și femeia puțin spre iapă și desfăcându-se încet de cațaveica de cațifea vișinie și lepădând o clipă tulpanul, s'a șters iute cu o năframă pe obraz. Apoi a început și ea să și pună la loc și

rânduială câte le cumpăraseră, mai spunând bărbatului despre una și alta, câte le aflase prin târg. Așa vorbind și sfătuind, tot aducea mâna la partea stângă a gâtului, să mai răsuciască îndărăt şuvițele de păr ce se strecurau din cosițele groase, date colac în jurul capului. Și atunci se băgă abia de samă o pată roșie ca focul, care ieșea de sub părul castaniu al dăscăliței, și brăzdând puțin tâmpla, venia în dungă lată peste ureche, pierzându-se sub ghiordanul de la gulerul cămășei.

Pata aceasta de foc, cum zic oamenii, n-o sluția de loc, dar tot a fost pricină că, deși din casă răzășească cu stare, dăscălița nu s'a măritat, cum ar fi vrut părinții, ci a rămas cam uitată și în urmă, văzându-se hăt brumărie, l-a luat de bărbat pe cantorul dela biserica din Broscăuți. Era norocul lui Irimia, care și el cam întârziase cu alesul și, bizuindu-se pe bucățica de avere rămasă dela un moș al său, s'a trezit flăcău de tot tomnatic, mai ales că era și cărunț înainte de vreme. Dar aceste toate erau lucruri uitate demult. Erau căsătoriți de două zeci de ani și trăiau bine, deși o nemulțumire totuși li mistuia gândul și inima și anume că n'aveau copii.

„Doamne, bărbate,” a început acum să zică dăscălița către Irimia, în vreme ce acesta își adăpa iapa cu o găleată de apă adusă de un jidănaș, așezat paznic la fântâna mare apropiată. „Cum n'ai avut ce face și ai dat șfară în țară că vrem să luăm copil de suflet! Azi abia am scăpat de bodnărița de pe malul Siretului, unde m-ai trimes după berbânțele părintelui. Ci că să ne deie pe băețelul cel bălan, să-l luăm cu noi, că mai are vre-o șese ploduri și nu'și dă să-raca femeie de rând cu dânșii. Și bodnarul, știi, e bețiv și n'au ciurcică în casă de pus pe foc. Și eu, dă, par'că nu m'ași da în lături, dar mai știi ce belea îți iei în casă?”

Și spunând aceasta, își așezase femeia tulpanul și cațaveica și se cocoța acum în cărucioară, pe când dascălul a descins hățurile din hamul de mijloc și suindu-se lângă nevasta sa, a pornit domol calul spre podețul drumului mare. În loc să răspundă însă la vorbele dăscăliței, a întrebat-o cam răstit: „Lasă tu bodnăriță, că mai venim noi pe la târg. Spune mai bine, pe unde ne întoarcem acasă, pe drumul împărătesc ori prin Criva? Știi că am lăsat rândul trecut balercuța

de holercă la velniță, în dealul Crivei, și cum se apropie clăcile, ar fi bine să o luăm plină cu noi. Soarele e pe sfințite, de nu zăbăvim prea mult, într'un cias și jumătate suntem tocmai bine acasă".

Și au și făcut așa. Dăscălița neavând ce spune la socotcala bărbatului, s'a învoit din ochi, și Irimia a apucat în loc de drumul ce duce spre Panca, pe cel ce duce spre Cernăuți. A mai dat închinăcinni la cei oameni cunoscuți dintre târgoveți și a urcat, întâi în fugă domoală și pe urmă în pas, suișul dealului Crivei.

Odată ieșit dintre casele târgului și unde se înșiră cele câte-va bordeie de țigani lăutari, se sfârșește partea răpoasă a drumului și șoseaua se întinde lină și netedă, par'că ai merge pe masă. Apoi încă o fugă de cal, tot pe marginea pădurei boerești, și dai de-o căsoac mare, un fel de ratuș jidovesc, cum se făceau demult, unde își are sălașul său negustoresc, arendașul velniței mari din cătunul Criva.

Inserase bine, când au ajuns oamenii noștri la cetatea rachiuilor vestite, din fabrica de spirt a jupânului Titinger și s'au oprit, cum fusese vorba, ca să-și ieie balercuța cu aghiazmă jidoviască. De alt-fel, dascălul Irimia și cu crâșmarul

din dealul Crivei se știau de mult și o știa și jupâneasa Roiza pe dăscălița, că avea o soră măritată la Broscăuți. Din pricina asta au intrat cu cărucioara în ograda ratușului și, în vreme ce Irimia cu crâșmarul au coborât treptele gârliciului, Roiza a poftit'o pe dăscălița în casă și a legat vorbă cu dânsa, chip ca să-i deie și niște torturi de in pentru soră-sa.

Era, se vede, un cias hotărât anume de la Dumnezeu, când s'a făcut acest popas, că de știau bieții oameni ce li se urzia, ar fi ocolit poate crâșma Crivei. Dar omul nu știe, cum i se întoarce firul vieții și cum îi este sorocit de sus, așa trebuie s-o ducă pe lume.

Se lăsase noapte de a binele și cerul sclipia de stelele ce-și ațâțase una câte una luminele argintii pe bolta întunecată. În partea despre apus, un colț de lună își iția jumătatea aurie, drept deasupra luceafărului luminos ce se arătase demult. În Sură intrase nerăbdarea, par'că simția și ea că nu-i a bine zăbava din cale a stăpânilor. Deci, de unde zgrăpțăia până acum cu piciorul prundișul de di'naintea crâșmei, acum prinsese să necheze cu glas tot mai ascuțit.

Și au eșit atunci dascălul cu nevastă-sa

și s'au suit în trăsurică, așezând balerca la picioarele lor, neuitându-se măcar în dosul trăsurei. Căci poate dacă se uitau, ar mai fi zâbăvit puțin. Inșă când a ieșit cărucioara dascălului din ograda ratușului și a trecut podețul, ce dă în drumul mare, s'a deslipit din desișiul hucilor împărăștiați pe râpa din dosul crâșmei, chipul unei femei, avântându-se prin întunericul nopței, oare cum pe urma trăsurei care cobora la vale. Apoi s'a oprit, a stat puțin neclintită în mijlocul drumului, ca și cum ar fi tras cu urechea la tropotul de cal și la huruitul roatelor ce se depărtau tot mai tare.

In urmă, acel chip ciudat de femeie s'a întors repede spre toloaca mare dintre ratuș și pădurea boerească și s'a năpus-tit în goană sălbatecă, strecurându-se ca o nălucă pe dunga cărării alburii, care ducea spre mahalaua de țigani din dealul Crivei.

II

Intre bordeele țigăniei ce rămăsese din vremea foștilor robi boerești ai moșiei Storojinițului, cel mai măricel era al lui Niță Cocoru, mort de când cu foametea mare și holera, care bântuise țara și se-

cerase țigănimea ca potopul, de mai erau din cele multe numai vr'o nouă sau zece sălaşe. Oamenii boerului și cu jurații târgului i-au fost împărțit pe cei rămași cu peticele de pământ de la cei ce muriseră, fiind-că era obștie de neam încheșat și, luându-le dreptul de a mai călca pădurea, le-au făcut în schimb căsuțe zidite și șindrilită, cu gospodărioare îngrădite, chip să intre și ei în rândul târgoveților. Bordeele însă le-au dărâmat și a rămas numai cel al vădănei lui Cocoru.

De dânsul nu s'au atins nici oamenii curței și nici cei de la târg. Căci avea răposatul zapis la mână, dat de boer, să fie stăpân de veci și nestingherit pe bordeiul cu pământul îngăduit lângă colțul pădurei dela moșie.

Nu se mira nimeni de dărnicia boerului. Era doar Niță Cocoru pui de țigan, care știuse să se aleagă cu ceva. Din copilărie numai la curte, răsfățat cu traiu bun, mânca el câte odată și bătaie, dar coconașul de la curte ținea la dânsul, lucru mare. Și era chiar Niță țigan, cum nu sunt toți țiganii. Avea fire turu-iatică, să-l stângi în bătăi cu nueueaua, nu alta, dar cânta din gură și din vioară, și din cobză, pe urmă chiar din

chitară și din pian, — pe cari le învățase, nu se știe nici când, nici cum, — de te prindea mirarea. Și era și poznaș și neastâmpărat, de nu-i gasiai părechea.

Pentru toate acestea însă îi ținea apărarea cocănașul și-l ocrotia, par'că era de-ai lor. Ba într'un rând, l-a și luat cu dânsul la drum, de-au umblat ei un an și mai bine, prin câte țări sunt pe lume. Apoi s'a săturat coconașul de la curte de hoinărie și când a murit boerul cel bătrân, l-a procopsit cum a putut pe tovarășul său de tinerețe Niță. I-a dat adică o pungă de zloți să se încropiască și el cu ceva.

Și a strâns Niță lăutarii mai de samă ai Storojnetului, de și-a făcut taraf vestit de scripcari. Că era pe atunci încă belșug în țară și oamenii erau veseli și cheflii, nu scăpătați ca în ziua de astăzi. Iar la o vreme, când și-a luat boerul cucoană în casă și i-a cântat Niță la nuntă, l-a mituit cu danie, făcută prin zapis, însurându-l și cu o fată de la curte.

Iată pricina pentru care îl dăruise boerul pe țigan în felul acesta deosebit și hârtia de stăpânire i s'a făcut, când a luat-o Cocoru pe Frosina de la curte de nevastă. Și cei doi ani, cât a trăit pă-

rochea de însurăței boerești în bordeiul lor, l-au îngrijit și ținut curățel. Acum însă avea înfățișare sărăcăcioasă și amenința să se năruie de părăsit ce era.

Din ferestrucea dinspre hudîța pădurei licăria o geană de lumină ce venia de la opaietul pâlپăind, așezat pe un scă-unel, aproape lângă vatra odăii din față a bordeiului. În fund, în întunericul nedeslușit, se vedea ceva ca un pat, din care se auziau gemete și, din când în când, un glas stins de femeie, care părea ca cheamă pe cine-va. Pașii grăbiți ce veniau de afară, au liniștit-o se vede pe bolnavă, căci nu mai gema; în schimb însă a început curând după intrarea fetei sosite de afară, un bocet sfâșiator, care s'a stins apoi și el, căzând totul în tăcere de mormânt. Era Frosina, vădana lui Cocoru, care își plângea în brațele surorii sale Gafița copilașul aruncat în lume.

Mult s'au gândit surorile cum să facă, să scape băețelul Frosinei de soarta crudă a morții de foame, pe care au văzut-o de atâtea ori în vecini. Încă de când închisese ochii bărbatul Frosinei, bordeiul cu pământ cu tot, era atât de îndatorat că nu le mai împrumuta nimene un ban și

numai cu ceea ce aducea Gafiţa de la oamenii milostivi ai curţii, îşi mai hălăduia prăpădită vadană zilele. Copilul cu care rămăsese în braţe, îi sugera bolnavei cele din urmă puteri şi acum era, cum îi spusese şi doctorul târgului, venit într'o zi pe la ȱigănie, pe sfârşite, prada nemiloasă a boalei de născare, de care nu putea să se lecuiască. Şi au chibzuit ele că mai nemerit ar fi să lepede băeţelul, cumva, la nişte oameni miloşi—aşa ca, să-l ia cam pe nevrute şi să-l crească, cum vor şti, că de suflet nu era să-l primiască în mahala nimene.

Trei săptămâni s'a zbugiumat Frosina cu gândul cum să încerce aşa faptă straşnică, dar în timp ce îşi săruta cu văpaia durerei de mamă odrasla de la sânut ei uscat, simţia în acelaşi timp, cum i se istoresc puterile şi i se strecoară zilele şi ştiind bine că trebuie să moară curând, s'a sfătuit cu Gafiţa să pândiască Joia trăsurile oamenilor din drumul mare şi unde ar crede că se poate, să lepede copilaşul şi să fugă.

Două zile în urmă s'a stins apoi nefericita mamă şi au îngropat-o în tăcere cu cheltuiala dughenarului, la care era

îndatorat de mult locul cu casa. Cât despre copil, nu întreba nimene, vorba ceea, că pe sărac cine mai întreabă? Păcatul făcut l-au lăsat în sama Gafiței, care pusese copilul adormit cu zeamă de mac în chilna cărucioarei dascălului din Broscăuți, aninându-i ca semn de cunoaștere pe lumea asta sau pe cealaltă, o cruciuliță de lemn cu slovele zgâriate în dos: „Mitru“.

III

Din dealul Crivei cărucioara dascălului Irimta a coborât lin la vale și trecând pe lângă velnița mare a jupânului Titinger, unde drumul vine cam repede, a uitat ca nici odată, să pună piedica la roată. Ar fi trebuit să se deie jos din trăsură; dar cum rachiul crâșmarului îl prea încălzise și se simția cam pripit, a dat înainte cu roata nehălmuită, lăsându-se în nădejdea Surei, care se opintia greu spre urcic. Apoi a început a sui în pas dealuțul spre pădurea fondului mănăstiresc. Pe stânga, unde încep pădurile răzășești ale Broscăuțenilor, Irimia a părăsit drumul mare ce duce la Cernăuți și a apucat pe linia pădurei, bătătorită și

umblată de altfel destul de bine de carele ce scoteau lemne din partea aceea.

Petecul de lună s'a arătat de după pădure, abia când erau oamenii noştri aproape de sat şi le-a desmorţit cu lumina blândă ce se aşternea pe drumeacul sătesc, oare cum limba. Că iată şi dăscăliţa, î! trebând pe bărbatul său cam ce fel ar crede să facă ei pe ziua de mâne, ca şi pologurile lor din livada de sub pădure să le poată strânge şi aşeza în căpiţe. Se gândia femeea că a doua zi aveau clacă la fâneţele bisericeii şi cum vedea că se apropiau de livezica lor, hotar cu poala pădurii săteşti, i-a venit gândul, aşa din senin, de nu s'ar putea cumva face cu clăcaşii părintelui şi strângerea pologului dăscălesc, cosit încă de o săptămână. Irimia a tuşit în loc de răspuns a scuipat în palma drepteii, apucând biciuşca în mâna în care ţinea şi hăţurile şi după ce a iuţit pasul iepei, a zis:

„Ştii că n'ar fi rău, să putem face treaba asta! Că oamenii au să isprăviască de cosit la biserică cam la amiază şi de alt lucru tot nu se apucă ei până sara. Doar li-i, să meargă la crâşmă. Am să li suflu eu câte o vorbă la ureche, şi le-a mai face din ochi şi balerca noastră cea plină.

Și cum a zis asta, iată-l pe dascăl că își oprește trăsura, căci ajunsese tocmai în fața celor două fălci de livadă, ce le avea la marginea satului. S'a coborât jos și văzând că Sura cea isteată își întoarce capul spre dânsul, a mers spre ea, ca să-i mai întinză puțin urechile. Atunci iată că prin liniștea nopții, i-a pătruns la ureche ca un scâncet de copil. S'a întors omul, s'a întors și femeea în partea de unde venise glasul și au rămas ca încremeniți, băgând de samă, că sunt chiar plânsete de copil, nu alt ceva. Pe când dăscălița își făcea cruce, cu gândul la vr'o drăcie, Irimia s'a repezit spre chilna trăsurei și, ce să vezi, era chiar copil—nu șagă; se mișca în înfășătură și scâncea priu fundul trăsurei, colo unde și așezase dascălul eapcana de vulpi.

Cine-i acum harnic a ne povesti ce s'a petrecut în mintea oamenilor noștri, când au descoperit poclonul cu care se aleaseră din dealul Crivei? Eu n'am fost de față, dar atâta știu că dascălul cu nevastă-sa s'au împăcat în cele din urmă cu ce le-a picat, așa din cer. Că nu umblă doar așa de geaba vorba prin lume, că omul ce caută, aceea găsește. Și dăs-

călița căuta de mult să'și ia copil de suflet. Iată-l că și l-a găsit. Numai atâta, că ea vroia să'și aleagă odorul singură. și ăsta îi cam căzuse așa, cu sila.

Și ce să mai lungim vorba! Că mi-l luară pe băiețel cum l-a fost trimes Dumnezeu, după ce s'au crucit și uimit, că cum se poate să lepede o nelegiuită de mamă copilul, așa cu nemiluita, în drum. Când l-au dus apoi Sâmbătă, pe la vecernie, la părintele, chip să-l vadă și Sfinția Sa și să hotărască, de mai trebuie botezat din nou, se adunaseră toți vecinii și, care mai de care se întrecea a spune că copilaș așa frumușel nici că s'a pomenit. Dăscăliței îi creștea inima de bucurie și când a mai auzit și pe răzășița văduvă, Săftencu că, dacă-i cu bănat, primește ea băiețelul, i s'a dogorât sufletul. Că atâta mai trebuia să-i auză urechile și de aici înainte *Mitruțu* numai al ei putea să rămâie. Par'că îl făcuse și crescuse chiar ea singură.

Și iacă așa s'au pomenit oamenii noștri cu moștenitor la casă și a încetat în curând ori-ce vorbă. Că de căutarea după urmele mamei ce'și lepădase copilul, cam deschise puțin vorba vornicul satului, așa de ochii lumii și pentru paza năraurilor celor bune, nu s'a făcut însă în-

colo nici o burzulială din pricina asta. Singur dascălul a fost cel dintâiu să spue vornicului să se astâmpere, fiind hotărât să-l înfieze pe băiat, îndată ce va fi crescut mai mare.

Iar Mitruț, cel cu noroc, creștea și se făcea tot mai frumușel și cât despre dascălița, ea de mult își închipuia că-i era mamă chiar de-a binele. Căci avea băețașul darul să placă și avea o fire visătoare de copil alintat, cum nu se vedea la alții. Și totuși, când te uitai bine în obrăjelul lui subțiatec, cu ochii cei negrii ca tăciunii și la fruntea ieșită cam încrunțat de sub părul negru, cam cârlonțat, par'că zăriași chip de om în vârstă, om dus pe gânduri, și din privire îi licăria une-ori câte o scânteiere, ce lumina năprasnic fața liniștită a băiatului, de-i se cutremura de-odată întreg trupușorul, ca de un neastâmpăr și sbucium neînțeleș și tainic.

IV

Treceau anii. Mitru se ridica băiat tot mai mare, spre bucuria părinților săi, ce treceau și ei încet pragul spre vrâsta celor cu părul alb, veseli însă că aveau toiag de bătrânețe, în băiatul ce le căzuse în casă. Il înfiase de mult dascălul, cum

cere legea și rânduiala, și când era acum vorba de acest copil, că avea într'o zi le închiză binefăcătorilor săi ochii, știa tot satul, că tocmai rău nu-și alesese bătețelul înfiat soarta. După moartea lui Irimia era să-i rămâe lui Mitru o avere frumoasă. Că, la ce mai avusese dascălul ca zestre cu femeea, adunase acum și el cu muncă și hărnicie atâta, ca să se numere chiar între fruntași.

Răzeșului bogat din deal, cuconului Pătrașcu, — cum îi spuneau oamenii, — nu-i plăcea ridicarea dascălului, pe care nu-l mistuia de mulți ani. Una că el însuși era certat cu preotul din sat, om vrednic și drept, care nu suferia apucăturile de baș-boer ce le avea cuconu Pătrașcu la zile mari pe la biserică și înaintea norodului. Alta, că avea o livadă mare cu pomăt și odae de vară, chiar învecinată cu gospodărioara de zestre a dascălului, spre care ducea acelaș drum câmpenesc, încât, adesca-ori se isca între dânșii ceartă, mai mult din pricina samovolnicilor hargaților răzeșului, mai ales că ăsta da numai oamenilor săi dreptate.

Satul Broscăuților era și este încă și în ziua de astăzi aproape peste tot în

mâni răzășești. Vornicul răzeș bogat, pișarul răzeșel scăpătat. De unde dar dreptate. Doar de la preotul, cari mai ținea în frâu pe sumeții satului. Și era încă și altceva, ce-l rodea pe chiaburul din deal.

Fusese și el pe vremuri printre pețitorii unei surori mai tinere a dăscăliței, fată de răzeș, deși nu foarte bogată, dar frumoasă cum rar s'a întâmplat. Toate încercările lui Pătrașcu să o ia de nevastă, au fost însă zadarnice și în noaptea, când s'a încumetat să o fure, cum era obiceiul pe atunci, l-a prins cumnatul fetei, adică dascălul Irimia, cu care apoi a avut a se răfui cam urât de tot.

Asta era buba ce-l durea și care nu se mai vindeca în inima bogătașului din deal și îi ura deci pe vecinii săi de moarte. Ba încă s'a întâmplat să afle sau să bănuiască, cam de unde să fie băețelul înfiat de Irimia și, de câte ori îi venia copilul în cale, din porecla de pui de țigan nu-l scotea.

De cât Mitruță, puiul de țigan, avea apărător puternic în casa cuconului Pătrașcu. Avea pe Frusinica, fetița cu trei ani mai mică și unic copil, al îngâmfatului răzeș. Pentru Mitruță ea și ar

fi dat ochii scoși din cap, mai ales că se știau din școală, unde pe Mitru, ca băiat în clasă mai mare, îl puneau nu odată învățătorul să păziască buna rânduială. Și o apără el adese ori pe copila cea micuță și tăcută de samolvolniciile celorlalți copii. Și cum se făcea că tot el o ajuta după îndemnul învățătorului la facerea lecțiilor și simțea atâta plăcere a îngriji de fetița cam fricoasă a cuconului Pătrașcu, în cât une ori o petrecea până spre ulicioara ce da din drumul mare către casa cu cerdac din deal.

A venit însă o zi când puiul de țigan i-a scăpat copilei răzeșului chiar viața și l-a cam muiat pe cuconul Pătrașcu în disprețul ce-l avea pentru bietul băiat. Asta era într-o zi de sărbătoare mare, Luni Rusaliilor, când oamenii satului trebeau să iasă cu preotul și cu praporii în câmp, pentru facerea rugăciunilor ea să ferească cel de sus holdele de secetă.

Copii cei mai cântăreți, între cari și Frusinica cu glasul ei de heruvim, trebuiau să se strângă mai de cu vreme în ograda bisericei. Copila cuconului din deal, întârziind puțin, a luat-o razna prin ograda bisericei, vezi Doamne, ca să ajungă mai de grabă la tovarășii ei. Un

tulpănel roș ce și-l atârnase la gât, ca să-l aibă la îndămână, când ar fi să prea ardă soarele în timpul alaiului bisericesc, era să pricinuiască nenorocirea cea mare.

Cum grăbia fetița spre perelazul bisericeii, iată că un taur mare, închis în livadă, la păscătoare, să repede ațâțat de roșeața tulpănelului după copilă și o urmărește în fuga tot mai sălbatecă. Cum nimene nu era de față, ca să sară în ajutor, ci numai cei câți-va cântăreți de lângă pridvorul bisericeii, pe speriată Frusinică, deși fugea din răspuțeri și țipa ca în gură de șerpe, taurul era s'o ajungă și s'o trântiască la pământ cu coarneau, dacă nu săria Mitru, iute ca vântul, peste gard, cu un răzlog lat în mână și nu tăia calea dobitocului. Când au venit oamenii din casa parohială la fața locului, biata copilă era leșinată și au dus-o mai mult în brațe acasă, unde părinții înspăimântați au aflat cu groază ce se întâmplase.

De atunci cuconul Pătrașcu nu-l mai suduia pe Mitru pui de țigan și chiar dacă ar fi vrut să-i mai zică vorba asta amară, nu putea, că băiatul sfârșise școala din sat și s'a dus pe la Sf. Ilie la Cernăuți, la școala preparandată, unde era săși înceapă pregătirea la o învățătură

mai înaltă, adică să se facă învător de sat. Căci așa îl povățuise părintele și învățătorul din Broscăuți, văzând că băiatul e harnic și isteț la cap și avea și tragere la învățătură.

Se mândria mult de asta dascălul Irimia și, cum era cu dare de mână, s'a grăbit să-l bage pe Mitru în gazdă la Cernăuți și să cheltuiască cât a cheltui, numai să-l scoată învățător. Două, sau mai bine trei ființi, însă, nu se prea învoiau cu lucrul acesta. Era întâiu mama dascălița, care îl iubia pe Mitru ca pe un copil adevărat. Apoi Frusinica, care plângea pe ascuns după tovarășul ei de copilărie și de jocuri nevinovate și mai era în protiva lucrului și mama Frusinichei, dar din altă pricină mult mai adâncă.

Nu vedea nici ea cu ochi buni dascălimea din vale care, fără să steie mult pe gânduri, își dă băiatul. ba chiar copil de suflet, la oraș la școală, și ea, fată de boer din Moldova, nu putea să înduplece pe zgârcitul ei de bărbat să facă așa lucru și cu Frusinica. Și s'a pus pe capul cuconului Pătrașcu, de l-a făcut să aducă chiar în iarna aceea, nu știu de unde, o leașcă bătrână, ca să o învețe pe copilă ceva carte franțuzească

și o leacă de drângăneală colo, la pianul stricat, adus încă zestre de cucoana.

O chinuia babornita de lească pe sărmana copiliță cu de-ale învățătorei boerești, ea însă suspina și se gândia nu odată printre lacrimi la Mitruță, tovarășul ei de jocuri copilărești, cum așeza moriștile pe puhoaele din primăvară, se gândia la veverița ce o prinsese și i-o dăruise de Paști, colo în grădină; la istoria cu taurul, la poveștile frumoase din gura băiatului și la câte și mai multe.

Și biata această copilă nevrâstnică,—abia număra 12 ani când se petreceau aceste toate,—își săpa, împinsă ca de o soartă croită de înainte, tot mai adânc în inima neprihănită chipul nevinovat al tovarășului de copilărie. Și că soarta acestor doi copii era să fie împreună încă și mai strâns, se arăta din dorul cu care așteptau, și fata și băiatul, zilele de vacanță de vară, când trebuiau să se vadă, fie pe față, fie pe ascuns.

V

Să lăsăm să treacă câți-va ani, în cari durerea celor despărțiți a găsit, pe cât s'a putut, câte o leacă de alinare. Să

lăsăm pe încărunțitul de dascăl Irimia, remas părăsit la strana din biserică, să-și cânte cu glas tremurător, el singur, heruvicul, pe care erau deprinși oamenii satului să-l auză cântat co glas îngeresc de Mitru împreună cu copiii școalei. Să lăsăm și pe mama dăscălița dusă pe gânduri și oftând de dorul celor câte-va zile de Crăciun și de Paști, când le venea drăguțul de băiat pe-acasă și să o uităm puțin și pe Frusinica cu inima plină de jale, pe care numai nădejdea revederei și întâlnirilor în vacanța de vară o mai înviora. Să-i lăsăm și să vedem puțin, ce se petreca cu puiul de țigan, colo la oraș, la Cernăuți, unde se afla an cu an, la școala sa.

Cu învățatura sărăcăcioasă căpătată la Broscăuți, bietul Mitru n'a putut să intre de-a dreptul în școala de învățetori și l-au băgat deci mai întâi într'un fel de școală de pregătire pentru preparandie. Silitor și deștept, cum era, Mitru a ajuns cu hărnicia sa peste scurtă vreme pe ceilaiți tovarăși ba i-a întrecut și pe cei mai mari de ani. Cum se face însă că în această școală îi învăța pe tineri să cânte din vioară, Mitru nostru s'a pomenit cel mai dibaciudintre școlariimu.

zicantului, care-i deprindea cu învățătura asta. S'a întâmplat apoi că, după un an, să vie un alt meșter de vioară la școaiă, neamț de fel, om cam morocănos, dar iscusit la treaba muziceii. Il chema *Herr Rust* și, cum vorbea numai în limba sa, bieții școlarași români o duceau greu cu supărăciosul de neamț și ori cât munciau ei, nu se înțelegeau cu el decât greu. De Mitru însă prinsese *Herr Rust* dragoste mare și ciudată. Nu lua ochii de la băiat și par'că nu se sătura a-l privi cum ținea vioara și arcușul. Ba a fost început a-l chema pe la dânsul pe-acasă și, după o vreme, l-a luat chiar în gazdă la el, fără nici o plată, numai cât așa, de drag ce-i era. Și Mitru, băiat cuminte, răsplătia dragostea bătrânului, făcându-i tot felul de trebi, mai ales cu scrisul notelor de muzică, la cari se îndeletnicise, lucru mare.

Bătrânul Rust avea însă cu Mitru un plan. Vroia să facă dintr'însul un artist de frunte, spunând la toți că băiatul are dar mare de tot. De aicia însă și'a pornit două buclucuri. Mitru a început să slăbiască cu învățătura de la școală de învățători, dar nici muzicant învățat, așa cum îl visa *Herr Rust* nu prea vrea

să se facă. Cânta neamțul cu școlarul său zile și nopți întregi, cântau de le amorteau degetele, dar par'că era toată truda de pomană. Cu cât dibăcia băiatului creștea, cu atâta și necazul maestrului. Nu-l putea deprinde la regulă notelor. Le descurca Mitru, nu-i vorbă, vedea bine rostul lor, prindea, așa din arcuș, odată, de două ori, toată muzica așternută pe hârtie, și o zicea cum o zicea alături de meșterul său, dar s'o ție sau s'o cânte liniștit și curat, ferit-a cel de sus.

De câte-ori nu s'a suparat neamțul foc, aruncând vioara la o parte, de câte ori nu l-a rugat pe Mitru cu lacrimi în ochi să cânte cum cerea el! S'au certat, s'au împăcat, s'au pus pe încercări, toate degeaba. Era ceva în sufletul băiatului, ce nu se împăca cu regula, ori câtă răbdare ar fi avut, și, îndată ce vedea și reagurile de note, furnicând din'naintea ochilor săi, îl apuca un fel de ciudă, o poftă nebună, să iasă din mrejiile liniilor siluite, cu punctele negre îngrămadite ca rândunelele pe sârmele telegrafului și o lua razna în cântec samovolnic. Iar când îl vedea pe meșterul său că nu se mai poate stăpâni de mânie,

curma deodată tot și lăsa vioara neatinsă cu zilele.

Cele mai fericite ceasuri ale lui Mitru erau doar, cât se știa singur și putea cânta fără note, în toată voia, neauzit de nimeni. Cu ochii visători și plini de un dor nestins după ceea ce-i era scump și depărtat, își primbla arcușul peste strunele duioase, scoțând pe rând tonuri de tânguire și chiote de bucurie, jale și veselie, rugăciune și îndemn la joc zburdalnic, valuri de melodii, cum nu le-ar fi putut zice nici un fel de cântare pe lume. Intr'un astfel de minut l-a prins bătrânul Rust odată, pe neașteptate, și după ce a ascultat la ușă vremea lungă năzbâtiile școlarului său, a intrat tremurând în casă, fără însă să zică o vorbă rea lui Mitru. Cu lacrimi groase în ochi, pe cari abia le stăpâna, s'a așezat în jețul său mare și băiatul sta înaintea lui cu vioara plecată în jos și cu arcușul slobod în mâna cealaltă, ca un vinovat.

Meșterul, în sufletul său iertase de mult pe Mitru, căci înțelesese încet, ceea ce i se destăinuia acuma pe întreg, că duceau amândoi, și meșterul și școlarul, o luptă zădarnică, luptă cu tîrea. Și i-a zis neamțul băiatului pe limba sa, însă cu glas stins :

„Vezi, dragul meu, e păcat de tine și de talentul tău și mă doare, nu știu cum să ți-o spun, că n'am putut face din tine un viorist, cum doriaam eu, un artist mare, de care era să meargă faima în lume. Darul tău muzical îl au puțini, ai fi ajuns meșter mare, ai fi fost fala mea și ași fi murit mândru că te-am avut școlar“.

Și n'a isprăvit, căci îl năbușise plânșul. Și nici nu l-a mai silit de atunci pe Mitru la cântat din note, dar îl îndemna în schimb să se apuce de carte, să isprăviască școala de învățători; căci mai avea băiatul un an și-i se apropia vremea oastei. Mitru n'a avut însă parte de sfatul lui Herr Rust. Lucrurile au venit alt-fel, cam de-a valma, repede unele după altele, ca și cum i-ar fi fost scris horopșitului de Mitru să guste numai din amarul vieții.

Intr'o sară, pe o vreme de iarnă venită cam timpuriu și când Mitru se pregătia de plecare acasă, — căci se dăduse vacanță de Crăciun, — l-au adus niște oameni pe maistrul Rust de pe stradă, leșinat și prăpădit de frig. Lunecase bietul bătrân cu piciorul său beteag, pe ghețușul di'naintea casei, unde locuia, și

căzând, se lovise cu capul așa de cumplit, în cât își pierduse simțirea și abia după multă vreme, l-au ridicat din frig și zăpată și l-au suit în locuință, sus la catul al doilea. Și-a venit moșneagul în simțire, dar a dat a doua zi în fierbințeală și aiurări și peste patru zile a murit.

Lui Mitru, care nu se depărtă de căpătâiul lui, i-a strâns încă odată mâna și simțind, pe semne, că se duce, a chemat pe o nemțoaică nepoată, care-l îngrija și i-a spus cu limbă de moarte, să lase lui Mitru vioara sa cea veche, din care cântase și el, când era tânăr.

Mitru l-a plâns pe maestrul Rust, ca pe un părinte. Și nu era să-și stângă lacrămile așa curând; căci ajuns acasă, a găsit și pe mamă-sa bolnavă fără leac. I se tănuise, că biata dăscăliță bolia de mult, de mult, de o rană ce o avea la șold și căutându-se tot cu babele satului, lucrul s'a înrăutățit așa, că nu mai putea ajuta nici cel doctor adus de Irimia, de vr'o trei ori, din Storojineț.

În ziua de Sf. Ștefan, tocmai când ieșiau oamenii din biserică, Mitru i-a închis mamei sale de suflet ochii pe vecie. Bătrânul Irimia însă, duh de om blând, care trăise tot alături cu neuitata sa

răzășiță, n'a dus mult pustiul vieții, în care 'l scufundase nemiloasa soartă și s'a stins și el încet, fără boală și fără suferință, trei luni în urmă, când s'a fost întors Mitru din nou acasă, de Sf. Paști.

Cine a stat însă la priveghiu, de l'a mângâiat mai mult pe zdrobitul Mitru, era Frusinica, fată mare și care acum avea atâtea drepturi, să nu se sfiască a arăta nefericitului ei tovarăș din copilărie și vecin proprietar, compătimirea care i-o datoră de alt-fel satul întreg în amintirea neuitatului dascăl Irimia.

VI

Mitru nu s'a mai întors la școală. Și de oaste a scăpat, fiind-că era singur moștenitor la gospodăria rămasă de la părinții ce-l înfiaseră. A mai vândut din vitele gospodăriei și socotind ce ar putea-o duce, el și cu bătrâna slujnică din casă, a rămas dar la casa plină de amintiri. Privirea sa acum doar se îndrepta colosus, spre geamlăcul mare al caselor răzășești din deal, unde trăia un suflet, care poate fi simția durerea de om părăsit pe lume. Incolo alt prieten nu avea.

Dar totuși avea unul bun de tot. Era vioara sa cea veche, darul răposatului maistru Rust. Și o scotea la vreme de sară, când își isprăvia ce era de lucru pe lângă casă, o lipia de peptul său apăsător, deși tălcuia în cântat lin și înăbușit durerea de care se vedea tot mai cuprins. Dacă nu ar fi văzut-o pe Frusinica în ceasul negru al morții, ce trăsesese de două ori pe rând în gazdă la casa bunilor săi crescători, dacă nu i-ar fi auzit glasul dulce și blând, când îl întreba cu ochi jalnici: ce are să facă de acum, singur pe lume, — poate că s'ar fi șters de întâmplările negre ale vieții sale și chipul drăgălaș al fetiței bălaie din deal. Dar acum, par'că îl reînviase această ființă îngerească și dulce și inima lui întristată vedea în vis și pretutindeni acei ochi albaștri îndurători. Și, cum nu-i întâlnea, nicăire, nu și mai găsia tânărul astâmpăr. Și miile de doruri se desfăceau din strunele vioarei sale, pătrundeau lin, prin taina nopții, până la urechea Frusinichei.

Așa credea Mitru și trăia cu nădejdea că-l laude Frusinica, numai Frusinica. Căci își da el bine sama că nu s'ar fi căzut unui om cu inima cernită, care jălia pă-

rinții morți, lăutar chiar dacă ar fi fost, să cânte din vioară în timpul jălirei. Și totuși l-a simțit pe Mitru cineva, când își mângâia inima sa întristată, l-a simțit mama Frusinichei și ține-te gură. Cine venia pe la răzeșița din deal, avea ce auzi, despre nelegiuitul de țigan, ce cânta de veselie că i-au lăsat tonții de Irimeni gospodăria moștenire. Iar când s'a dus Mitru pe la cuconul Pătrașcu, ajuns de curând primar în sat, pentru plata cisei și a dărilor cuvenite pe moștenire, trufașul bătrân l-a și luat la răfuit, zicând: „Ia ascultă Mitrule! Moștenitor îi fi tu, pe drept sau pe nedrept, la gospodăria răposatului; dar una să-ți spun, verde și fără înconjur: Să-ți lași obiceiul de a cânta noptile din scripcă, de unde nu, te gonim din sat. Unde s'a mai pomenit la casă cu mortul de ieri, alaltăeri, veselie de scripcari. Sau, dacă ți-e dor să te faci lăutar, după cum te trage firea, vindeți moștenirea și mută-te în Criva, la neamuri!“

A rămas sărmanul Mitru trăsniț de vorbele acestea batjocoritoare, cari păreau că-i aduc aminte vremile boerescului, pe când erau numai robi prin sate. Și

cum se ştia băiat cu carte, a vrut să ceară socoteală bătrânului Pătraşcu pentru sudalma suferită. Dar s'a ales cu vorbe şi mai urâte şi ameninţat cu tot felul de lucruri. Clocotia ura în vrăjmaşul bătrân şi se invoise oare cum şi alţii cu vornicul răzeş, că ştiuse să porniască satul întreg în potrive *ţiganului*, nume din care de astă dată nu-l mai scotea.

Scrâşnit în suflet, umilitul Mitru nu'şi mai da samă de dreptul ce l-ar fi avut să se apere de a-a ocără şi sta ca un osândit în căsuţa sa, ne mai îndrăznind să pue măcar mâna pe vioară. Sara, pe răcoare se ducea însă la livadă, sub pădure şi acolo în coliba veche, făcută încă de răposatul dascăl Irimia, pentru vreme de muncă de vară şi pentru apărare de ploae, petrecea până târziu noaptea şi une ori, până în zorile zilei, vărsându'şi focul şi durerea din vârful arcuşului, pe strunele vioarei. Uitase, sărmanul, că şi acolo nu era singur, şi că avea şi răzeşul livadă alătura, cu odaie şi cu acareturi, păzite de un om credincios al său, ce-i drept, bătrân de tot, în cât era ca şi cum n'ar fi fost.

Când a dat Mitru întâia dată cu ochii

de moșneagul gârbovit ce și îngrijia în șopronul mic de lângă coliba lui Mitru, capra și cele câteva găini ale sale, s'a speriat puțin, dar s'a liniștit repede în snfletul său, înțelegând prea bine că omul acesta cu greu putea să-i aducă oare care rău, li dăruia, din vreme în vreme, câte câți-va creițari de pipă și încolo nu-și bătea capul cu becișnicul său vecin care mai era încă și surd. Inir'o sară, însă cum se afla Mitru întins pe trifoiul grămădit sub streșina de fân a ogrăjoarei sale, par'că i s'a părut că se aude chemat pe nume. Sărind repede în picioare și dând spre gardul de nuiele vecin, a zărit un cap ascuns puțin de rămurelele tufelor de acolo și era să scoată un chiot de bucurie; căci a cunoscut pe Frusinica. In haină ușurică de vară, cu mânecile suflecate până la coate, sta răzămată de gard și zâmbia la Mitru.

„Mitrule! sărmane Mitrule! Pe aici te ascunzi? Iar s'au năpustit asupra ta. Ce au cu tine? Ce le-ai făcut tu, că te urăsc așa? Eu nu-i mai înțeleg. Tata și mama au pornit ca turbați asupra ta...?”

Și era fata să mai spuie ceva, dar n'a isprăvit, că se uitase prea lung în fața băiatului și băgase de samă că în ochii

lui triști tremurau lacrimi groase. El i-a strâns însă mâna cu care se razemase fata ușurel de stâlpul gardului și ferbințelea ce zvâcnea din împreunarea degetelor lor, îi mergea par'că drept spre inima îngreuiată de o nespusă durere. Ar fi plâns cu hohote, dar îi era rușine. A dus numai încet mânuța fetei la pieptul său, fără ca ea să se împotriviască și a suspinat din adânc. Ea însă l'a înțeles și, ca și cum ar fi auzit o mărturisire din gura lui, s'a uitat învăpăiată puțin la față, în ochii tânărului și i-a zis:

„Nu-ți fă inima grea, Mitrule. Are să treacă și asta. Ori-ce or zice ei de tine, ori cum te-or urâ, eu știu că am să ții la tine și le-am spus'o în față. Și am drept s'o spun la lumea întreagă. Tu mi-ai scăpat doar viața; ai fost totdeauna bun cu mine și, cât ai lipsit, chiar colo la școli, eu mereu mam gândit la tine, poate mai mult de cât tu la mine..“

Și iar s'a uitat fata în fața tristă a lui Mitru. Dacă n'ar fi fost gardul de nuicle între ei, ar fi luat-o în brațe, și ea nu ar fi avut putere să zică o vorbă, așa de apropiați erau unul de altul cu trup și inimă. Dar așa, Mitru a ridicat privirea spre fată și i-a zis, strângându-i cu patimă mâinile:

„Oh, Frusinico, dacă nu erai tu colo, în deal, lăsam de mult tot și plecam în lume. Tu nu știi cât imi ești de dragă. Eu visam să mă întorc odată învățător. să te cer de la părinții tăi de nevestă și uite, cum au venit lucrurile... Eu mă urăsc, ca și cum ași fi omul cel mai rău din lume și tatăl tău smuțește toți oamenii împotriva mea și umblă să mă scoată cu ori-ce preț din sat“.

Fata era acuma albă la față ca varul, și trăgându-și năprasnic mâinile spre cap a rostit ca aiurită către tânăr:

„Să facă și să zică ei ce vor, eu., Mitrule, eu nu te las. De ocamdată ei habar n'au, că tu vii pe la odaie. Eu am de lucru pe aici și ne putem întâlnii în toate zilele fără să ne bage de samă. să mai chibzuim, ce e de făcut, să-i îmblânzim pe bătrâni. Intoarce-te în sat, să nu se aplece că vii pe aici. Du-te cu Dumnezeu, eu am să fiu a ta, fie ce va fi“.

Și cu asta i-a întins fata repede mâinile amândouă și a plecat, lăsând pe Mitru pierdut în gânduri.

VII

Și acum ce să vă spun și cum să vă povestesc înainte, întâmplările povestite de atâția scriitori, minutele dulci de iubire a doi tineri, ce se iubiau din copilărie și cum își spuneau această iubire mereu și din nou gură în gură, în taina fermecătoare a sărilor, la desiușul făgetului sub care se ascundeau gospodărioasele de vară ale vecinilor învrăjbiți. Ce nu putea să-i zică Mitru Frusnichei sale din buzele sale fierbinți, îi șoptia din vioară, cu glas tânguios și nespus de dulce, cu sunetul duios al strunelor ce oftau și tremurau de jale și fericire sub arcușul maestrului îndrăgostit. Și fata sta atârnată de gâtul iubitului, pironită de vraja acestei dragoste cântate, în taina nopții de vară, negândindu-se decât la un lucru, că fără Mitru nu poate trăi. Vis dulce dar numai îmbătător de fericire scurtă!

Nu multe zile au dus-o tinerii noștri în întâlniri și sărutări dulci de iubire, că iată că i-a vândut vicleanul de moșneag de la odaie și răzeșul vornic cu bătrâna sa, s'au și pus îndata mare la pândit. I-au prins pe îndrăgostiți într'o sară, toc-

mai când se țineau în brațe și-și jurau credința vecinică pentru nu știu a câtea oară. Oamenii pățimași și împinși de ură și răzbunare, de rușinea ce credeau că trebuia să sufere tot neamul răzeșesc din iubirea aceasta a fetei lor, au năvălit asupra tinerilor ca niște turbați și nefericitul Mitru a plătit scump îndrăzneala sa.

Scăldat în sânge, pe urma bătailor slujitorilor de la cancelaria vornicului, a rămas bietul flăcău aproape fără viață, lungit pe largul drumeacului ce duce spre pădure, unde l-au și găsit spre dimineață doi jandarmi ce-și făceau patrula prin satul Broscăuțului. La cercetarea care a început în urmă, s'a găsit și biata fată, bătută crunt și încuiată într'o camară. Au scos-o cu sila de acolo și doctorul județului, chemat la cercetare, văzând starea fiicei răzeșului, a spus fără înconjur că sârmana a înnebunit și e pierdută.

Și au trecut iar săptămâni de zile. Se făcuse toamnă târzie, cu ploi și vânturi, ce mânau frunzele galbene ale copacilor pe drumurile pustii din sat. În casa răzășească din deal se vedea lumină multă

și intrau și ieșiau oamenii ca la nuntă. De cât nu era veselie de nuntă, cum prea lesne ar fi putut să fie, dacă n'ar fi răutatea omenească pe lume. Era priveghiu la fata răzeșului Pătrașcu. Acesta se afla de o lună închis la temniță, împreună cu femeia sa, pentru că făptuise navala ucigașă asupra tânărului Irimia și a fiicei lor proprii Eufrosina.

Q mătușă bătrână a nefericitei fete, care venise să o îngrijască în zilele ei de zăcare grea, îi întinsese masa de mireasă moartă cu toate câte se cer de obicei la ultima găteală a unei fete de neam răzeșesc. Venise lume din toate împrejurimea și mulți cari nici nu o cunoșteau pe moartă, o jăliau cu lacrimi și bocete, văzând frumoasa fată întinsă între lumânările de vecinică pomenire. Și plângea, cine venia, de atâta milă și jale, pentru o întâmplare, cum nu se pomenise nici când între oamenii părții locuite pe acolo.

Dar cum trec toate și se uit lesne pe lumea aceasta, așa era să se isprăviască și întâmplarea cu moartea fetei vornicului răzeș din Broscăuți. Căci se apropia a treia sară de priveghiu și în ziua următoare era să se facă îngropăciunea.

S'a întâmplat deci că târziu noaptea, când în casă cu mortul nu mai rămăsese un om și din cei puși pentru paza reposatei nu se mai putea ținea în picioare nimene, să se facă tăcere chiar de mormânt. Și singur îngerul morții doar mai veghea, lângă adormita pe veci. Și părea fața sărmanei mucenice, că avea un zâmbet pe buze, par'că iertase tot răul ce i se făcuse în viață și aștepta numai ciasul ispășirii din această lume. S'au aștepta oaspele întârziat ce suia ca o vedenie treptele geamlâcului deschis din fața casei?

Nu era însă vedenie, era om cu oase și carne, ce intrase încet pe ușa sălii cu priveghiul, dar fața lui de mort în picioare se potrivea cu ciasul și prilejul la care venia. Nevăzut și neturburat de nimene, s'a oprit tăcut înaintea trupului lungit al moartei; brațul său gol și uscat s'a ridicat în sus, par'că să se îndrepte spre capul cu părul despletital fetei, însă degetele albe și ascuțite s'au îngropat năprasnic în părul negru vâlvoiul chiar al capului sau și din buzele lui învinețite s'a strecurat, abia auzit, cuvântul: „Frusinică!”

Dacă dascălașul, care adormise la picioarele moartei, cu cata vazierul în mână, s'ar fi deșteptat în clipa aceea din somnul său greu, ar fi văzut și mai mult, dar ar fi încremenit și ar fi murit poate de groază. Una din lumânările mari, așezate în jurul moartei, arse se ceva mai curând și pâlپând o vreme pe gura sfeșnicului nu prea înalt, flacăra lacomă înainte de a se stinge, lingând acum un capăt al pânzei nemetezului. Pe dedesubtul mesei focul s'a întins repede și a apucat să cuprindă pologul cu care era acoperită masa.

Când au început însă să și deie limbile de foc întâlnire pe deasupra hainei de mireasă a moartei, vedenia intrată a tresărit ca din amortală, și scoțând de sub halat o vioară neagră, a tras încet arcușul de după strune, a pus latul scripcei sub bărbie și a început să cânte întâiu domol, lin și dulce, ca un fel de rămas bun. Apoi prinzând deodată toate strunele, au început a se revărsa din vioara muzicantului necunoscut un potop de sunete sfâșietoare de jale prin sală, cari, se amestecau fioros cu sfârăitul focului ce se încingea, prefăcându-se în vuet surd. Atât că peste acest zgomot s'a nă-

pustit altul și mai strașnic ce venia odată cu răcnetele de groază ale oamenilor de casă, deșteptați din somn pe urmă focăriei zărite, și cari se îngrămădiau cu cofe și sacale să stingă jăriștea din sală.

Numai cât dăscălașul de la picioarele moartei a putut fi scos afară și scăpat cu zile. Moarta și vedenia cu vioara erau un ghem învăluit în flăcări, de care n'au îndrăznit să se atingă nimeni.

IANCU SCORȚARUL

O POVESTE DIN BASARABIA

La casa din deal a preotesei bătrâne, mama părintelui Dionisie Mălinescu, din Carapceni, era mare tărăboiu. Dela începutul postului Sântămăriei clacă peste clacă; ba de dărăcit, ba de răjghiat, ba de tors lână. Și ce lână, — să'ți pui mânele în cap și să te tot miri, de unde Dumnezeu a mai scos-o și a adunat-o. Că nu dovediau fetele din casă și slujnicele dela părintele din vale să pună la loc potrivit grămezile de caere și torturi și nu'și dau de rând cu așezutul calâpurilor de călți și canură, se se găsiau prin toate unghiurile casei.

Strânsul acestei groaze de lână por-nise, ce'i drept, încă de pe la Sfântul

Gheorghe, când începe tunsoarea oilor. Și s'au trudit sdravăn, atât cei din casa bătrânei preotese, cum și cei dela gospodărică casei parohiale din vale, până s'a văzut așa un fel de început de ce li se părea că li cam trebuiește. Și apoi, mai cu doamne ajută, s'a adunat până spre toamnă la lână țigaie, neagră și bălac, de era potop pe la case, nu altceva.

Și s'au pus pe spălătură la pârâu și pe uscat prin livezi, pe scărmanat și pe tras în pieptănăi, de'ți era mai mare dragul să privești. După aceea s'au apucat babele a alege și a scoate pârul cel curat și a da canura pe foșălăi, strângând-o la o parte, tot în caere, ca să fie gata de tors și de răjghiat pe calâp, pentru a face sculele de bătătură. Iar părul se punea deosebit, ca să fie deasemenea tors și gata pentru urzeală.

Acuma însă mergea spre Simedru și, cum erau mai toate puse la cale, nu se aștepta decât sosirea,—parcă nu'mi vine să vă spun,—a cui!. Și nici n'aveți să ghiciți de cine era vorba. Ca nu 'l aștepta părintele din vale pe vlădica, cum îl aștepta bătrâna preoteasă pe —. Haide s-o spun, de vroți numai decât s-o știți, — pe, pe Iancu Scorțarul din Bălți. Căci tre-

bue să știți, să acest afurisit de habotnic era cel mai iscusit meșter în țesătorie și făcea din lână de oaie niște covoare și scoarțe cu pui și flori, de te închinai ia ele ca la niște sfinte icoane.

Dăscălița Smaranda Trohinoaia, văduvă după răposatul tovarăș de slujbă bisericească a răposatului bătrân, rămasă credincioasă la casa preteșei, se uita lung la movilele de torturi de lână și cum știa bine pricina nerăbdărei stăpânei de casă, a oftat par'că, așa din adânc și a zis :

„Numai să nu te deie de smintială blăstematul de jidov, cucoană dragă. Că-i mincinos foc, perciunatul dracuiui. Îți jură că vine și poți să'l aștepți. Știu dela ispravniceasa din Crasna, că l-a tocmit mai anțărt și i-a și plătit arvună să vie,—tot cam pe la Simedru,—să-i facă niște scoarțe. Și ce crezi, cucoană? A dat și iarna și păcătosul de evreu tot zăbăvia, purtând oamenii numai cu vorba. A venit abia pe la Crăciun și se stârnise din pricina asta o suparare în casa ispravnicului de era mânia lui Dumnezeu“.

A stat și preteasa, nu știu cum, pusă pe gânduri, când a auzit aceste, dar a lăsat-o pe baba să melițe înainte, că o

știa bună de gură și nu vroia să-i curme graiul. Pe urmă însă i-a făcut dăscăliței semn cu ochiul și trecând în anchirașul dinspre fundul odăii, i-a potolit focul, cinstind-o la gura dulăpiorului deschis cu un filigean de vutcă, zicând: „Il știu și eu pe Iancu, că-i mincinos, dar să vezi, Smarando, că la mine vine,—am eu un leac pentru dânsul. Il știu bine și i-am și făgăduit ceva, lucru mare. Să vezi că nici n'au să treacă trei zile și-i aicia“.

Și avea preoteasa dreptate. Căci nici nu se împlinise ziua a treia, că iată s'a oprit la poarta casei o haraba cu un cal și întrânsa stau cocoțați pe drabini, Iancu Scorțarul cu dălăcăușii săi, ținând toți cu mânele statvile cele mari hodorigite, par'că veniau cu chivotul legii din țara Canaanului.

Și s'a înfățișat îndatamare, la capul ciardacului, chipul uscățiv al lui Iancu Scorțarul, cu fuța spână, cu ochii bulbucați, ce tot lăcrămau, chiar când râdea de bucurie privind cu mulțumire statvile și tot buclucul descărcat și așezat în odaia cea mare din fundul casei, unde avea să înceapă lucratul scoarțelor. Preoteasa le-a arătat calfelor lui Iancu cămăruța de sub șură, unde aveau să doarmă și săși

fearbă mîncarea, iar pe meşterul l-a poftit în casă şi la cinstit cu o vulcă zdravă, întrebându-l de nevastă şi de copii.

Au început pe urmă încă în sara aceea a alege după isvod felul florilor şi a bătăturei şi a se tocmi pe cot, învoindu-se despre preţ şi plată şi s'au pus la cale toate fără multă bătaie de cap. Că se ştia preoteasa şi cu scorţarul, de mult şi aveau ei, — se vede treaba, — o taină de a se înţelege din două vorbe, cum chiar şi a fost. Că nu era lucru mic ce aveau să lucreze Iancu cu dălcauşii săi; erau de făcut scoarţe pentru cele cinci fete măritate ale preotesei, apoi pentru preotul tânăr din vale şi un cumnat al său din vecini şi mai pentru câte alte locuri.

Şi s'a apucat Iancu de lucru şi în vreme ce ucenicii cărau torturile şi calupurile de lână, meşterul cu calfa au pornit să potriviască chingile statvelor şi vergelele ce aveau să ţină tortul, îndreptând spata care bate firele şi itele ce rostesc ţesătura. Apoi au pregătit suveicile cu lăneturile, din cari era să porceadă împetriţcala, aşezând la locul lor felurile ţevi, sucule cu vârtelniţă, căreclul

și maicul și câte mai trebuiau băgate în samă, să nu se curme cumva lucrul din vreo stinghereală ascunsă.

Așezându-se după aceea meșterul singur la război și cercând încă odată pe la tălpișe și pe scripete de umblă toate bine, a pornit cu calfa a năvădi urzeala, numărând și rânduind cu băgare de samă firele luminișului și florile de bătătură ce erau să iasă deasupra. Și mergea lucrul sporind, în cât nici nu știau oamenii cum le treceau ceasurile de muncă. Pe la prânzișor îl chemă însă preoteasa pe meșter la o ceșcuță de vutcă și îl făcea să și guste ce-va ce nu era tref, adică oprit de legea jidovească.

Aici trebuie însă să mă opresc puțin pentru ca să vă spun un lucru ciudat, fără' care de geaba v'ați trudit să pricepeți, de se ținea așa de mult Iancu Scorțarul la casa preotesei. Dacă se și făcea șiretul meșter că întreba în gura mare, de trebuie sau nu trebuie să mănânce din gustarea ce i-o da preoteasa, asta era numai cât, ca să și facă obraz înaintea călfei și ucenicilor. Iancu fusese în oaste, și încă mulți ani dearândul, la un pâlc de pihotenici (infanterie) și măcar că nu prinsese pușca în mână, și nici

nu mirosise vr'odată praf de pușcă, făcând numai la ceaprazuri și scoarțe pe la comandantii săi, dar stricat tot a eșit din oaste, cum nu'și putea închipui cineva. Că nu făcea nici rugăciunile de dimineață rânduite de legea jidovească, venia rar pe la havră, mânca ce-i venia în cale și nu voia să se însoare, — păcat mai mare de cât ori care altul.

Rabinul din Bălți, cel temut de întreaga suflare jidovească, le știa aceste toate și ar fi dat mult ca să'l pue pe păcătosul de Iancu sub ereh (blăstem), decât cu muscalii și cu guvernatorul nu te joci. Jidovul fost odată în oaste nu se prea teme de rabin și are drept să fle și puțin stricat, numai să nu o prea facă lată. Dar Iancu o făcea chiar lată de tot, căci pentru o farfurie de sărmăluțe de purcel, el era gata să'și vândă sufletul, iar pentru costiță afumată pe curechiu își da și ganedenul (raiul) cu toate bună-tățile.

Era, nu-i vorbă, postul crăciunului, când i-a căzut Iancu preteșei la casă, dar asta nu aducea smintială. Știa bătrâna preteșă păcatul scorțarului și potrivea lucrurile așa că mesterul să fie mulțămît. Și avea dreptate femeea, că

frumusețe de scoarțe și lăicere de părete, cum i le-a făcut Iancu de rândul ăsta, nici că se mai văzuse pe la casă de preot. Îți râdea inima de bucurie, când te uitai numai la dânsule. Și erau mulțămii cu toții, până și calfa și cu ucenicii, fiindcă știuse șireata de preoteasă să le facă și lor un hatâr, îngăduind adică, ca să și mulgă în toate diminețile ei singuri laptele de vacă, la care țineau ovreiașii, lucru mare.

Nu se isprăvise însă bine cu covoarele și scoarțele la Carapceni, și iată că sosește într'o zi starițul mănăstirei dela Hârboveț care-i venia frate preotesei. Cum a dat de lăicerele mândre ce erau tocmai întinse pe cerdac, ca să li să scoată firele de răsuceală și să li să tae capetele, i s'a și aprins îndata mare pofta, cum ar face ca să și pue la cale un astfel de lucru și colo, la mănăstire. S'a dat Cuvioșia Sa în vorbă cu meșterul Iancu, chip ca să-l înduplece, să vie fără zăbavă la Hârboveț, unde era lăneturi adunate de nu mai știu câți ani.

Se scârpina jidanul nostru în cap și nu-i venia de loc la socotială treaba asta, căci era, — mă înțelegeți — postul crăciunului la mijloc, și ce va să zică postul

la mănăstiri, pricepe cam ori ce om prea bine. Dar i-a șoptit preoteasa prea sfântului ceva la ureche, și s'a învoit la urma urmei Iancu să meargă cu dălcăușii săi dela Carpaceni la Hârboveț. Nu se puteau la loc așa sfânt, cum era mănăstirea, hătăruri cu farfurii de sărmăluțe și costițe de porc, din pricina călugărimei, i se da însă răsfățatului Iancu odată la săptămână, de însăși mâna egumenului, câte un harțan de slănină afumată, după care se topia jidovul, nu altceva.

Atât numai, că neputând Iancu să ascundă slăcina, cum trebuie, a dat într'oză calfa de dânsa și,—fie din îndrăzneală și păcătoșenie ascunsă, fie spre nenorocul meșterului,—s'a înfruptat și el dintr'ânsa. Prins,—fără veste, când își tăia o bucată hăt bunicică și era s'o bage în gură, na avut încotro, și i-a mărturisit stăpânului său meșter, că făcea de mult păcate de acestea. I se trăgea de altfel și lui ponosul cam din altă parte, fiindcă mama acestei calfe, trăia, precum o știa lumea întregă din Bălți, cu polițaiul târgului. Și iată că asta era tocmai un noroc pentru meșterul, prum aveți să vedeți îndată.

Nu isprăvisse soartarii noștri nici pe

jumătate lucrul lor la mănăstire, când iată o știre jalnică de tot pentru Iancu. Un om sosit, în grabă, la Hârboveț, l-a vestit că fratele său mai mare, negustorașul Șulem din Bălți, a murit, și să vie deci îndată acasă. Iancu nu era, ce-i drept, atins de jale cumplită, după acest zgârcit bolnăvicios, cu care nici bine vreodată n'a trăit, ci se gândia mai vârtos la buclucul în care avea să intre pe urma acestei morți neașteptate. Intâi șiva de opt zile, adică șederea la pământ în semn de jale, de care nu-l putea deslega pe evreu nici o putere pământenească. Apoi însă venia lucru strașnic de tot. Fratele său fusese căsătorit, și precum n'avea nici un copil, Iancu, care era neînsurat, trebuia după legea lor, să o i-a acum pe cumnată-sa, cu vrute cu nevrute, de nevastă.

Se gândia bietul Iancu la strașniciile acele și câte blastămății era să i le mai stârniască rabinul târgului, dușmanul său neîmpăcat, după toate aceste și îi venia groază. Avea însă o mângâcere, că nu se știa acum singur păcătos pe lume. Berl, calfa sa, îi era de la o vreme încoace sfetnic credincios la multe lucruri, mai ales că se știau vinovați înaintea legii lor, atât unul, cât și altul.

Era tocmai în ajunul Domnului, când se chinuia bietul Iancu, cu cugetul său ispitit că ce să facă și starețul i-a trimis vorbă că poate să lase în vederea sărbătorilor scorțaritul câteva zile în pace. A dat deci meșterul drumul celednicilor săi să plece pe câteva zile pe acasă, iar el cu sfetnicul său Berl, sau pus pe chibzuit, că ce ar fi mai nemerit de făcut. Și a ascultat tânărul isteț cu băgare de samă toate câte i le spunea meșterul său, deși le stia el bine și fără asta, la urmă însă i-a zis lui Iancu:

„Eu, meștere dragă, ași da în locul Dumitale la naiba pe rabin cu toate legile și habotniciile sale și mi aș căuta de treabă“.

„Și ce crezi, că nu m'am gândit la una ca asta?“

„Apoi atunci ce-ți mai bați capul?“

„Mă gândesc că are să ne pună sub ereh, (blăstem) și ne ia la goană tot târgul și întreaga suflare ovreiască, jur împrejur.“

„Da știi că fricos mai ești jupâne“ i-a răspuns atunci calfa aprins. „D'apoi dela jidovii noștri mâncăm noi pâne? Făcut-ai dumneata vreodată o scoartă la de ai noștri? De văzut știu că ai văzut multe

pe la dânsii, însă tot luată zălog de pe la oameni! Poate rabinul să-ți ia uumele de scorțar vestit, cum îl ai d-ta.?"

„Aicia ai dreptate,“ a spus Iancu, uitându-se nu știu cum ușurat în fața calfei sale. A adăugat însă apoi, oarecum cu sfială și în jumătate de glas:

„Da nu te gândești că el te pune și pe tine sub blăstem, de te vede că mai lucrezi la mine, și nu lasă un ucenic să mai vie la noi.“

„Apoi dacă, ți e așa vorba, meșterc, atunci să-ți spun verde că eu de mult mă port cu gândul să fac ce mă învață mama mea, și să mă scap de robia neamului vostru și dacă te temi cumva că n'ai să ai cu cine lucra, iacă, eu unul; am să fiu la D-ta în ciuda chilei (comunei) întregi. Să cerce să ne ucidă cu petre, că sunt cazaci la Bălți. Dumneata ești doar oștean vechiu și eu, dă, mai am și pe sterejnicul, care ține la mama.... Și dacă ți-e de celednici, îți aduc băețași de târgoveți câți vrei, să se prindă de lucru cu inima, nu niște becisnici ca ăștia doi ai noștri.“

În ochii lui Iancu străluciau lacrimi de bucurie și era să-l strângă pe Berl în brațe, dacă nu începeau să iasă călugă-

rii din chilii, în sunetul clopotelor, cari îi chemau acum la slujba din biserică. Scorțarii însă, în loc să se gătiască de drum spre oraș, s'au luat frumos pe urma sfinților părinți și au intrat și ei cu sfială în sfântul locaș, ca să vadă ce nu văzuse până atunci.

Și ce au mai făcut apoi, nu știu. În ziua de Iordan însă, soborul mănăstirei Hârbovețului, întorcându-se cu cruci, făclii și prapuri dela pârâul satului, unde se făcuse sfințirea apei, au găsit înaintea dverilor împărătești, îngenunchiați între mai mulți monahi, pe meșterul Iancu și pe calfa sa Berl, în cămăși albe, cerând sfânta taină a botezului.

Temerile meșterului, cunoscut sub numele de Ianculovici Scorțarul, nu s'au împlinit. Mai vestit și mai bine văzut ca înainte, cutreeră el cu tovarășul său Isidor Berlovici, în lung și în lat Basarabia întreagă, făcând la scoarțe, covoare, și lăicere, încât le merge faima. Iar de când lucrează cu ucenici luați dintre Românașii târgului, și marfa lor se caută mai mult, întrecând cu mult pe ceea ce o mai fac, pe ici pe colo, meșterii perciunați dela Târgul Balți sau Șoroca.

DREPTATE

POVESTE MILITARĂ

Să stai pe căldurile nebune din August în București și să judeci cât e ziua de mare niște nenorociți de soldați la nu mai știu câte luni de închisoare militară. Să stai tu, comisar regal, să te prăjești, încât să-ți vină să pizmuești soarta celor pe cari i-ai trimis în chiliile răcoroase din dealul Spirei, — mai mare pedeapsă de la Dumnezeu nici nu se poate!

Cam așa să ne închipuim că și zicea majorul Pârvu, odinioară comisar regal, la corpul al doilea, și ștergându-și cu băsmăua sudoarea de pe ceafă, a încins repede sabia a luat chipiul de pe biroul cu registre și strângând mâna colonelului și camerazilor din consiliu, a pornit spre berăria Gambrinus, ca să se mai răcoriască cu

o halbă, două, de munca grozavă a zilei. N'a apucat să coboare bine strada Știrbei-Vodă și iată că a zărit într'o birjă pe prietenul său, intendentul Mărgărit, înghesuit între lăzi, geamantane și coșulețe, gonind spre gară. Cu un semn repede, însă zadarnic, a încercat majorul să opriască trăsura. Nici stăpânul, nici birjarul nu'l băgaseră în samă și nu i-a rămas decât să-i urmărească cu ochii, până au dispărut spre strada Luterană. A stat majorul puțin pe gânduri și ocolind apoi încet cele două tramvaiuri de la cotitură, și-a urmat drumul până la scunele înșirate dinspre fața berăriei Gambinus, unde s'a așezat în neștire, lăsând frâu gândurilor sale.

„Dacă nu'l zăriam, eram, cât colo, să uit de invitarea lui Mărgărit. Nu, zău, ce mi-ar strică să ies și eu o zi din Bucureștiul acesta afurisit, să le fac Mărgăriteștilor pe plac, de a fi și eu la nunta lor de argint și să petrec vr'o câteva ciasuri vesele la aer curat! Numai unde o mai fi chip să te duci și să te întorci într'o zi la băile cele de Sărata!. Cale de un ceas de la gara Buzău, — foarte bine; da cu ce tren mă întorc, ca

să fiu pe noapte în București, asta nu mă tae prin cap!“....

Cam așa cugeta majorul în mintea sa și asta eră Sâmbătă pe sară. A doua zi, Duminică de dimineață însă, s'a și pus în haină îndemânatecă de civil și a plecat cu trenul de 7 spre Buzău. A ajuns acolo pe la prânz a tuat o birjă și tocmai când se așezau veselii invitați ai familiei Mărgăritescu la ospățul lor de nuntă de argint, hop și el neașteptatul. Și de aici felicitări și urale nesfârșite.

A fost o petrecere zdravănă, nu șagă și încă veselă de tot, care a început în salonul cel mare al băilor și s'a sfârșit în pădurea cea umbroasă a Săratei. Răsună pocnetul sticlelor de șampanie și muzica națională a lăutarilor, încât se mira codrul de așa nuntă veselă, și au uitat cei sărbătoriți de părul lor cărunț. Dar a uitat și majorul nostru că și pusese în gând să fie des-de-dimineață îndărăt la București și, când a isbutit în cele din urmă să se vadă în birjă, eră aproape ciasul 11. Se găsia însă într'o voie bună ca nici odată și îi eră acum destul să știe de la birjarul său, că mai avea un tren în Buzeu, care plecă la București pe la 2 sau 3 după miezul nopței. Și asta îl mângâia atât de

mult, că de la hotelul băilor și până în gura Săratei, sus pe deal, a dus-o numai într'un cântec. De cât, socoteala de acasă nu se potrivește cu cea din târg, și încă mai puțin cu nunțile de argint după moda asta nouă și cu drumurile proaste de la țară.

Domnul Monteoru, marele proprietar de puțuri de păcură și de stabilimente de băi din Sărata, se pricepe bine în ale industriei; dar nu tocmai la drumuri, și, ca să scurteze musafirilor calea de la Sărata la Buzeu, a croit un drum de Doamne ajută, drept peste deal și pădure, îngropându'si la mijloc țevile de naftă și lăsând pământul scormonit să'l bătătoriască trăsurile și caii celor cu pofta de primblare prin acele locuri. Și ce să mai înșirăm multe, că iată cum se face și majorul Pârveu, nici nu ajunsese aproape de tot de satul Mălini, și se pomenește deodată răsturnat și cu trăsura sfărâmată. De devale licăreau prin depărtare luminile hotelului și invitau par'că pe nefericitul comisar regal la întoarcere. Lui însă i se înfățișă acum în capul său îngrijit toată răspunderea ce o avea de a fi de dimineață la București, unde îl aștepta

o judecată lungă de tot. O știa asta din dosarul văzut cu câteva zile înainte, o istorie întreagă cu niște rezerviști bătauși, martori citați din toate părțile, constatări și interogatorii, cari nu suferiau nici întârziere, nici amânare. N'a stat deci mult pe gânduri și, cu pas energic, a pornit pe jos, spre Buzău, căci nu avea ce să facă. Când a strbătut ca jumătate din satul Mălini, cel scufundat în liniștea nopței întunecoase, întreruptă numai prin mârâitul vr'unui câne țărănesc, iată că îi iese în cale o babă, care se întorcea dela un priveghiu. Și repede a intrat majorul cu bătrâna în vorbă, că pe unde trăește și cât drum mai este. Uitase, vorba ceea, că baba și dracul sunt una. Ba i-a pus și un frâncușor în mână, aflând ...că nu mai e departe și că... poate să ajungă și mai repede, dacă va da pe cărărușă, la stânga, căci pe acolo se scurtează calea aproape în jumătate și iese chiar cu ochii închiși în drumul mare“...

Când ești mai grăbit, atunci te potrivești la sfaturi, numai să scapi de zăbavă și nu bagi de samă că te-ai întâlnit cu ea. Tocmai așa a pățit-o și majorul nostru.

A mers, cât a mers pe nesfârșita cărărușă și vede deodată că a intrat într'o

miriște cu spini, de acolo într'o vie părăsită și la urmă a dat și de niște băltoage, încât a încetat și cărare și urmă. Vrând să se întoarcă îndărăt s'a trezit rătăcit cu desăvârșire și nu mai știa încotro să apuce. Noroc că după o jumătate de ceas de năcaz și băjbăială, a zărit printre pomi o lumină. Cu chiu cu vai a isbutit, după ce și scrântise aproape picioarele, suind și coborând la garduri și era cât pe ce să fie sfășiat de doi dulăi de sat, să pătrundă până la o căscioară sărăcăcioasă.

În pragul ușei sta un om înalt și nu tocmai blajin la față, cu un ciomag în mână, par'că aștepta să se arunce asupra hoțului presupus de afară; iar în dosul lui o muere gârbovită și bătrână, care era mama sa, ținea în mână o lumânărică de său și privia cu ochii holbați spre partea de unde se apropia oaspele bănuț. Le-a spus bietul major pățania sa și după câteva rânduri de deslușiri și încredințări primite dintru întâiu cu oarecare sfială, par'că i-a îmblânzit pe oamenii casei. Află însă tot odată, din vorbă, că însuși stăpânul casei, fiul bătrânei cu lumânarea, se gătia tocmai și el de drum spre gara Buzăului, zicând că trebuie să

fie Luni dimineața la București. Bucuria majorului era nespusă și îi părea bine și săteanului că va putea îndrepta pe boerul rătăcit. N'a mai intrat dar nici în casă, ci a așteptat în întunericul curții până ce a isprăvit baba să pună ceva de ale mâncării în traista flăcăului ei, și au plecat apoi fără zăbavă amândoi spre Buzău.

Majorului acum nu-i mai era grijă de drum. Cu sufletul mulțumit a încins deci vorbă cu tovarășul său și dându-i o țigară, a apucat a'l întreba că ce nevoe îl duce tocmai pentru ziua de mâne la București.

— „Apoi dă, Domnule, sunt militar, caporal în rezervă, și pentru păcatele altora am să fiu judecat mâne de consiliu.“

Ca trăsnet de acest răspuns, majorul s'a plecat repede la pământ, căci chiar în acel moment trăsesese cu chibritul peste mâneacă. Isbutind să și aprinză țigara, fără ca să fie văzut în față, s-a pus acum cu interes a-l întreba de judecata de mâne. Și i-a spus bietul om toată istoria, cum cu două zile înainte de desconcentrare, într'o noapte, pe când dormiau soldații, a pământ pe sergentul său de odaiă, tocmai când ofițerul de serviciu intra pe ușă cu

contra-apelul. Apoi a adăogat cu un fel de amărăciune venită din sufletul său apăsător: „Și am să fiu osândit de-a binelea, deși D-zeu de sus știe, că nu-s vinovat, cum nu ești vinovat nici d-ta, Domnule. Decât, ași scăpa eu poate mai ușor, când n'ar fi răutăciosul cela de major Pârvu, comisarul regal. Și de m'o judeca, cum l-a judecat anul trecut pe fruntașul Stan al Procopcaei, când am fost cu toții de aici, din Mălini, chemați ca martori, atunci, nu știu, zău, dacă oiu mai vedea-o pe biata mamă. Mă bagă pe un an, ca nimica.“

— „Da bine, frate“, i-a răspuns majorul, care își venise cu totul în apele sale și doria cu orice preț să afle rostul tainic al daraverei, fără însă să se deie pe față. „D-ta par'că spuneai că te știi nevinovat; ce grijă ai dar de comisarul regal? Eu pe majorul Pârvu îl cunosc bine, e omul cel mai drept și dă — la trebuință a-și pune și eu un cuvânt bun la el“.

— „Ei, coconașule, lungă-i limba bouului, dar nu poate vorbi; și apoi și pentru ce! Tot osânda mea are să iasă, nu a sergentului. Și ori cât de bine l-ai cunoaște d-ta pe d-l major Pârvu, e tot atâta. Pe acela nici tatăl său, dacă s'ar

pune, nu-l mai înduplecă. D'apoi încă la așa belea. Eu singur, — Doamne dă-mi răbdare, — n'am cuvânt, nici gură să mă desvinovățesc. Decât să le zic toate cum au fost, mai de grabă mia-și scoate limba cu cleștele, că nu-i d-l comisar omul să mă scoată din încurcătură, ci tocmai să mă afunde. Mă doare numai inima de mama, că, sărmana, nici habar n'are de toate aste“.

Și a mai îngânat necăjitul om eu vorba în sus și în jos, până n'a mai putut da înapoi la întrebările prietenoase ale majorului, și, nebănuind în el nici de cum un militar și încă atât de aproape de pricina sa, i-a povestit încetul cu încetul, pe pe rând, toate amănuntele împrejurărei sale.

Sergentul pălmuit, pe lângă că era din același pluton cu omul nostru și era superiorul său adevărat, îi venia văr și era din satul învecinat. Și avea și acest sergent, ca unic fiu acasă, numai o mamă, care de vr'o zece ani și mai bine nu sta decât în pat, din pricina damblalei la picioare. Decât sergentul Stan Cârnău, urât după nume, avea și un obicei urât. Sfântăuia soldații încă de pe când erau

amândoi verii la regimentul de linie, și acum, la concentrarea din luna trecută, se apucase a lua de pe la soldați, pe când aceștia dormiau, până și lucruri și orice mai găsia. Și așa, furase acest nemernic, tot acum, la manevra din urmă, doi poli de aur din cufărașul unui soldat evreu, care, de îndată ce a băgat de samă lucrul, a și făcut tărăboiu mare. Totuși nu s'a putut lămuri furtul nici într'un fel; dar' vărul sergentului Nicolae Fotea, caporalul nostru, știa aproape sigur că asta nu fusese decât treaba lui Cârnu. Și toate ar fi rămas mușama, dacă nu venia îndrăznețul hoț să și încerce dibuiala și asupra propriului său văr.

— „Erau două zile înainte de desconcentrare“, spunea călăuzul majorului, „și noi ne pregătiam în gând, bine, rău, cum era, să ne întoarcem pe la vetrele noastre; când iată că-l împinge păcatul și, de inimă neagră ce avea, face plan să mă fure și pe mine. Nu-i ajungeau lui buclucul și bănuelile ce s'au fost stârnit din pricina celor doi poli luați din cufărașul evreului Ițig și că, mai, mai era să fie prins, de vreme ce se apucase a plăti cu piesele furate niște dătorii de chefulală la cantină. Acum își pusese ochii pe cea-

sornicul meu, ăsta care-l vedeți și care l-am primit dela inginerul din Sărata, pentru slujbele și alergăturile mele dese la Buzău și în alte părți. Și cum eram trudiți ca câinii de marșul făcut în ziua aceea, ne-am dus în camera noastră la Nr. 8, la odihnă. Și vărul Stan, ce face, ce drege, când vede că adormisem toți, trimete pe fruntașul de jurnă la cantină, să-i aducă ceva. Eu însă nu închisesem ochii de tot și, măcar că eram întors spre părete, aud și urmăresc toate. Și bag de samă cum trage în jos fitilul dela lampă și apoi se apropie pe vârful degetelor de patul meu și bagă repede mâna sub pernă, unde aveam obiceiul să pun ceasornicul. Am sărit atunci în sus și i-am dat două, ca să mă pomeniască cât a trăi. Pe ușă însă a intrat atunci hiar d-l sub-locotenent Chirițoiu, care fiind cu serviciul și prinzând pe fruntașul nostru de jurnă prin sală, a venit numai decât cu contra-apelul. A însemnat binișor toate și fiindcă eu n'am putut tăgădui lovitura dată gradului meu superior și nici n'am crâcnit din gură că cum și pentru ce, am rămas să fiu dat în judecată, și iată tot".

— „Da bine, măi omule“, a zis acum majorul, viu atins de cele auzite, „tu

n'ai decât să spui toate cum s'au petrecut și scapi cu două-trei săptămâni de închisoare."

— „Scap eu, coconașule, da nu scapă Stan Cârnu și, of! pedeapsa n'are s'o ducă ticălosul de el, da are s-o simtă nenorocita lui de mamă. Și la urma urmei, tot eu am să fiu acela, care a băgat-o în groapă, și dă — mi-e mătușă, mi-e și nașă și știu dela mama mea că într'un timp, bătrâna Cârnoaia, când era încă sănătoasă ca tot omul, ne-a făcut nouă mult bine. Căci ne murise bietul tata, colo la Plevna, și era să perim de foame, dacă nu era să se îndure ea de noi, ea, biata mama lui Stan!“.

Și când isprăvisese să zică acestea toate, sârmanul om, atât de cuprins de datoria sfântă ce o simția în sufletul său cel neprihănit, că trebuie adică să se jertfiască pentru alții, iată că și au ajuns binișor la gara Buzăului, cu luminele roșii ale locomotivei dela trenul ce-i aștepta. Și majorul, mișcat adânc de destăinuirile caporalului, a pus două piese de câte 5 lei în mâna călăuzului său, ca răsplată pentru că-l scosese la drum, și s'a urcat, fără altă vorbă, în vagonul său de clasa întâia. Ceea ce-i rămânea de făcut a doua

zi, știa el acum foarte bine, nu însă și nefericitul caporal Fotea, care s'a suit și el în vagonul său de clasa a treia, și se uita acum lung la cele două bucați de argint, zicând în gândul său: „Am să le trimit mamei ca mângăere, când îi voi da știre la cât timp m'au osândit“

* * *

Când s'a întrunit a doua zi consiliul, majorul Pârvu se găsia într'o frământare neobicinuită, dar o punea, par'că el singur, mai mult în socoteala petrecerei din Sărata și a nopții nedormite. Colonelul însă care prezida consiliul, a băgat de samă îndată marea starea de neastâmpăr a comisarului regal. Majorul nu-i povestise încă nimic din întâmplarea sa stranie și a zis numai în treacăt, că după ședință are să le istorisiască d-lor din consiliu o pățanie ciudată de tot. S'a început apoi cu formalitățile cele dintâi, citirea raportului către consiliu, chemarea vinovaților și martorilor, constatările din procesul verbal dresat, și așa mai departe. Acuzatul, care nici nu visa că stă înaintea boerului rătăcit eri sara prin satul Mălini, avea o înfățișare liniștită, deamnă și aproape mândră. Nu așa și

sergentul Cârnu. Cu toată îndrăzneala omului care se bizue în dreptul său, părea gânditor, neliniștit avea înfățișarea unui om care dorește a se vedea cât mai curând ieșit din încurcala în care se găsea. Toate acestea n'au scăpat de loc comisarului regal.

Intreg consiliul, dela colonelul președinte și până la sergenții majori, cari făceau pe grefierii, aveau pe fețele lor mulțămirea oamenilor, cari în vederea procedurii limpede și simple a acțiunii judiciare, se așteptau la o desfășurare grabnică a punctelor procesului și, mai văzându-l și pe comisarul regal în halul său de oboseală, nădăjduiau într'o ședință pe cât se poate de scurtă. Se înșelaseră însă rău. Când s'a sfârșit interogatorul inculpatului Nicolae Fotea și a fost chemat sergentul Stan Cârnu, a cărui insultare în exercițiul funcțiunii și lovire premeditată cerea satisfacțiunea prescrisă de articolele asupra subordonațiunii, a început un interogator lung de tot. Colonelul cam îndârjit de acest lucru, a șoptit ceva pe franțuzește la urechia comisarului regal, acesta însă ținea înaintea cu sânge rece, întrebând :

— „Să ne spui, sergent Stan Cârnu,

dacă nu a fost cumva vr'o ceartă de-acasă între d-ta și caporalul Nicolae Fotea, sau vr'o altă pricină, care l-a făcut să te loviască. Că numai așa pe cuvânt, cum că ai vrut să-i vorbești ceva, și el, văzându-se deșteptat din somn, a uitat că ești grad superior și te-a pălmuit, asta nu ne vine tocmai a crede“.

— „N'am avut, să trăiți, nici o ceartă cu omul acesta, nici nu am legat vr'odată prietenie cu dânsul, dar se vede că așa e el de felul său, bătăuș“.

Răspunsul acesta, departe de a mulțami pe comisarul regal, l-a făcut din contră să-i pună acum alte întrebări și mai ciudate, în cât membrii din consiliu se uitau lung unul la altul.

— „D-ta, sergent Cârnu, zici că nu stai nici într'o legătură de prietenie cu caporalul Fotea; eu însă știu altceva: că voi sunteți chiar veri buni. Mama caporalului e soră dreaptă cu mama d-tale. Se poate ca rude așa de apropiate, să nu fi avut câte ceva vorbă și daraveri între voi“?

— „Oiu fi și rudă cu el“, răspuse cam scos din țâțâni sergentul, „dar, nu l-am putut suferi nicicând, și n'am avut niciodată trebi cu el“.

— „Da bine, nu te gândești d-ta, că vărul d-tale Fotea pentru nesocotința sa de a te lovi, va fi pedepsit poate cu un an sau mai mult de închisoare. Ce are să se facă cu mama sa bătrână, cu gospodăria sa? Nu ar fi mai bine să ne spui ce a-ți avut unul cu altul, să vedem, poate că nu e tocmai așa vinovat omul!

— „Să trăiți, da eu ce să-i fac! Treaba lui, dacă-i păcătos și sare așa cu palmele. Eu de gospodăria lui n'am să grijesc. Să și ia pedeapsa de câți ani o fi, că nu-s eu vinovat, ci el“.

— „Așa e; are dreptate“, a izbucnit aci colonelul cu jumătate de glas, privind năcăjit spre majorul Pârvu.

Acesta însă, ca și când nu ar fi băgat samă amestecul șefului său, s'a adresat din nou către sergent:

— „Să te întreb eu acuma pe d-ta altceva! Cum se face că d-ta te apucai des de chefuri prin cantină, când la începutul interogatorului însuși a zis că ești sărac de acasă și nu trăiai decât din soldă?“

— „Mi-a trimis mama câteva parale de acasă și iacă totul“.

— „In câte rânduri, câtă sumă și în

ce zi anume ai primit ultima oară bani de acasă?”

— „Numai de două ori mi-au venit bani; dar ultima oară, — în 14 Iulie, — n'am primit decât vro câțiva franci“.

— „Cum se face atunci, sergent Cârnu, că d-ta ai plătit Joi în 14 Iulie, la cantina casărmei o datorie de 27 lei și încă cu piese de aur?”

Aici sergentul s'a făcut galbăn ca ceara dar după o scurtă tăcere, a răspuns cu îndrăznie: — „Aveam, să trăiți, doi poli strânși mai de mult...”

Colonelul însă și ceilalți din consiliu par'că ascuțiau urechile, căci începeau acum să înțeleagă pe comisar. Cine părea însă schimbat la față și nu lua ochii neastâmpărați dela major, asta era caporalul Fotea. Și comisarul a vorbit înainte:

— „Când te-ai hotărât d-ta, sergent Cârnu, să scoți cei doi poli strânși, s'a întâmplat, dacă nu mă înșel, în camera Nr. 18 un lucru cam ciudat. Soldatul Ițig Gross pretinde că avusese și el într'un cufăraș de sub patul său doi poli strânși, ce sămăneau cu ai d-tale. Și tocmai în Joia aceea îi i-a furat nu știu cine. Nu cumva ai putea să ne lămurești, ca

sergent de odaie, cum s'a petrecut acest lucru?"

Văzând comisarul, că sergentul nu răspunde nimic, dar tremură din tot corpul, a urmat:

— „Da cine a trimis în sara, când ai fost pălmuit de caporalul Fotea, pe frunzașul de jurnă la cantină după chibrituri, cine a făcut apoi lampa mai mică, s'a furisat încet la patul caporalului Fotea și băgând mâna sub pernă...

Aici comisarul regal n'a putut să isprăviască vorba sa, căci strigătul a două glasuri ascuțite a întrerupt deodată tăcerea profundă; unul a sergentului Cârnău, care începu să roage cu mâinile ridicate membrii consiliului cu cuvintele: „Ertăți d-lor, ertăți, nu mă nenorociți“, iar celălalt glas al caporalului Fotea, răgușit de necaz, care răsuna mereu: „N'am spus nimic; n'am zis un cuvânt, mă rog, cum vine asta?“

Colonelul s'a sculat repede în picioare și cu el ceilalți membri, uimiți de fața neașteptată a procesului; comisarul regal însă s'a întors, fără a părăsi fotoliul, către superiorul său și a zis cu glas îndesat:

— „Rog consiliul să amâne ședința pe mâine, ca să se mai facă cercetări suplimentare“.

. . . . .
. . . . .

Sergentul Stan Cârnu a fost condamnat la un an recluziune și degradare în fața frontului. Nicolea Fotea a scăpat însă cu 3 săptămâni închisoare și a îngrijit tot timpul de mama vărului său ca și un fiu adevărat.

P R A F

— O istorie din Iași —

Fusesem tovarăși de școală, prieteni din copilăria fragedă, și acum ne vedeam după mulți ani, prin minunile întâmplării, la Iași, în fața vechei primării, unde se înalță astăzi mărețul teatru al capitalei moldovenesti.

Pe tustrei ne aruncase soarta încolo și înapoi și acum ne găsim strămutați din cântata țărișoară a lui Ștefan, din dulcea Bucovină, chiar la obârșia neamului, în scumpa Moldovă. Cel mai în ani dintre noi era administrator la o moșie boerească din județul Romanului, al doilea era mai mare peste păduri la stat, mutat de curând tocmai în creierul Carpaților, la Hangu, iar eu, cel mai tânăr, mă chinuiam pe atunci pe la direcția drumului de fier din Iași și mai vedeam, pe cât puteam, și de meseria mea

veche de profesor. Era o întâlnire, cum rar se întâmplă, sorocită așa de Dumnezeu.

Și ca să nu apucăm a ne despărți, așa, cu una cu două, ne-am înfundat, după îndemnul unuia din prieteni, în cămăruța unui crâșmar din apropiere, la Moise Păgânul, negustor vestit de vinuri. Iar el, afurisit, ne-a adus din fundul pivniței o tămâioasă de cele care desleagă limbile. Și ne-am pus pe scormonit trecutul, petrecând câteva ceasuri de sfântă amintire.

Am fi stat cine știe până când, dacă nu se întâmpla ceva neobicinuit și străniu. Pe la ceasurile trei de după masă, poate ceva peste — mai târziu nu cred să fi fost, — cam când isprăvisem tustrei a ne spune pe rând pățaniile de pe timpul, de când nu ne mai văzusăm, o bubuitură surdă ne-a stârnit din liniștea camerei și casa întreagă s'a sculat în picioare, că nu'și da samă nimeni ce e. Alături era farmacia leahului Zbicevschi, care întâi și întâi a sărit ca fript de la teigheaua sa și a dat fuga în pivniță, să vadă de nu i-a explodat cumva un clondir cu esență oarecare.

Moise Păgânul, crâșmarul nostru, auzind de asta a dat și el busna pe gârli-

giul cu scara prăpăstioasă, spre hrubele casei unde-și avea poloboaccele cu vinuri și căzând, s'a ales cu trei dinți fărâmați, în cât se văicărea de mama focului. În strada mare însă fugea lumea a prăpădenie și până a ne lua și noi după cei curioși, ne-a și ajuns pojarnicii din dosul Goliei, cari dau năvală și ei, crezând că este foc. Ne-am ferit puțin de vălmășală și deși vedeam bine că norodul a-leargă spre gară, am rămas pe loc să așteptăm veste despre ce s'a întâmplat.

Târziu, spre sară, am aflat ce era și lucru ciudat, ceeace ni se povestea avea potrivială mare cu ce ne povestise tovarășul din Roman despre niște lucruri întâmplare chiar în noaptea din urmă, într'un birt la Iași. Era o istorie sguduitoare și numai cât mulțumită unei scri-sori aruncate pe câteva file din notițul unui portofoliu găsit, am aflat câteva din pricinile întâmplării, ce voiu să v'o povestesc.

* * *

Cucoana Marghiolița Porfireanca, văduvă după maiorul Porfireanu, murit curând pe urma războiului cu Turcii, trăia de vro șese ani și mai bine în orășelul

Giurgiului. Măcar că se simția încă femeie destul de arătoasă, pentru a mai cerca un măritiş, cucoana Marghiolița, fire așezată și cam rece, s'a împăcat cu starea sa și căuta acuma numai și numai de fetița ei Marioara.

Din pensia de altfel bunicică ce o avea mama Marioarei după repaosatul, cu care nu prea trăise bine — s'au plătit cele câteva datorii cari rămăseseră din trecutul gospodăriei militare, și apoi retrăgându se în orășelul ei părintesc și liniștit, a început să înjghebe ceva economii pentru înzestrarea fetei. Și mai pișcând din pensie, mai adăogând la banii ce i se plăteau deosebit pentru creșterea copilei, cucoana Marghiolița se știa mângâiată în sufletul ei, că Marioara are să facă poate o partidă bună.

Gospodăria casei era cât se poate de simplă, căci mama și fata locuiau într'o jumătate de casă cu grădină mare, nu prea departe de mijlocul târgului și aveau norocul de vecini buni și pacinici. Celelalte trei odăi ale casei adică, erau date cu chirie unei nemțoaice, tot văduvă și ea, însă după un fost grânar, ce fusese într'o vreme om cu avere mare,

dar pierduse mai tot și murise mult de supărare.

Madame Pol, așa o chema pe nemțoaică, era femeie ceva mai în vârstă, foarte vrednică și avea și un fiu, cam cu vr'o trei ani mai mărișor decât Marioara. Copiii ce cunoșteau de când se știau și mamele lor, și țineau unul la altul, în cât ar fi crezut cineva că sunt frate și soră. Nu se pomenea ceartă între Marioara și Alecu și, precum amândoi ascultau înge-rește de mamele lor, viața celor două femei vecine se părea și mai legată încă prin iubirea copiilor.

De cât lucrurile trebuiau să se schimbe și în momentul când încep istorie mea, o umbră supărătoare s'a ivit în seninul ce domnia de ani îniregi la casa din u-lița crinilor No. 13. Alexandru Pol, — căruia profesorul școalei îi mai adăogase încă un alt nume mai românesc, pe care l'a purtat până în ziua morții sale, — is-prăvise clasele de gimnaziu, câte a pu-tut să le facă la cei câțiva învățați din Giurgiu, și trebuia acum să urmeze mai departe la București, mai ales că avea acolo un unchiu bogat, care îi purta de grijă și ca frate mai mare al doamnei Pol luase asupra'și creșterea băiatului.

A plâns mamă-sa cât a plâns, la gândul de a se despărți de unicul copil, dar cum era să se împotriviască împrejurărilor, ce veneau numai în binele băeatului. A plâns pe furiș și cucoana Marghiolița de mila prietinei, dar mai mult însă a plâns Marioara, și la plecarea tovarășului de copilărie, era s'o deie, cu hohotele ei, pe mamă-sa de rușine, iar bietului Alecu i s'a rupt inima de durerea plecării, în cât a trebuit mult timp până să se potolească pe deplin lucrurile și să se deprindă cei din casă cu starea nouă.

Și a trecut un cârd de vreme și ași putea să lungesc povestea mea de-a binele, când v'ași spune amănunțit cum din an în an, această iubire de copii s'a legat mai strâns și care, cu cât era mai tăcută, cu atât devenea mai adâncă.

Căci mamele acestor ființe din cale afară de simțitoare habar nu aveau de ce se petrecea între Alecu și Marioara și judecându-i numai cât după tăcerea ce se păstra în fața lor, îi credeau înstreinați unul altuia. Ba erau atât de orbiți de liniștea traiului de casă în cât nu luau sama nici la prilejurile de întâlnire, în timpul verii și pe la sărbători,

că în sufletele copiilor atât de sfioși la chip, cocea sub cenușa bunei cuviințe focul mistuitor al dragostei celei mai învăpăiate.

Trecuseră șese ani și ceva dela despărțirea copiilor și cucoana Marghiolița văzând-o pe Marioara în toată floarea ei de fată mare, curtenită și căutată de toată lumea din orășel, a început să-și arunce ochii, cam care dintre tinerii cu stare s'ar potrivi la planurile brodite în inima mamei îngrijite. De sila, ce arăta fata, de câte ori o târa mamă-sa pe la sindrofiile familiilor cunoscute, nici că-i păsa și mai puțin încă își bătea capul cu schimbarea în casă, ce se simția între cele două prietene și vecine, de când Marioara luase înfățișare de fată de măritat.

Știa Madame Pol taina băiatului ei, o știa prea bine și suferia sărmana femeie cumplit, văzând că cucoana Marghiolița umbla cu alte planuri. Ar fi dat ea mult să se iaie odată la vorbă cu vecină-sa asupra soartei copiilor, dar cucoana Marghiolița fugea vădit de asemenea tâlcuri. Atât numai că într'o zi, pe urma unei scrisori venite dela Alecu și în care acesta o vestea pe mamă-sa că a ispră-

vit cu anul de armată și acum intra funcționar la regia statului, ca să și găsească mai curând o stare, — cucoana Marghiolița nu s'a stăpânit să zică vorba: „Da de ce nu lași băeatul, să facă școlile înainte, să ajungă ceva mai de samă? Că are doar cine să'l facă om la București. E păcat.

Alecu, care se stricase cu unchiul său, tocmai din pricina că vroia să și găsiască mai curând o pâne, umbla de demult după o funcție, căci se gândea prea bine tânărul, că nu va rămânea nici Marioara mereu nemăritată și având o slujbă, nădăjduia din suflet, că va putea cere la cucoana Marghiolița mâna iubitei. De cât, el sărmanul nu cunoștea ambiția oarbă a mamei Marioarei și nici că bănuia, cât de șters îi era numele său din mintea ei.

La toate s'ar fi gândit cucoana Marghiolița, dar numai la una nu, anume că băiatul madamei Pol, puiul de neamț care se jucase, ce-i drept, ca copil cu Marioara, să se obrăzniciască să vie, s-o ceară de nevastă. Putea el să fie la urma urmei ce-ar fi fost, lucru ca acesta nu încăpea odată în capul maioresei și atâta tot. Cum, și de ce, — asta n-o cer-

cetăm. Așa era odată capul acestei femei, ca să nu înțeleagă ceeace s'ar fi înțeles de sine. Madame Pol era pentru maioreasă o străină și nimic mai mult.

Din această încăpățănare, au isvorât, firește, lacrimi și suspine tainice multe, — pentru fată mai ales, care nu cuteza să se împotriviască nici cu gândul măcar voinții mamei sale și în supunerea ei de copil ascultător, s'a pomenit pe la sfârșitul iernei făgăduită unui tânăr supleant dela tribunalul orășelului.

Omul acesta iubia fata în adevăr, dovedă că nu cerea avere și o ghiftuia pe cucoana Marghiolița și pe ursita sa, cari dela Crăciun încoace locuiau într'o casă mai îndemânatică, în strada mare a orășelului, cu toate semnele unui viitor ginere din lumea mai aleasă. El o numia pe Marioara în public logodnica sa și lumea o invidia pe fată și o credea ființa cea mai norocoasă. Ea sărmana își făcuse însă demult datoria și vestind pe Alecu, de cele ce se petreceau în jurul ei, a urzit planul, cum să scape de urgia ce o aștepta pe urma hotărârei încăpățănate a mamei, surdă la toate destăinuirile făcute în zilele din urmă de desnădăjduita fată.

Intr'o sară — două zile înainte de a se serba nunta domnișoarei Porfireanu, — fratele supleantului mire, care se afla locotenent într'un regiment la Iași și o văzuse pe viitoarea sa cumnată în timpul concediului de Crăciun, a venit cu un alt camarad la localul de petrecere ieșan din hotelul Victoria, chip să mai steie puțin de vorbă la un pahar cu vin. Nu primise încă veste din Giurgiu despre cele ce se întâmplase de o vreme încoace în casa logodnicei fratelui său.

Și cum s'a întâmplat că chiar în aceeași sară de Mai, luna dulce a îndrăgostiților, a sosit în Iași cu trenul de București o pereche de tineri, după înfățișare de curând căsătoriți, cari luând un muscălaș cu un cal, au tras cu bagagiul lor nu prea mare la același hotel Victoria cu sala de petrecere, unde se aduna pe atunci lumea ieșană toată.

N'au zăbăvit însă prea mult tinerii în odaia lor, ci au luat altă birjuliță și s'au dus să se primble la grădina frumoasă a Copoului. Pe la ceasurile 10 din noapte s'au întors la gazda lor, au cinat în sala hotelului și cum petrecerea tocmai era în toiul ei, fiind față nu numai lăutari, dar și cântărețe străine, tinerii noștri

au zăbăvit până târziu, dar n'au băgat de samă intrarea celor doi ofițeri ce și dăduse și ei întâlnire în local.

La vederea tinerei femei, unul din ofițeri a început să tremure, iar ea a scos un țipăt înfiorător și a leșinat. Era fratele supleantului din Giurgiu, care recunoscuse pe Marioara și habar n'avea că ea dispăruse de câteva zile din casa părintească și fugise cu alesul inimei sale.

Ce s'a petrecut în urmă în odăile hotelului, unde au dus-o pe fata căzută în nesimțire, nu se știe. S'a aflat însă curând despre tineri fugarii și despre pricina lor.

Locotenentul P. pentru a spăla întru câtva cinstea fratelui său batjocorit și a scăpa el însuși de starea rușinoasă în care îl punea această întâmplare, a cerut lui Pol sub cuvânt de onoare, că va lua primul tren și va părăsi cu amanta sa Iașul. Lucrul era să se și facă cum s'a făgăduit. Decât firul întâmplării s'a întors cu totul altfel.

Părechea avea să plece la 4^{1/2}. Pe la ceasurile 3^{1/2} a sărit în aer cu o detonătură care a cutremurat întreg orașul, depozitul de pulbere din apropierea gării. Intre lucrurile aruncate și

găsite la depărtare destul de mare, se afla și o bucată de căptușală de surtuc, arsă, cu un portofoliu aproape neatins, care cuprindea pe foile notițului ultima mărturisire a unui nenorocit.

Un amic bun îi dase lui Alecu Pol nădejde, că-l va înlesni cu un pașaport ca să poată trece granița. Dar economiile sale erau mici și știa că nu va putea să încerce a trăi și în altă țară, oricât de hotărât era el și Marioara a duce lupta de viață.

Ce i-a trăsnit deci prin cap: să și însușiască câteva din sumele de debit de pulbere, ce le aduna și depunea din lună în lună ca controlor al depozitelor și la vreme când i-ar merge bine, colo în America slăvită, să trimeată cinstit, statului banii înapoi. În drum spre prietenul cu pașaportul, s'a lovit însă piept în piept cu casierul general al Iașului care i-a spus că s'a aflat de fuga sa cu fata maioresei și că'l caută poliția cu telegraful. Atunci sărmanul om s'a aruncat în cea dintâi trăsură și neștiind de frică și rușine ce să facă, s'a dus la depozitul de praf din dosul gării, unde ca controlor el singur avea intrare și scriindu-și mărturisirea pe foiața notițului, a deschis o cutie de praf, a atins-o cu un chibrit și s'a făcut *el însuși praf*.

FIRELE SORTII

O POVESTE DIN MOLDOVA

Fostați vr'odată în târgulețul Pășcani? Nu! — Ei, îmi pare rău, căci trebuie să veniți cu mine, încolo, dacă vreți să vă spun istoria. Numai că istoria mea,—asta s-o știți înainte, — nu-i poveste, ci e adevărată, cum e de adevărat colbul, sau altă dată glodul, ce te umple de sus până până jos, când te duce vr'unul din birjarii jidovești, în radvanul său hărbuit, din vestita gară Pășcani, la târgulețul cu același nume.

Eu însă am să vă duc, nu în deal, în miezul târgului cu ratușele și baratcele jidovești, ci mai în vale tot pe șoseaua, care vine dinspre Târgu-Neamțului, între cele case vechi românești, câte au mai rămas încă neatinse de potopul străinilor.

Nu e frumos la Pășcani,—așa-i! Dă!—

ce să vă fac! Dar creștini și oameni buni sunt pe acolo. Români de acei, ce zic încă și astăzi: „Să ne păzim legea strămoșască că doară suntem Moldoveni!“. Și la credință, cine ca dânsii? Că mergeau la orașul județului, la Fălticeni, când venia iarmarocul cel mare, de S-tu Ilie, — dar hramul dela mănăstirea Neamțului nu l-ar fi scăpat pentru nimica în lume, și nici la Vărătic, sau la Agapia, la zilele mari, nu lipsiau.

Decât, — Dumnezeu să-i ierte pe bătrânii cucernici, — ei au murit pe rând, făcând încet loc la alții mai tineri, ce se cam scarpină în cap, când li ceri, ca să fie și ei în ale legii de o samă cu cei răposați. Căci a cam apucat a se lua Românul după pilda străinului, ce l-a împresurat, și dă, — Pășcănenii numai lipsă de străini n'au dus. Nemți, Leși, Unguri și câte litve s'au mai oploșit în țara Moldovei, da ca la Pașcani, în vale și în deal, te-i mira, de-a mai tăbărât mai mulți alt-unde va!

Au adus, — nu-i vorbă, — și ei poate câte ceva bun pământcnilor, învățându-i, mai ales, fel de fel de meșteșuguri, și, — ca să nu întindem vorba prea departe, — iată-l pe Vichenti tâmplarul, care în treaba stoleriei, — cum se spune în păr-

țile acelea, — îi chiar întrecea acum și pe nemții fabricii mari din gara Pășcani. Se băteau oamenii după lucrul lui, nu altceva. Că era și bun și ieftin și încă și făcut de mână de Român. Și o ducea bine meșterul nostru, colo sus, în târguleț, cu meseria sa; numai la inimă cam avea de o vreme rană și se sbuciuma mult sufletul său în ziua, când începe povestirea mea.

Ceva tras la față, ca de grijă, meșterul Vichenti sta în neastâmpăr și își netezia de pe frunte părul cel negru, prin care, — cu toată vârsta de treizeci și doi de ani, — se furișau înainte de vreme fire argintii. Cu cealaltă mână ținea oblonul mizei ferestii și privia plecat, din anchirașul său, afară, colo, spre muchia ulicioarei din față. Iși arunca și ostenia ochii, însă de geaba, căci nu zăria nimic. Nemișcare, tăcere și astăzi, ca și în ziua de ieri, ca și alaltăieri.

Căsuța babei Onufroia, unde se pironiau ochii și gândurile meșterului, era ca pustie, și șandramaua cea mohorâtă par'că se făcuse neagră și de două ori atât de lungă, de când se tot uita Vichenti la dânsa, doar, doar, ar vedea urnindu-se ceva pe acolo. Ușa închisă, ferestile dela

ogradă în obloane, — semăna că-s duși toți de pe acasă. Și totuși, — o știa mahalaua întregă, — că nici baba Onufroaia, nici fată-sa, vădana Nastasia cu copilul, n'aveau cum să nu fie acasă. Că de drumuri nu li era, nici uneia, nici alteia. De era cumva ceva acolo, era o pacoste. Cine știe, ce mai venise iarăși peste capul bieților oameni. Nu-i mai slăbia sfântul cu urgia, par'că aveau de ispășit toate păcatele câte-s pe lume.

Când s'a lăsat Vichenti de uitat prin fereastra anchirașului, — căci de acolo numai cât puteai să privești afară, în drum, — și a dat în odaia cea mare, ca să-și caute de treabă și meșteșug, calfele sale au rupt iute sfatul lor în două și au pornit a trage cu gealăurile, par'că nici nu'l băgau pe meșter în samă. Lucrau la un dulap mare, în care așezau, pe rând, rafturi de tot felul și Vichenti privia la dânșii cu ochii pierduți, cu mintea în altă parte. A tresărit apoi de sgomotul loviturilor de ciocane, și, ca și când ar fi vrut să-și vie de tot în fire, a ieșit puțin afară, în ceardac. S'auzia tocmai scârțâind portița; era mătușa Ileana, o bucățică de neam, care se ținea pe la casa lui Vichenti și purta gospodăria încă

de astă iarnă, de când îi murise acestuia mamă-sa. Venia din vecini, pe unde se abătea, ca toate babele, când n'au ce face. Și cum se apropia spre prispă, a și stat baba a spune de jalea și scârba, ce a dat în casa Onufroaei și că băiatul Nastasiei e pe moarte.

A rămas Vichenti ca trăsnet la vestea asta năprasnică și par'că se ținea de stâlpul pridvorului, să nu cadă. Cine ar fi putut spune, cum îi era lui în inima sa, de mult necăjită de presimți urâte, și cât ar fi dat, să sară în ajutor... Dar acolo, în casa cu pricina, îi era ușa încuiată pe veci! Răposata mamă-să nici pe patul morții n'a vrut să se împace cu Onufroaia și... Nastasia...

Suspini grele se ridicau din pieptul chinuitului om și, cu dinții încleștați de durere, asculta, așa mut, ce mai spunea mătușa Ileana,... că afurisitul de doctor de plasă stă vecinic jos, pe la gară și de două zile e dus, naiba știe unde,... că moare sărăcuțul de băiețel, așa cu zilele în sân și n'are cine să'l scape,... nu-i ajută nici un leac din spițarie. Doar un doctor bun sau... Dumnezeu sfântul, să'l scape pe băiatul Nastasiei de groaznica anghină...

Ce va fi vrut să zică Vichenti,... că a făcut babei semn cu mâna și repede s'a dus spre șura cea mare, unde stau alte două dulapuri ca cel din casă, gata lustruite. Alături sta căruța meșterului și ucenicul tocmai puneă la loc roatele din dos, după ce le unseă bine cu dohot. A trimis pe băietan, să gătiască eapa din grajd, a așezat singur roatele, s'a repezit în casă și, spălându-se pe mâni, a îmbrăcat un straiu mai nou și a pus cafele să învăliască dulapurile cu câte o cergă și să le încarce pe căruță. Nici n-a îndrăznit gospodina Ileana să'l întrebe pe Vichenti ceva, că era și dus pe poartă, cu ucenicul așezat între dulapuri, mânând drumul spre Cristești.

* * *

Dela Pașcani la Cristești nu-i departe; dar drumul e rău, cum nu se mai poate. O limbă de pădure, pe un dâmb săltat, te face să te cobori, vrei nu vrei, din căruță, dacă nu de dragul răcoarei, pe vreme de vară, apoi de bună samă de răul troienilor pe timp de iarnă. Vichenti aruncase de mult ucenicului hățurile calului și mergea cu capul plecat în dosul

căruței, pe cărărușa umbratică de alături. Văzduhul răcoros și tăcerea tainică a pădurei păreau că împărtășesc gândurile ascunse ale meșterului. Mergea, ținând pălăria sa de păslă în dreapta lăsată în jos; mergea, dus pe gânduri și din când în când suspina. Și, oprindu-se după o bucată de timp, așa deodată, în loc, buzele sale șoptiau: „Sărmana Nastasia!.. și asta încă... pe capul tău!“

Nu, zău! — ar fi plâns, ar fi plâns cu hohote, sărmanul meșter, în reșunetul codrului, atât de amar îl apăsa la inimă,... dar par'că-i era rușine de ucenicul din căruță. Și se întreba, stând așa, ră-tăcit, se întreba, pentru ce atâta chin de la Dumnezeu, când el nu se știa vinovat cu nimic! De zece ani o iubia pe Nastasia; o iubia fără încetare, cu aceeași văpaie, și... soartea, nemiloasa soarte, în loc să-l apropie puțin de comoara cugetărilor sale nestinse, par'că, dinprotivă, îl tot depărta mai tare.

Cine ar fi crezut una ca asta! Că el și cu Nastasia se știau doar încă de copii, — leagăn lângă leagăn, — și viețuiau astăzi încă, casă lângă casă. O afurisită de gâlceavă, așa, cum s'ar zice, fără foc și paie, iscată, nu știu cum, dintr'o vorbă

nesocotită între vecini, i-a înstrăinat pe toții, încă pe când trăia tatăl Nastasiei. Și zburdalnică fată a trebuit să se lase de tovărășia sa copilărească cu Vichenti, tocmai în vremea, unde se aveau mai dragi... căci începuse frumoasa Sița să se uite acum la dânsul cu ochi de fată mare.

Și, amar peste amar,... cum s'a întâmplat, că chiar atunci și-a adus consulul nemțesc din Fălticeni, nu știu de unde, aminte, că reposatul Niculai Cărauș, tatăl lui Vichenti, se trăgea de loc din Bucovina și că băiatul său trebuia să și împliniască anii de slujba cătănească dincolo, peste graniță. Și l-au dus fără milă la oaste, la Nemți, fără să-i lase măcar vreme, să se întâlnească odată încă cu Sița.

Când s'a întors, după câțiva ani, acasă, la Pășcani, a găsit veste... că Sița e măritată. Era de mult nevasta unui vechil și dusă departe, jos la Dunăre, pe la târgul Giurgiului, de unde era de loc bărbatu-său. O dăduse așa, fără multă zăbavă, — vezi, Doamne, — după om cu stare. Vichenti s'a oțărât, — ce-i drept, — cumplit, în sufletul său... decât lui tot nici prin gând nu i-a trecut, să-i iaie tovară-

șei sale din copilărie în nume de rău, că l-a uitat. Ba în ceasul acesta simția, ... ca niciodată, că pe Nastasia n'are s'o uite, cât va trăi. Și acum, după șapte ani, i-a fost dat, să o vadă iarăși, ... acasă, în târgușorul lor moldovenesc, dar cum?... Câte le-a fost dus ea, sărmana, în ăști ani lungi?... căci nu era acum, — la drept, — nici vădană, nici muiere cu bărbat...

Biata Nastasia a rămas, după un traiu rău cu soțul, părăsită, căci se dusesse nenorocitul să-și caute câștiguri mari, precum tot visa; și a tot zis-o, până s'a dus cu carele de rășboiu, dincolo de Dunăre, la Turci și Ruși, și nu s'a mai putut afla, ce s'a ales din el. Că mai toți cei plecați pe acolo s'au întors înapoi, numai el nu. Dintâi Nastasia și cu bătrânii părinți ai lui Vascu tot încă nădăjduiau, că poate cumva va veni înapoi, acasă. Pe urmă însă a început să iasă vorba printre oameni, că ar fi murit, și după o vreme, tot așa cu vorba, mort... a rămas. În suferinți sufletești și dureri trupești nespuse a născut Nastasia copilașul său și a stat de l-a crescut mărișor la bătrânii ei socri. Primăvara din urmă au murit însă și ei, săracii, și nenorocita

Nastasia a strâns ce-a putut din cele rămase și s'a întors, de voie de nevoie, la mamă-sa în Moldova. Și acum, iacă și băiatul ei Fănuță, minunea copiilor, — cum îi zicea târgușorul întreg, — unica ei mângâiere, era pe moarte, de boala năprasnică de gât, ce secera de o vreme, fără îndurare, pruncii oamenilor de prin târguri și sate.

Vichenti o vedea pe Nastasia, însă numai Duminica, la sfânta biserică, sau la zile de sărbători, acolo, unde se întâlnesc și cei mai învrăjbiți. Căci vrajba mameilor era acum păingâniș întins peste mormânt și el tot n'avea cum să calce pragul Onufroaei. Suspina, când o zăria și n'ar fi îndrăznit odată măcar să încingă vorba cu nefericita Nastasie, aleasa inimei sale. Și apoi, — adică, cine era să se mai mire, — se da și ea sărmana la o parte de lume, par'că vroia săși ascundă suferințele. Și el se sfia, la rândul său, de durerea ei tainică, se temea în același timp și de gura lumii. Ii era poate și frică că Nastasia săși fi schimbat firea, să nu-l fi pierdut cumva de tot din minte. O căuta pururea și par'că se feria să nu-i vie în cale, nicăirea. Și cu cât suferia mai tare din pricina asta, cu atât mai

mult o iubia în adâncul inimei sale sfășiate.

O zăria așa, uneori, pe neașteptate, cu obrazii cei albi, îmbrobodiți de pletele de păr, ce se furișau îndesate de sub tulpănel, cum îngenunchia la biserică, cu Fănuță de mână, sub icoana Maicei Preciste. Scânteia însă, ce isvorăia din ochii ei plini de lacrimi, ar fi aprins în capul lui Vichenti nebunia, dacă s'ar fi apucat să o priviască atunci ceva mai mult pe ispitata sa Sița. Și totuși s'au întâlnit ei, nu odată, și ochi în ochi, și privirea ei îi părea totdeauna blândă, îngăduitoare... decât tot nu erau ochii cei veseli și fața cea șagalnică de odinioară. Și Fănuță, drăguțul ei băiat, s'a uitat și el adesea în ochii lui Vichenti, ba au și vorbit ei într'o sară, unul cu altul, când căuta mititelul capra cu iedul bunichii Onutroaia, prin grădinile vecinilor, și dobitoacele tocmai atunci s'ascuseră între șarampoaiele pomătului lui Vichenti, pesemne, de spaima furtunei și a trăsnetelor din ziua aceea...

Dealul spre Cristești se isprăvisse demult și ucenicul aștepta între dulapuri,

cu hățurile în mâni, pe meșterul său. Acesta, cu o săritură, s'a pus în capră și, atingând murga sa cu o vârguță, a apucat îndată la dreapta, spre niște curți, ce se zăriau din depărtare, unde au și ajuns într'un sferticel de ceas. N'a prins însă bine să intre prin cele două rânduri de tei, ce erau sădiți pe la drumul moșiei, și iată că cuconășul Mitică numai cât să sară la meșterul în capră și să'l facă să descarce dulapurile chiar în drum. Căci erau ale lui, poruncite de vr'o câteva săptămâni de zile, pentru pietrele, ăremenile, scoicele, cutiuțete și șipșoarele de tot felul, ce le adusese de la Dresda, de la școli. Și țipa de nerăbdare, să le așeze pe numere, în dulapurile cu rafturi, cele mult așteptate. La o parte sta însă un domn mai în vârstă, cu barbă roșie, și se strica de răs de bucuria nebună a tânărului stud nt.

Pe acesta îl cunoștea Vichenti bine. Era un vestit doctor nemțesc, care petrecea în toate verile câte două, trei săptămâni la tatăl boierașului, la moșie, iar copilul boieresc sta în schimb peste an în gazdă, la doctorul, la Dresda. Și că neamțul ăsta era iscusit în doftorie, o știa meșterul nostru de la dascălul din

Cristești, căci îl lecuisse anul trecut de buba neagră, de s'au fost speriat și babele satului. Cu domnul acesta, — meșter la boli galele, — avea Vicenti ceva vorbă. Și vorbeai lesne cu dumnealui, mai ales, dacă știai nemțește, știință trebuincioasă câte odată, cu care s'a fost ales Vichenti, de pe când fusese dincolo, în cătane. Că nu venise el în fuga mare la moșie, numai cât așa, de dragul boerașului, și nici de lăcomia celor câțiva poli, cari i se cuveniau pentru dulapuri. Alta era grija, ce-l rodea la inimă și-i mistuia creierii.

* * *

Cine s'ar fi furișat în sara aceea pela casa Onufroaei și s'ar fi uitat așa, tupilat, prin fereasta mică din dosul ogrăzii, ar fi văzut că se petreceau lucruri ciudate de tot acolo, în casă. Pe un pat, din odaia din fund, se afla întins, sărmanul Fănuță cu capul în mânilor mamei sale, care-i săruta, înecată în lacrimi, părul de pe fruntea înfierbântată. Peste pat, cu mânicile suflecate până la coate, se tot pleca, din când în când, un om bărbos, căutând să vadă cu un instrument, la lumânarea, ce o ținea Vichenti în genun-

chiat, starea boalei în gâtul copilului. Pe fața doctorului de la curtea din Cristești, par'că se tot ivia câte o umbră de grijă și teamă. Nastasia vedea tot și simția în inima ei de mamă ce este, însă își stăpâna firea, să nu izbueniască de durere și desnădăjduire, pe când din colțul odăii se tot strecura gemetul înădușit al babei Onufroaei, care avea între degete o lumânărică de ceară, scoasă de după icoană, gata de aprins la orice întâmplare.

Băiatul, într'adevăr, era mai mult mort decât viu și aproape să se ducă pe cealaltă lume, de nu l-ar fi smuls mâna pricepută a doctorului străin din ghiarele morții. A fost chiar minune, cum l-a scăpat. I-a tăiat mititelului gâtul, băgându-i în grumaz un fel de cana, ca să poată resufla, și apoi s'a apucat, de i-a stârpit și ars bureții strașnici, ce prinsese să înădușe bolnavului suflarea și viața pe totdeauna. Și se pare, că iscusita mână era ajutată și de Dumnezeu sfântul, că după două săptămâni s'a îndreptat micul Fănuță, a început a mânca și, când se gătia doctorul să plece în țara lui și a mai venit odată, să'l vadă, drăguțul mamei, nu mai era în pat, ci afară pe prispă, și era destul de tăricel, căci, a luat, cam

cu sila, mâna binefăcătorului și a sărutat-o.

A lecuit însă doctorul din țara nemțească, cu prilejul acela, și alte răni vechi, cum, de pildă, cea din inima Onufroaei. Că din ceasul acela ura bătrânei pe Vichenti s'a prefăcut în iubire de mamă. De Nastasia, însă ce să mai zic, când ea putea să-l vadă acuma pe vechiul ei tovarăș din copilărie la tot ceasul și minutul și să'i spună fără încunjur că l a avut totdeauna în inima ei. Decât asta era pentru amândoi fulger urmat de amorțiala morții, iubire desnădăjduită, care, cu cât creștea focul cel curat și sfânt în inima lor, se prefăcea din dragoste, în suferință amară și tot mai crudă.

Se iubiau fără margini și totuși vedeau, că sunt pierduți unul pentru altul. Nastasia era în ochii lumii și a legii femeia altuia și acel altul nu era dovedit de mort; pentru ei doi el trăia. Cugetul lor curat și cinstea sufletului îi chinuia acum mai rău decât iadul, și cât de departe erau de ispita păcatului, ochii oamenilor începeau totuși să-i judece și gurile să-i vorbiască. Și așa, unde le era mai drag, să trăiască fericiți împreună, unde se simțiau mai apropiați și mai strânși unul

de altul, prin suferinți vechi și amarul zilelor din urmă,... soarta își întindea mâna nemiloasă și li cerea,... să se despartă pentru totdeauna!...

*

* *

Era într'o zi de toamnă, zi caldă și frumoasă, ce scotea oamenii cu sila afară, deși nu aveau mult ce culege, nici pe câmp și nici prin vii. Un vânt dulce mâna frunzele galbene peste șosea, se juca cu ele, foșnind cu crenguțele uscate cântecul premergător al vijeiiilor de iarnă. La casa Onufroaiei sta un om la poartă, par'că aștepta răspuns. Era poștarul, care adusese o scrisoare, cu niște mărci ciudate de tot, și încă cu recipisă. A căutat Nastasia mult prin cotloane, până a dat de un căpățel de plumb, de a iscălit însfârșit hârtiuța de la poștă și i-a întors-o omului afară, la poartă. Apoi a luat, cam cu mâna tremurătoare, răvașul mâzgălit și l-a desfăcut. Știa ea bine de la cine este, poștarul însuși îi spusese, că e scrisoare tocmai din țara bulgăriască. Decât Nastasia nu s-a prea spăriat, măcar că inima-i spunea, că de acolo nu putea să-i vie scrisori decât de la doi oameni: sau de la bărbatu-său pierdut, Vasco, sau de la Vichenti, care

se dusesese de două luni după urma lui. Și slovele, le cunoștea scârbita femeie bine, de a cui mână erau scrise.

Da, s'a fost dus meșterul, bietul, s'a dus așa îndată după întâmplarea cu boala băiatului Nastasiei. A lăsat stoleria sa în sama calfalor, a dat casa în grija babei Iloana și a plecat, așa în neștire, numai să se ducă dela locul urgiei. Și Nastasiei n'a vrut dintru 'ntâi să-i spună nimica, pe urmă însă tot nu l-a răbdat inima. A mers la dânsa și, cu cufărașul în stânga, a vrut să-i întinză așa, numai cât peste gard, mâna dreaptă, ș-apoi mamei și lui Fănuță și să le zică... ce să le zică... nu știa el singur!... Și a fost ca vrăjit lucru, ca în loc să mântuiască iute, cu rămasul bun, s'a pomenit deodată în brațele Nastasiei, și baba cu mititelul ținându-l de straie și bocind, par'că era mort, intins pe laviță.

Decât Vichenti tot s'a dus, încă în ziua aceea, numai cât, că acuma știa bine, încotro merge. S'a dus, să găsiască urmele bărbatului Nastasiei, să'l găsiască, viu ori mort. Și de era să'l afle pe undeva, încă în viața, avea să știe cel puțin, că așa-i și nu altfel. Și era,—nu-i vorbă,— să deie de știre și Siței, nepreșit; cât

despre dânsul, însă, își făcuse el planul de înainte. Nu s'ar fi întors la Pășcani pentru nimica în lume. S'ar fi căutat el pânea sa pe undeva... departe, departe, prin locuri străine, unde era să uite cu vremea blăstemul soartei, ce-l urmăria. Dar de era cumva Vascu mort..., dovedit că a murit..., ei, atunci da..., adică și atunci era treaba încurcată..., trebuia să vie cu hârtie în mână, să știe primarul, preotul și tot târgul.

Și iată că Vascu era mort, — așa glăsuia răvașul lui Vichenti. Adevieriau adică toți oamenii orașului bulgăresc Varna, că a murit acolo un om așa și așa, cu numele Vascu, de loc din Giurgiu, în România, chiar îndată după ce s-a făcut pacea, — mort de lingoare, — în bolnita din Varna. Știau toți bulgarii, pe câți 'i întreba meșterul, — după ce a fost ajuns adică cu urmărirea până în Varna, — îl știau pe căutatul, de tot bine și, — lucru ciudat, — cu cât îi cinstia Vichenti pe Bulgari, cu atât mai mulți se tot găseau, cari îl știau pe pocoinicul încă și mai bine. A rămas atunci, ca după așa multe dovezi neîndoelnice, să mai meargă acum și la sfeșcenicul din comună. Căutând însă prin condicele morților, n'a

fost harnic bătrânul proiestos să-i deie mortului născut de urmă. Căci murise mult norod străin în Varna pe vremea războiului. Decât despre pravoslavnicul Vasile Vascu, și Sfinția Sa, asemenea par'că, par'că-și aducea aminte.

Nu știu, rău ori bine a făcut nerăbdătorul Vichenti, că i-a vârat popei bulgăresc un gălbenăș în mână, ciudat lucru, însă, cum se limpezise de cu a doua zi mintea sub potcapiul vișiniu al sfescenicului! Și s-a aflat, că prin minune, într'o condică unsuroasă, uitată, nu știu unde, și numele și porecla și ziua și ciasul morții lui Vascu, și chiar în ziua a treia i s'a și dat meșterului Vichenti, între multe laude pe sama pravoslavnicilor Români,—bine înțeles, în schimbul unui alt gălbenăș cu zimți,—hârtie întărită cu pecete delă primăria din Varna; că mortul era... mort.

Așa se petrecuse treaba și așa cam seria Vichenti în răvașul său lung. Mărturia morții lui Vascu a adus-o însă în buzunar cu sine, opt zile în urmă, când a sosit acasă, la Pășcani, așteptat de toți cu brațele deschise. Iar în cășlegi s'a făcut nunta, nu mare, ci așa tăcută, dar veselă,—cum o fac oamenii, când se iau,

după multă așteptare. Păcat numai că nu s'au mântuit odată cu veselie asta și amărăciunile ce le aduce uneori soarta neîmpăcată peste capul omului.

* * *

Trecuse un an și mai bine, de când s'au fost luat Vichenti cu Nastasia, și traiu mai dulce și mai neprihănit ca al lor, rar s'ar fi putut vedea! Locul însă, unde au suferit atât de mult, l-au părăsit curând după moartea Onufroaei. A murit baba.— am putea spune,— mai mult de bucurie, văzându'și însfârșit fericirea, și norocul sub streșina casei..., s'a stins așa într'o zi, fără boală și durere, trecând —cum prevestise ca zâmbind nu odată, — în cea lume, ca să-i ducă știre și moșneagului său despre viața bună a Sitei cu Vichenti.

Și meșterul, pornit și el, cine știe de ce gânduri și presimțiri, a vândut într'o bună dimineață cele două căsuțe și ogoarele, cari le avea, și s'a strămutat la Iași, unde de multă vreme îl imbia un meșter bătrân, să-i cumpere întreaga gospodărie, cu meșteșug cu tot, pe un preț nu tocmai scump. Și li mergea bi-

nișor și aicia, măcar că se simțiau cam străini la început. Fănuță, pe care Vicenti'l avea drag ca pe copilul său, începuse a umbla la școală și și legăna, cu cărticica în mână, pe surioara cea micuță, venită, odată cu strămutatul la Iași, în casa nouă a însurățeilor.

Viețuiau acum oamenii noștrii, pe deplin liniștiți, încât cine ar fi privit în ochii harnicului Vichenti, cum se uita câteodată din șopronul său, colo în fundul ogrăzei, vesel spre casă, și se întâlneau privirile sale cu luminile șăgalnice din fața Nastasiei, ar fi înțeles că fericirea lor era neturburată... Decât nu e dat — precum am zis, — omului, să aibă zile senine, și asupra capului ispitiților Pășcăneni se aduna o nouă furtună, mai înspăimântătoare decât toate cele din trecut.

Intr'o sară, când lucrul, dincolo în șopron, era pe sfârșite și Nastasia aștepta ca bărbatul său să vie în toată clipiala, și să se așeze la mâncare, iată că a intrat, pe ușa gangului despre drum, deodată un om înalt, în niște straie nu prea bune și, până a apucat Fănuță să i iasă înaintea și să l întrebe ce vrea, s'a și pomenit Nastasia față în față cu dâ-

sul. Un țipăt numai cât s'a auzit din gura femeii și, slobozind năprasnic copilul din brațe, a căzut leșinată de pe scaun, jos. În două sărituri era și Vichenti lângă dânsa. Ridicând nevasta de la pământ, privia cu ochii holbați la străinul cu turburarea și totuși nu i-a zis un cuvânt, nu l-a atins nici cu degetul... Era Vasco, bărbatul Nastasiei,... cel crezut mort!

În adevăr, că ființa sa și semăna mult cu o stafie, ieșită din mormânt, căci sta omul neclintit pe locul, unde se oprise și, fără să scoată o vorbă, se uita par'că lung la Fănuță, care și el se dase lângă mamă-sa și nu lua ochii dela străin... Și a rostit apoi cu glas răgușit: „Stiu tot! N'am venit să vă stric liniștea; am să vă spun numai două vorbe și vă las în pace“. Și, zicând aceste, a intrat el singur prin ușa deschisă, în odaia cealaltă, și Vichenti, — cam în neștire, ce face, — a intrat și el acolo, trăgând ușa după sine.

Cum de trăia încă acest om și venia acum, așa, ca de pe altă lume, să sdrobiască cu vedenia sa strașnică viața și norocul săracilor oameni! De unde se întorcea, de unde știa despre Vichenti,

că o luase pe Nastasia.... ce vroia dela dâșii, — aste toate le spunea acum Vascu lui Vichenti în odaie, pe când nenorocita Nastasia se sbătea în toate părțile, își frângea mâinile și își simția capul săgetat numai cât de o singură strașnică întrebare: „Ce are să fie acuma? — ce are să se întâmple după toate aceste!

Decât a fost par'că mila cerească, ce se împotrivia acuma la atâta amărăciune a soartei, că lucrul tot nu s'a arătat așa groznic precum se ivise la început. Când s'a întors Vichenti singur din odaia cealaltă, — căci Vascu ieșise, nici nu se știe când, și a venit, alb ca varul la față, de a luat-o pe Nastasia sa iubită în brațe, au isbucnit dintr'un tâi amândoi în plâns amar și apoi domol, domol, a început să-i spue el pe rând toate, ștergând într'una nemângâiatei feței obrazii scăldați de nesfârșitele lacrimi.

Da, Vascu știa toate, din fir în capăt; știa demult despre căsătoria lor, însă el nu venia peste dâșii nici cu un fel de răsbunare. Era el însuși bucuros să nu-i afle nimenea numele și trecutul, căci îl osândise polcovnicii judecătorilor muscălești la zece ani de temniță, pentru

vina și furtișagurile altora, — cum zicea el, — și a făcut, ce-a făcut, nenorocitul, de a scăpat și, pribegind sub nume schimbat și cu hârtii luate dela un tovarăș de osândă, a străbătut cu chiu și vai acasă, în țară. Si a aflat încetul, cu încetul, toate, a dat și de urma Nastasiei, auzind că-i măritată cu meșterul Vichenti, tâmplarul din târgul Pășcani și că s'a strămutat la Iași. Si acum el, Vascu, cel dovedit de mort, el singur chiar nu vroia să se știe viu, rămânea tot mort pentru toată lumea și nu cerea dela Sița și bărbatu-său decât să-i deie ceva bani de trăit... așa, — ajutor mic — din când în când... și încolo-i va lăsa să trăiască înainte, în pace și liniște.

În adevăr, că el nici nu le-a cerut, ani dearândul, nimic alta decât bani, așa din vreme în vreme. Munciau săracii oameni pentru a duce o viață otrăvită, cu gândul turburat de grijă, cu inima ruptă de suspine, munciau și dau sudoarea muncii lor trântorului, ce venia la ceasul cel mai neașteptat, să le ia banul udat cu lacrimi și să'l ducă la locuri de desfătare, prin crâșme puturoase, să'l chefuiască cu oameni desfrânați, poate mai răi decât dânsul, cine știe pe unde... A

ținut pedeapsa aceasta, venită peste Vichenti și Nastasia, a ținut fără sfârșit, până s'au pomenit săracii într'o zi, că nu mai au nimica.

Desnădăjduitul meșter, neputând ținea de rușinea lumii pe la casa sa nici o ființă străină, a dat drumul calfelor și ucenicilor, a băgat și pe Fănuță la meșteșug, ca să nu fie tot martor la ce se petrecea acasă și să priceapă cumva într'o zi pricina părinților, și a ajuns în urmă lucrător simbriaș la o fabrică de tâmplărie. Aici își agonisia oftând pânea sa de toate zilele, și când strângea o para, o da lui Vasu, fără să zică un singur cuvânt, fără să'i facă o mustrare. Și cine știe, unde ar fi ajuns toate lucrurile aceste, de nu se îndura Dumnezeu. Căci, cum s'a făcut, dar Vasu a încetat dela un timp să mai vie pe la casă.

Și era și la vreme venită îndurarea Celui de Sus. Nastasia, trumoasa Nastasia de odinioară, umbla cu ochii rătați, secați de atâtea lacrimi și din tot plânsul și rugăciunile sale la Prea-Curata s'a fost ales acuma cu gândul, că să scape într'un fel năprasnic pe bărbatu-său, pe iubitul său Vichenti, de prigonirea tăcută și groznică, ce o suferi

el, nevinovatul, din pricina ei. Așa se înrădăcinase cu încetul gândul acesta nefericit în inima sărmanei femei, încât nu mai știa, cum să ducă înainte viața ei nenorocită și numai cât copilița sa, cu chipul cel frumos și ochii negri vișători, acest nevinovat copil, ce era să'i plângă amar pe urmă, o mai opria să'si curme zilele.

Si au trecut câteva luni, așa fără știre și veste despre mult temutul Vascu, și inimile bieților oameni par'că începeau să bată mai fără frică și cu oarecare nădejde, când iată o întâmplare nouă, de care nu știau, ce are să le aducă în urmă. Intr'o dimineață, cum ocolia Vichenti piața Palatului, ca să treacă în partea din dos a tribunalelor, s'a pomenit la răscrucile drumurilor cu o ceată de jandarmi, ce duceau între baionete pe câțiva rău-făcători înlănțuiți. În capul lor mergea Vascu cu vesminte rupte, fața vânătă de foame, bătaie și cine știe mai câte. Il zărise îndată pe Vichenti și, până ce acesta să'l cunoască bine, a și potrivit pașii săi așa, ca să spue printre rândurile soldaților, cu jumătate de glas, însă destul de răsvedit, meșterului la ureche: „M'a bătut Dumnezeu... cu o-

morul din Sculeni, m'au judecat pe viață... Poimâne ne duce la Pângărați... Gavrilă Simon vă cere iertare!"

Când i-a povestit Vichenti, acasă, femeii sale cele petrecute în drum, lângă Palat, au oftat amândoi din adânc și nu știau ei singuri de ce, de groază? de milă?... de teamă? De ce va fi fost, nu știau; în adevăr, decât de oftat, au mai oftat ei adeseori, și Vichenti și Nastasia, și sufletul lor se cutremura, nu odată, de o tainică neliniște. Intr'o zi însă, iarăși vr'o câteva luni mai târziu, s'au hotărât meșterul și cu nevastă-sa, — așa, nu știu cum, într'un singur gând, — să călătorească până la mănăstirea Neamțului, — că era tocmai pe timpul vestei zile de hram, — și să se spovediască de păcate. Si, cum chivernisise ei câteva parale, au luat pe Fănuță cu Săftica și au pornit la locul sfânt, cel cu icoana făcătoare de minuni.

În vreme ce Nastasia își alina încet lacrimile în rugăciuni fierbinți înaintea chipului Precistei, stând mai multe zile la un călugăr unchiu al ei, Vichenti, — ce a chibzuit sau ce i-a venit, — dar desul, că s'a repezit în taină până la târgul Piatra. Si de acolo a mers frumos,

pe drumul mândru, croit de-alungul Bistriței, spre Pângărați. N'a ajuns însă bine să zăriască vârfurile sclipitoare ale vechei mănăstiri, prefăcute astăzi în loc de temniță și osândă, și iată că a întâlnit în cale un pluton de dorobanți cu schimbul. Sergentul, vechiu reangajat, era de loc din Pășcani și cum l-a cunoscut pe Vichenti, îndată s'a și luat de vorbă cu dânsul și l-a sfătuit să nu meargă la cetatea mănăstirei, că nu-i voe să intre nimenea. Pricina era, după spusele sergentului, răsvrătirea ce o încercaseră ocașii cu câteva zile în urmă.

„Am trebuit să tragem în carne vie“... zicea căciularul, îndreptându-și par'că pana de curcan din cap, — „și din cei, câți i-am trimes pe cealaltă lume, am din păcatele mele și eu unul pe suflet. Si cum te văd acum pe tine, măi Vichenti, să-ți spun, zău, și fără nici un banat, că hoțul ochit de mine, — de nu ași ști că îl chema Gavrilă Bulgarul, — ași jura, că era bărbatul dintâi al Nastasiei tale, — așa de strașnic semăna cu dânsul. Să-i erte Dumnezeu și pe unul și pe altul!“

O NOAPTE STRAȘNICA

Amintire din copilărie

Mă rog, nu vă fie frică, că de n'are să vă pară strașnic ce am să vă povestesc, pentru mintea de copil însă, cum eram, când s'a petrecut întâmplarea, lucrurile au fost curată grozăvenie. Atât numai, că toate s'au sfârșit în bine, în cât am râs după pățanie de m'am prăpădit și râd încă și astăzi, de câte-ori îmi aduc aminte de noaptea, despre care aveți să auziți.

Eram, cum vă spuneam, copilandru de școală. Urmam, paremi-se, clasa întâia gimnazială, sau, cum se zicea pe vremea aceia, școala latinească. Lucru mare de tot pentru noi, românași sărăcuți, căci trebuia să ne aducă pentru învățatura asta înaltă de tot, la oraș, la

Cernăuți, și să cheltuiască părinții amar-nic cu noi. Pe mine mă dăduse tata în gazdă la bunică-mea, pe semne că venia și mai ieftin și fiind-că mă știau părinții oarecum îngrijit mai de aproape. Și aveau poate dreptate, dar poate și nu. Căci bătrâna, fiind mama mamei, vedea ea cât vedea de mine, dar și mă răsfăța cu îngăduiala ei prea mare și trecea de multe ori cu vederea lucruri, pe cari eu azi copilului meu cu greu le-ași ierta.

Bunică-mea era vădană și trăia într'o casă încăpăcioasă, cu gospodărie și cu grădină mare împrejur, care venia însă cam la marginea orașului, în ulița Roși, poreclită astfel după satul ce să vedea dincolo de gârla mahalalei. Vecinii noștri mai de samă se înșirau toți spre dealul orașului, în vreme ce dinspre partea de jos nu se zăria decât numai case răslețe, cu locuri pustii, dintre cari unul, cam râpos, slujia de lepădat gunoaic pentru întreg târgul. Astfel dar nu ne puteam prea lăuda că stam frumos, lăsând la o parte, că tot prin meleagurile acestea se cam pripășiau oameni săraci de tot soiul, căutau zdrențe și alte lucruri irosite, ba unii, când se întâmpla

să-i apuce noaptea, chiar își căutau și culcușul pe acolo.

Bunică-mea, Dumnezeu so ierte, deși femeie vrednică, care avea la gospodăria ei de toate, ținea din păcate și alți băiați în gazdă, nu numai pe mine. Și măcar că între aceștia și mine, care-i veniam nepot, se făcea deosebire, fiindcă ei locuiau într'o odaie lăturalnică și erau pe sama și mâncarea lor, adică plăteau numai pentru pat, vatră și albituri, — iar eu stam la bătrâna, în odăile de dinainte și mâncam cu dânsa și cu fiul ei, — tovarășia de școlar totuși ne împreuna pe toți deopotrivă. Și cum eram băieți de toate vrâstele și neamurile, câte odată chiar șapte, opt, în casă, tocmai lucruri bune numai și nevinovate nu eram să văd. Ținea bătrâna, nu-i vorbă — mai ales însă fiul ei, care era angajat la poliție, — țineau zic, mult la rânduiala în casă și mă feriau de multe ori de năzbutiile celorlalți școlari; decât, ce nu poate zburdălnicia tinereții? Mă ademeneau jocurile lor uneori cu atâta putere, că fugeam după culcare pe ascuns, numai ca să nu scap o sară de petrecere cu dânsii.

Și erau câteva zile până la Sf. Nico-

lae, când s'a întâmplat, ce se întâmpla pe astfel de vreme la toți gospodarii buni. Adică s'a tăiat unul din cei doi mascuri puși la grașă, sub cuvânt ca să nu lipsiască carne și slănină la fum, pe când celuilalt rămător avea să-i vie rândul abia de crăciun. Și cum această treabă nu se putea face numai de cei din casă și casapul neamț, ce venia de obicei la asemenea prilejuri, murise din vară, unchiul meu a tocmit în piață, desdedimineața, doi leși pribegi, cari ziceau că cunosc meseria.

S'au dat oamenii pe ispravă și după ce au înjunghiat, ajutați de noi, porcul bălan mare, care nu se mai putea mișca sărmanul de grăsime, au început cu furtul unturei și a jumereilor, cu făcutul cârnaților, cu împărțitul cărnei și câte mai sunt de făcut atuncia. Și ne-am înfruptat câte puțin și noi în ziua accia, măcar că era în postul crăciunului și bunica ținea la post, lucru mare. Pe la vremea de culcare însă totul era sfârșit, carnea, șuncile, slăninele și cârnățaria așezate la loc bun, în pod, și leșii gata de drum.

Trebue să adaog că în tot timpul zilei înțelegere n'a prea fost între bunica și

cei doi străini; poate din pricina limbei leșești și fiindcă unchiul meu, om cam iute la fire, îi luase din scurt, când i-a tocmit. Ei însă, în loc să și potoliască gura, s'au obrăznicit șara, la plecare, rău de tot, căci cereau să li se deie numai decât, peste plata cuvenită, încă și capul porcului, zicând că așa ar fi obiceiul pe la dâșii, în țara leșască. Bunica care ținea la căpățâea de porc ca la ce era mai scump, de frică cu nu cumva să-i scape răciturile cele faimocse, i-a scos pe casapi afară, de au plecat cam luați pe fuga de noi toți, câți eram pe a casă.

Și acum să venim la întâmplarea de peste noapte, pe care n'am s'o uit nici când. Ne culcasem cu toții, fiecare la locul său, și firește, că ceva mai târziu ca de obicei, fiindcă s'a vorbit multă vreme încă de cele petrecute cu casapii. Bunica s'a pus cea din urmă la odihnă și părea ceva îngrijată. Căci nu mai știu cum se întâmplase, dar tocmai în ziua aceea fiul ei avea rândul de a sta la poliție peste noapte, lucru, care se ivia numai la trei săptămâni odată și se numia inspecție. Dar de astă dată parcă nu-i venia bine nimănui din casă, această nepotrivire de lucruri. Noaptea

se lăsase de pe la cinci ciasuri, grea și cu ceață friguroasă, și era un întuneric pe afară, de nu vedeai la doi pași și — vorba ceia — te putea cârpi oricine, fără să'i știi pe nume.

După lătrăboiul cu leșii, se întunecase par'că și mai tare. Decât, că prin ogradă străjuia dulăul nostru credincios, Negru, cu care noaptea nu era de șuguit, mai ales că pe ziua aceea mâncase la oase și la bucățele minunate și era în voia lui. Aveam tot dreptul să fim liniștiți și când a fluerat străjerul dincolo de groapa cu gunoaie șferturile la ciasul de unsprezece, a stins și bunica lumânarea, făcându'și trei cruci mari la icoana din capul patului.

Într'un târziu de noapte, — poate să fi fost pe la un ceas, așa ceva, — m'am pomenit deșteptat de bunica, care mă întreba cu glas încet, de nu cumva aud și eu ceva... așa... ca niște pași... înăbușiți, pe sus, prin pod. Il auzise acest zgomot întâi și întâi hargata, ce dormea pe cuptorul cuhnei și acum mi se părea în adevăr și mie că chiar așa era, cum zicea slujnica.

Stam tustrei cu capetele grămadă și trăgeam cu urechea în sus, spre grin-

zile podului, ca să deslușim mai bine zgomotul. Mi se zburlise puțin părul în cap și mi fugiau florii pe spinare, când iată că s'a auzit de odată, nu pași, ci izbitura zdravă, așa fel, cum o face uneori omul, când își înțepenește călcăiul cu toată puterea.

Nu mai încăpea nici o îndoială în mintea noastră înspăimântată, că umblă cineva prin pod și ne-a fulgerat îndata mare prin capete, că nu puteau fi decât casapii leși, cari veniseră să se răzbune, să ne fure porcul din pod și poate să ne taie pe toți. Căci aveau cuțite, blăstemații de calindroi, și încă de cele lungi litvânești, cu teacă de os. De groază nici bunica, nici slujnica, nu puteau scoate o vorbă, și pândiam acuma ghemuiți, trosnetele ce erau să mai vie de sus. Dar ca prin minune, par'că încetase odată cu izbitura cea tare, orice mișcare și asta ne-a făcut să mai prindem oarecum inimă.

„Oare să trezim pe Carapancea, că-i mai mare și zdravă la pumni“... șoptia Parașca, hargata bunichei, și zicând vorba, apucase să se și îndrepte spre ușa dela tindă, prin care avea să deie cătră odaia găzdașilor. Bunica însă, — fe-

meie cu multă pricepere, — i-a pus slujnicei mâna la gură, în semn că să tacă, și a oprit'o. Iși aduse bătrâna aminte că ușa din odaia mare, care da în tinda casei, scărțâia cumplit, încât de atingeai numai cât clanța, îți scotea niște plânsete, de te străbătea până la os. Cât despre numele lui Carapancea, de care pomenise Parasca, par'că vedeam prin întunerice bătaia de joc de pe buzele bu-nichei.

Ea nu putea să'l sufere pe acest lungan de băiat, tocmai fiindcă se arătase fricos și era într'o zi să se acate pe streșina grajdului de frica unui guzgan. Incolo avea cam dreptate slujnica. Intre noi cei, câți ne găsiam în noaptea ceea pe la casă, era Carapancea cel mai cu chip, că avea în adevăr niște brațe lungi și vânjoase, să răsuciască stâlpii dela pridvorul casei, nu altceva. Dintre ceilalți băieți de gazdă numai unul s'ar fi putut măsura cu dânsul, prichindelul de Șuluț, care cu sprinteneala sa țărănească îl doboră la joacă nu odată pe bădăranul răzeș, cu pumnii cei afară din cale de groși.

Amândoi acești viteji, în cari ne pu-

ncam noi acum nădejdea și scăparea, erau niște școlari tomnatici, suflete bune de țară, scufundați, de cum se făcea vreme de dormit, în somnul greu al oamenilor, ce ostenesc săracii de zece ori mai tare de puțintica învățătură băgată în capul lor, decât dacă i-ai fi pus la cine știe ce muncă.

Sfatul cel mare ținut între noi glăsuind astfel, că să deșteptăm fără zăhăvă, dar și fără zgomot, pe toți băieții, Parasca s'a și strecurat prin anchirașul, unde dormia bunica mea, spre ușa mică din fund, a deschis'o cu băgare de samă și s'a dus de a trezit pe rând școlarii, în vreme ce bunica a tras perdeluța ferestruiceii sale din spre fântul dela ogradă și a aprins pe lângă opaițul obicinuit, încă și o lumânare de său, ca să nu prea bojbăim prin întunerec.

Și au prins a veni băieții, unul câte unul, având ochii lipiți de somn și fiind îmbrăcați la repezeală, cu ce-a putut pune fiecare pe sine. Și n'a trecut mult, că și eram adunați în anchiraș zece capete de om, nu șagă. De i-ai fi luat însă pe toți grămadă, nu găsi ai curaj nici căl un capăt de bold, și asta se chiar vedea

pe fețele speriate ale bieților băieți, stârniți așa, năprasnic, din somnul cel dulce.

Tocmai când să aște și cei mai mici despre ce era vorba și când unii din cei mai mari începeau să ne înduplece a crede că sgomotul va fi venit cine știe din ce parte, numai din pod nu, ... că ni s'a părut ceva și, dacă era să fie pași de om, ziceau ei—s'ar mai auzi încă, ... iată că un trosnet surd ne-a făcut să amuțim ca chiticii. Se auziră îndată după aceea pași răzvediiți și bufnituri puternice — încât ne-a înghețat sângele în vine. Acum știam toți că prin pod umblă oameni, nu altceva.

Bunica își făcea cruce la fiecare hurducătură, Parasca, hargata, schimba fețele, iar noi clănțaniam din dinți de groază ce ni era. Numai Șuluț dăscălașul dela școala de cântăreți, semăna că nu s'a oțărât la fire și părea ca și cum nu se teme. A tras el cât a tras cu urechea spre pod și în sfârșit s'a dus cu hargata Parasca pe vârful degetelor, prin tinda, în cămara de sub șeandramaua casei, de a adus furca cea de fer, toporul și cele două bårdițe dela lemnar. Ne-a înarmat pe noi băieții mai mari cu aceste unelte, iar el singur a cerut

dela bunica pistolul unchiului din odae
cea mare. L-a luat și pe acesta și încă și
un hanger vechiu dela repaosatul moșul
meu și s'a pus în fruntea oștirea.

Pistolul era ruginit și neîncărcat, doar
să sperii copii cu el, hangerul tocit
și cu știrbituri, să te pui călare pe dânsul,
nu alta. Dar prichindelul de dascăl
și dând pistolul îndârjit într'o mână
și dând hangerul lui Carapancea, a început
să ne povățuiască, cum să ne apărăm,
dacă tâlharii de leși ar năvăli în casă.

Uitasem să vă spun că ușa dela intrarea
în pod era pe din afară, deasupra boltiturii
dela pivniță, scara însă se afla înlăuntru,
sub șandrama. Dacă nu am fi fost atât de
zăpăciți, am fi înțeles îndată că hoții,
ca să intre în pod, ar fi trebuit să se
deie întâi prin ogradă, spre gura pivniței,
și aici trebuia să-i prichiască Negru.
Dar cănele nici semn de viață nu dăduse
și când am ajuns a ne gândi la asta,
ne-a și fulgerat gândul că hoții, i-au dat
de bună samă, carne otrăvită și că
bietul Negru n'a mai avut vreme nici să
hămăiască. Si atunci, cuprinși oarecum
de o groază și mai mare

și fiindcă zgomotul din pod se tot întea, ... am născocit alt plan.

Fereastra odăii, în care ședea băieții găzdași, da spre zăplazul dinspre drum. Ba din fereastră puteai prea bine să sari de-a dreptul pe vârful zăplazului și să te cobori în ulița mare. Ne-am învoit dar, ca unul din noi să iasă pe fereastră, să deie fuga până'n deal la răscrucele drumului și să aducă pe străjerul de noapte.

Ne gândiam noi și la străjerul dinspre râpa cu gunoae, dar ca să ajungi la acela, trebuia mers prin fundul râpei și micuțul de Ștefănuță, fratele lui Suluț, care era ales cam cu siluita să ducă veste în drum, nu vroia să știe nici mort de așa primblare fioroasă.

Și i-am dat noi în sfârșit drumul băiatului pe fereastră, fără să se audă o scârțâitură prin casă, dar când a sărit Ștefănuță de pe zaplaz în șanțul drumului, s'a făcut ceva larmă și atunci ce să auzi?

A pornit un lătrat atât de turbat din partea lui Negru, pe care, noi îl credeam otrăvit, încât credeam că rădică mahalaua din somn. Pentru noi, cei cu inima în dinți, lucrul ăsta par'că era în-

veselitor. Pe de altă parte însă tremuram acum de frică, să nu deie hoții navală prin casă, înainte de a veni străjerul. Numai că spaima aceasta era de pomană. Străjerul Onufrei, cafană veche, în care ne bizuiam acum ca într'un sfânt, nici nu era în deal, ci cobora tocmai, când îl căuta băiatul Ștefănuță, spre noi, la vale, aducând un cal de pripas ce'l prinsese la capătul uliței.

Cum a aflat bătrânul Onufrei vestea, a priponit dobitocul de fânariul uliței și a venit repede spre fereastra dela odaie, trăgând băltagul cel greoi după sine. A înțeles îndată, mare ce era de făcut și s'a strecurat trușușel, pe urma băiatului, peste zăplaz în odaie.

Cânele nostru, se sfărâma de neliniște. Onufrei însă, care se cunoștea cu Negru l-a molcomit, amăgindu'l spre bolta pivniței. Si noi atâta așteptam, să dăm acum cu toți navală în pod. Străjerul a cerut însă dela bunica un capăt de lumânare de ceară și aprinzând'o, a lipit'o pe toporaștea baltagului, ce sclipia acum ca focul. Si în vreme ce noi, pe rând, îi șopteam lui Onufrei toate, cum s'au petrecut, el a și așezat scara la ușa podului, și sui băiete!

Hargata Parasca cu furca, școlarul Carapancea cu un mănunchi de lopată, au făcut îndată ca ușa să sară din țâțâni și străjarul Onufrei, după care urma Suluț cu pistolul și avându-ne pe noi, ceilalți viteji, în coadă, a băgat fără frică capul în deschizătura podului strigând în gura mare: „Da care'i pe aicia?”

A prins a juca flacăra lumânărelei încolo și încoace, pe semne de vântul ce se făcuse dinspre răsufălătorile podului, dar respuns n'am auzit. Era o tăcere ca de mormânt și urletul jalnic al lui Negru, care se gândia sârmanu la cine știe ce, când ne-a zărit suind cu prohodul, ne-a scos par'că din suflet tot curajul ce'l căpătasem de o vreme încoace.

Neînfricoșatul Onufrei n'a stat însă mult pe chibzuială, că deodată l-am și văzut intrând de tot pe ușă și întinzând baltagul înaintea sa, ca să obliciască mai bine dușmanul.

N'a trecut însă nici un minut de cercetare că ne-am pomenit cu un: „Ho! bată-v'ar dumnezeu, să vă bată! D'apoi voi gospodăriți pe aicia?” ●

Noi am incremenit la vorbele aceste și nu știam la ce să ne mai așteptăm

din partea podului. Cum însă Onufrei ne făcea semn să ne suim după el, am băgat capul pe ușa popului și am zărit hoții, stând îngroziți, uitându-se țintă spre noi, neștiind să fugă, sau să se mire de hohotul de râs răgușit al străjerului, cu lumânarea de ceară aprinsă în capătul baltagului.....

Erau doi motani mari, cu părul zburlit și ochii aprinși, ce nu se îndurau să părăsiască căpățâna de porc, pe care o scosese de sub covata pusă peste cărnuri și o tot da de-a dura de un cias întreg prin pod, ciupind din mult prețnițele răciturii, la care se bucurase bunică-mea.

LA JURĂȚI

SCHIȚA

La marginea satului, în dreptul șoselei mari ce duce numai cale de două ceasuri până la orașul județului, se vede o căsuță curățică cu ograda mare și o șandramă încăpăcioasă alătura. Hornul ridicat deasupra șandramalei, precum și pripiciul de tablă de fer fumurie ce acopere vatra lată din fundul cocioabei, ne spun ce fel de gospodărie cam este asta, măcar că nu vezi suflet de om pe lângă căsuță, ca să te poată lămuri. E potcovăria lui Petrea ferarul din satul Nestorești, meșteșugar harnic și din cei învățați la școală, la Focșani. L-a adus boerul moșiei, i-a dat loc, i-a făcut casă cu terărie cum trebuie, l-a tocmnit cu leală, pentru ca să-i dregă carele și plugurile, să potcoviască la vreme caii. L-cerești și l-a rânduit colo, în marginea satului, ca să fie de ispravă și pentru sătenii din Nestorești și cei cărauși ce

umblau pe drumul spre oraşelul judeţului şi la munte înapoi.

E o zi caldă şi frumoasă de Septembrie. Sub abureala ceţii uşoare ce se respândise de cu dimineaţă peste întreg satul, învie par'că o lume de fiinţi grăbite să iasă din amorteala lungă a nopţii. Înaintea podeţului ce dă din drum peste şanţul adânc şi lat al şoselei, spre ferăria lui Petre, s'a oprit o trăsură de târg şi vizitiul ei, uitându-se cu grijă la calul dela stânga urcicului, se coboară repede şi strigă cu glas spre ferestrele ferarului. Areşi dreptate omul. Poarta sta deschisă, uşa şandramalei căscată, — se vede că meşterul trebuie să fie undeva, pe lângă casă. Dar zadarnică toată chemarea, şi băieţaşul dela crâşma boerească, colo mai departe, de partea cealaltă a drumului, ce vine în fugă, îl vesteşte pe stăpânul trăsurei că degeaba îi este toată şi aşteptarea. Pe Petre ferarul cu nevastă-sa, i-a dus de cu sară jandarmul rural la oraş, la parchet, şi cine ştie când vor mai da ochii cu satul.

Aşa chiar era, cum spunea băiatul. Că mi-l luase cu nepusa în masă pe bietul meşter şi pe femeia-sa şi i-au dus drept la tribunal, unde judecătorul i-a şi luat la întrebări. Până să se desmeticiască sărmanii oameni ce pricină a putut să-i

aducă la judecată așa cumplită, iată că au zărit în fața lor și pe baba Ileana, moașa din satul lor vecin, pe care o chemase Nastasia, nevasta ferarului Petre, acum trei săptămâni, la facere, nefiind altă femeie pricepută la Nestorești. Copilașul Nastasiei, slăbuț de fire și venit pe lume cam înainte de vreme, murise câteva zile după naștere, și i se cunoștea bieteii mame și acum însă supărarea pe fața-i slăbită de lehuzie.

Și cùm a venit, că Nastasia, femeia ferarului Petre din Nestorești, era bănuită a-și fi omărat copilul bănuială stărnită așa mai mult pe urma răspunsurilor încurcate ce le dase moașa chemată la judecător. Bănuiala se întăria din ce în ce și era numai așteptat doctorul județului, care trebuia să aducă copilul desgropat și să facă lumină, dacă era în adevăr cum zice la carte: *pruncucidirea vroită*. Odată cu moașa, venise la judecătorie și o nepoată a ei și, de unde până unde, fără tocmai să fle întrebată, a aruncat vorba, că Nastasia ferarului încă de pe când era nemăritată, spunea fetelor la horă, că decât să nască vr'odată copil, mai bine 'și face sama și sie, și plodului. Vorbă grea, vorbă mare, căci

unde nu-i foc fum nu iese și bănuiala ce se iscuse, își avea acum rostul ei.

După trei zile de cercetare, ferarul Petre a fost găsit neamestecat în vina adusă nevestei sale și i s'a dat drumul să plece acasă, iar Nastasia a rămas să fie judecată la jurați. Și a plecat bărbatul cu mintea turburată la satul său, lăsând pe desnădăjduita sa femeie în bocete, colo la temnița județului, până avea să se sorociască ziua de judeată și-osândă.

Ce om era să fie de acum Petre cu sufletul otrăvit, știa numai Cel de Sus. Sătenii cari dau pe la ferăria lui, nu îndrăzniau să'l întrebe de ceva și el vorbă nu scotea din gură. Potcovia, și fereca ca înainte, și suspina mereu. Om din popor, copil de părinți săteni prigoșiți de soarte, aruncat în lume unde apucase să învețe bucățica de meserie din care se hrănea acum. Petre trăia între oamenii satului său, împărtășia felul lor de gândire și ducea greul vieții cu răbdare, deprins a nu 'și spune necazurile la nimene. De doi ani își luase de nevastă pe Nastasia, fata scriitorului de odinioară din satul vecin. O cunoscuse pe Nastasia mai dinainte încă, pecând umbla la biserica boerească dintre cele două comuni și măcar că acum, de când

era ferar boeresc și oarecum om cu stare, se pornise multe planuri de robire pe sama frumosului flăcău, și se uitau galeș la el până și cele mai chiabure fete de gospodari, el totuși a luat-o pe tovarăsa sa de copilărie, în ciuda logofătului dela moșie și a surorii sale văduve ce își ticluiseră de mult socoteala lor de admenire.

Ar fi putut poate spune Petre de unde i se urzia ticăloșia cu bănuiala femeii sale, dar ce era să-i ajute deslegarea tainei, când întorsătura aceasta în viața lui tăcută îi sleia orice eugelare liniștită. O știa el doar pe Nastasia sa nevinovată și toată această bănuială urăcioasă îi părea uneori că o ispită venită dela Dumnezeu, ce avea numai cât să-l pună la încercare, deși pe fiecare zi ce trecea, tot mai mult își da sama cât de cumplit îl zdrobise acest lucru. Uneori i se părea că visează și când se gândia, ce crud îi spulberase păcătoșia omenească fericirea lui casnică și viața de tihnă alături de tânăra sa femeie, îi venea să turbe, să iaie lumea în cap, să deie fuga la târg, la tribunal, să facă el dreptate. Era un noroc pentru Petre că nu își vedea capul de lu-

cru. Muncia până oădea de oboseală, uita câte puțin și asta îl mântuia.

Erau încă șase zile până la serbătorile crăciunului. Pe viscolul pornit de dimineață, venise cu nevoe mare un aprod din comuna de plasă să 'l înștiințeze pe Petre că judecarea Nastasiei la jurați avea să urmeze într'o zi de Luni. Și asta o afla omul acum, în sara zilei chiar de judecată, fiindcă întârziase hârtia la plasă. Lui Petre i s'a strâns inima la un loc și a oftat din adânc. Nu mai avea de făcut nimic, Nastasia sa era de acum perdută. Nu-i rămănea de cât să aștepte vestea osândeii. Și capul amărâtului om căzuse greu pe masa de arin, din odaia mare a căsuței, unde apucase să se așeze la gazornița aprinsă. Omul ce adusesese hârtia, l-a lăsat pe sârmanul ferar în bătaia gândurilor, neîndrăznind să-i ceară măcar ceva pentru drumul greu ce 'l făcuse de la plasă până în Nestorești.

Afară vremea cumplit. Din viscol se stârnise viforniță mare, ce mâna omețele îngrămădite prin șanțurile drumului ca o puzdere friguroasă. Bălan, cânele bătrân al ferarului, tovarășul său nedeslipit în serile aceste nesfârșite de chin sufletesc, era lungit la capătul vetrei.

Intr'un colț întunecat, torcea, ghemuită, îngrijitoarea bătrână, ce venise la Petre în casă, de când cu plecarea Nastasiei. Un foșnet asurzitor de zăpadă aruncată de vânt spre ferestruicele casei, îi făcuse pe toți să tresară ca din amorțeală. Cânelle s'a smuncit însă de jos, ca și cum auzise și altceva, și dobitocul simțise bine. Cu toată vijelia, se auziau de afară, de pe șosea, pocnete de bice și zurgălăi de cai. O sanie cu patru telegari se oprise la casa ferarului și lătratul neastâmpărat al cânelui scăpat din casă, s'a prefăcut deodată în schiăunat nebun de bucurie. Că cine credeți că s'a arătat în mijlocul odăii? Chipul slab al Nastasiei ce se sbătea plângând în brațele lui Petre.

Ce-a urmat între fericiții soți, e greu de povestit.

Să lăsăm mai bine pe Nastasia lui Petre, Ferarul să ne-o spună cu gura ei. Și a început ispitita femeie să povestiască cu glas tare: „Vai Petre, câte le-am dus și suferit, de când m'ai lăsat acolo, în târg. Numai cât Dumnezeu le știe toate. Noroc de Profrița, nevasta temnicerului, care e din sat de la noi, că m'a mai mângâiat și luat cu vorba, căci altfel îmi făccam seama înainte de judecată.

Chiar a doua zi când ți-a dat drumul ție, am fost dusă cu janarmi până departe. la spital, de se uitau oamenii târgului după noi și mă arătau cu degetul. Și când am scăpat de urgia asta, ce să vezi? M'a pus față în față cu copilul nostru, scos din groapă și tăiat bucățele, de am leșinat de groază și nu mai știu ce am vorbit și spus, la câte m'au întrebat în urmă. Și numai după vorbele oamenilor, înțelegeam că pentru mine nu era nici o scăpare. Vânățiile de la gâtul copilășului, pe care i le făcuse moașa la naștere, erau luate ca semne rămase de la mânele mele de mamă ucigașă! Ce eram să zic la toate aste? Am plâns și i-am lăsat lăsat să vorbească în voia lor“.

„Cine căuta însă să mă discoase mai mult decât toți, era un domn bătrân cu o barbă lungă, albă care nu mă mai slăbia cu întrebatul, că cum a fost și s'a început. Și vroia să știe tot, tot, cum am trăit cu tine, ce fel de om ești tu și câte și mai câte. Și am stat așa zile și săptămâni la închisoare și când au venit să mă ducă la jurați, credeam că mă chiar duce la ocnă pe viață. Să vezi însă cum au venit lucrurile, să te cruțești!“

„M'au dus din temniță înt'oi la o casă mare tișită de oameni, domni dela judecătorie

și norod de tot felul. Și au pornit să mă întrebe de la început, din fir în păr; eu însă aveam dinții ca înclestați și numai cât plângeam. Iar ei, când au văzut că nu scot o vorbă, au pus pe unul din scriitori să citiască tot ce am zis, sau li s'a părut că am zis înainte. Și s'a sculat un domn înalt cu ocheiari de aur și a prins să vorbiască strașnic, arătând cu degetul spre mine și strigând în gura mare că sunt femeea cea mai rea și stricată de pe lume, că am omorât copilul cu știre și câte și mai multe. Și au chemat-o pe Smărăndița lu Niculai Sârbul, cea din sat de la noi, care'mi era ca o soră și a pus-o să jure în fața oamenilor, că eu i-ași fi zis într'o zi, la horă, că nu vreau să am copil și am să'i omor, dacă s'ar întâmpla să mă mărit și să nasc. Când am văzut și asta, mi s'a părut chiar mie că's vinovată și așteptam să'mi puie iar mânila în lanțuri și să mă ducă la ocnă pe veci“.

„Dar nu se isprăvise. Și, să te miri, de ce. Că iată se scoală un alt domn, cel cu barba albă, și începe să vorbiască cu glas blând și dulce și să spună că toate câte s'au zis de mine sunt numai scornituri, că sunt nevinovată, că are el știre cum trăim noi de bine în casa noastră,

că știe și ce om bun ești tu. Și începe să ia la depănat pe domnul cu ochelari și să'l facă de răs, încât au prins să se mire și norodul din sală și mi se părea că sunt pe altă lume. Și nu înțelegeam de unde atâta bunătate și dragoste pentru mine la domnul cel bătrân, pe care nici că'l cunoscusem în viața mea. Se vede însă treaba, că era mâna lui D-zeu la mijloc și nevinovăția mea ieșise cumva la ivială, că s'au sculat deodată toți domnii judecători și cu jurații și au intrat în altă odaie unde au rămas ca un ceas“.

„Și în vreme ce stam între jandarmi, mă gândiam la tine, de teamă că n'am să te văd mai mult nici odată. Și iată că a venit tiptil spre mine domnul cel bătrân, ce se apucase să vorbiasă așa de frumos pentru mine și mi-a șoptit ceva la ureche, bătându-mă peste umăr. Decât eu am înțeles numai că vrea să mă mângâie și am început să plâng. Chiar în minutul acela însă s'au deschis și ușile dela sală și au început să intre din nou judecătorii. Și un domn înalt și uscat la față, a început să citiască de pe o hârtie multe și de toate, iar la urmă ridicând ochii către mine, a zis cu glas tare: Nastasia lui Petre Roiu, ferarul

din Nestorești, ai fost găsită nevinovată și ești slobodă să pleci la casa ta“.

„Ce s'a mai petrecut apoi cu mine nu știu bine că am fost scoasă afară de norodul adunat și m'am pomenit în tinda judecătoriei, unde mi se tot spunea că ai să fii și tu, fiind-că te chemase cu hârtie la ziua judecării mele. Am ieșit buimăcită în drum și cum nu vedeam nici o față de om cunoscut, am dat fuga înapoi la femeia temnicerului, de am luat legăturica mea zicându-i bodaproste pentru bunătate și milă. Și am pornit, cam cu silă, la drum, spre satul nostru. Că era pe înserate și se temea femeia să mă lase așa singură pe vicolniță ce începuse a cerne de dimineață“.

„Și m'am tot dus fără să mă uit măcar înapoi, cu dorul în suflet, să mă văd la tine și să spun eu, cu gura mea, la toți în sat, că nu's vinovată. Cum am eșit însă afară din târg, a început să se simtă și vântul, că mă bătea drept în față și mă ardea cu fulgii grunzoroși stârniți de vântărae. Dar eu pășiam înainte, mă cufundam uneori în zăpada până la genunchi, însă țineam drumul pe urma stâlpilor cu sârme ce urlau a pustiu. Și am tot mers așa și m'a prins noaptea, cam pe la plopii cei mari, unde se despart drumurile. Apoi n'am mai putut

că'mi venia să leșin și m'am lăsat în neștire pe un troian să mă odihnesc. De, acolo însă nu mai știu ce s'a făcut cu mine, că m'am pomenit, ca trezită din vis, într'o odaie boerească caldă, și domnul cel ras cu ochelarii de aur pe nas, procurorul dela judecătorie era iarăși în fața mea și se uita la mine, dar de astădată par'că nu așa de crunt. Eram în casa lui, cam o jumătate de poștă de târg, și cucoana d-lui procuror îmi ținea o ceașcă cu ceaiu și lapte sub bărbie, îndemnându-mă cu blândețe să beau ca să'mi vin în fire. Căci mă găsisse adormită și pe jumătate înghețată în mormanul de omăt de lângă drum“.

„Și râdea procurorul de plânsul meu și că 'l socotisem omul cel mai rău și crud din lume, zicând că așa îi cerea lui legea și datoria să nu cruțe pe cei ce sunt dați judecății. Și el tot atât de puțin mă știa ca și avocatul cel bătrân care mă apărase așa de frumos,

„Și în vreme ce mă țineau și grijiau boerii ăștia cinstiți cu, atâta milă și dragoste, a sosit în ogradă sania de la curtea din Nestoreșt aducând niște lucruri pentru cucoana procurorului, soră bună cu boerița noastră, și cum se întorcea cu deșertul, m'a luat vizitiul și pe mine și încă mă's iar la tine“.